

Nr 241.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag till utbildning av tandläkare m. m.; given Stockholms slott den 12 april 1946.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet för denna dag, föreslå riksdagen bifalla de förslag, om vilkas avlättande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Tage Erlander.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 12 april 1946.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, GJÖRES, ERLANDER, DANIELSON, VOUGT, MYRDAL, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON.

Efter gemensam beredning med cheferna för social- och finansdepartementen anför härefter chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Erlander:

Under punkten 80 i 1946 års åttonde huvudtitel har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1946/47 beräkna

dels till Tandläkarinstitutet: Avlöningar ett förslagsanslag av 469 000 kronor,

dels till Tandläkarinstitutet: Omkostnader ett förslagsanslag av 203 000 kronor,

dels ock till Anordnande av utbildning för tandtekniker ett reservationsanslag av 40 000 kronor.

Sedan beredningen av dessa och därmed sammanhörande frågor numera avslutats, anhåller jag att ånyo få anmäla ärendet om anslag till tandläkarutbildningen.

Till behandling i nu ifrågavarande sammanhang föreligger

dels framställning från tandläkarinstitutets lärarråd angående anslag för institutets verksamhet för budgetåret 1946/47, över vilken framställning yttranden avgivits av lärarkollegiet vid karolinska mediko-kirurgiska institutet, kanslern för rikets universitet och statskontoret,

dels ock 1944 års tandläkarutbildningssakkunnigas den 28 januari 1946 avgivna betänkande i fråga om åtgärder för en ökad tandläkarutbildning (Betänkande om tandläkarutbildningens ordnande m. m., del I; stat. off. utr. 1946: 12). Detta betänkande innefattar förslag till ett nytt tandläkarinstitut ävensom förslag till vissa provisoriska studieanordningar vid tandläkarinstitutet i Stockholm samt i Göteborg eller Malmö.

Över de sakkunnigas omförmälda betänkande ha yttranden avgivits av de medicinska fakulteterna vid universiteten i Uppsala och Lund, lärarkollegiet vid karolinska mediko-kirurgiska institutet, tandläkarinstitutets lärarråd, kanslern för rikets universitet, länsstyrelserna i Göteborg och Malmö, som inhämtat yttranden från stadsfullmäktige i respektive städer, medicinalstyrelsen, byggnadsstyrelsen och statskontoret ävensom av styrelsen för svenska landstingsförbundet, svenska stadsförbundets sjukvårdsdelegation, svenska tandläkaresällskapet och Sveriges tandläkarförbund gemensamt, svenska läkaresällskapet, styrelsen för Sveriges läkarförbund, tandläkarinstitutets icke-ordinarie lärares förening och odontologiska föreningen vid tandläkarinstitutet.

I detta sammanhang vill jag omnämna, att de sakkunniga den 4 mars 1946 avgivit en promemoria över ekonomiska och organisatoriska konsekvenser för tandläkarinstitutet i Stockholm vid ett genomförande av den av de sakkunniga i betänkandet föreslagna femåriga studieplanen, över vilken promemoria vederbörande myndigheter yttrat sig.

I det följande avser jag att först behandla de spörsmål, som stå i samband med förslaget om inrättande av ett nytt tandläkarinstitut, för att därefter övergå till frågan om vissa provisoriska studieanordningar vid tandläkarinstitutet i Stockholm samt i Göteborg eller Malmö. Därefter bör frågan om anslag till verksamheten vid det nuvarande tandläkarinstitutet upptagas.

I. Inrättandet av ett nytt tandläkarinstitut.

A. Inledning.

Med hänsyn främst till folktandvården har ett trängande behov uppstått av en ökad utbildning av tandläkare. På grund härav beslöts år 1943 omorganisation av tandläkarinstitutet, varigenom dess examinationskapacitet ökades från omkring 90 till 120 tandläkare om året. Denna ökning har sedermera icke ansetts tillräcklig. 1943 års omorganisation grundade sig på en beräkning, som utgick från ett totalt tandläkarbehov av 3 400 med en behandlingskapacitet av 2 400 000 patienter om året. I olika sammanhang har emellertid medicinalstyrelsen hävdat, att tandläkarbehovet är än större. År 1945 uttalade styrelsen sålunda — i överensstämmelse med förslag från annat håll — att för hävande av bristen på tandläkare inom folktandvården samt militär- och privattandvården en årlig examination av 180 tandläkare snarast möjligt borde komma till stånd. Det kunde beräknas, att i så fall tandläkarstocken i sinom tid komme att uppgå till 4 800. I överensstämmelse härmed anförde jag i proposition nr 381 till 1945 års riksdag angående åtgärder för ökad utbildning av tandläkare m. m., att jag ansåge mig böra utgå ifrån, att organisationen för tandläkarutbildningen tills vidare minst borde ges en examinationskapacitet av 180 nya tandläkare om året, ävensom att det syntes önskvärt, att det nuvarande institutets kapacitet i sinom tid nedbringades till högst omkring 100 tandläkare om året. I propositionen föreslogs förty, bland annat, att riksdagen skulle besluta, att å plats, som framdeles bestämdes, skulle uppföras ett nytt tandläkarinstitut med en årlig examinationskapacitet av omkring 80 tandläkare, avsett att tagas i bruk från och med den 1 januari 1948. I den skrivelse, nr 602, vari riksdagen anmälde sitt beslut i anledning av nämnda proposition, framhöll riksdagen, att riksdagen i likhet med departementschefen ansåge det av medicinalstyrelsen angivna examinationsbehovet icke för högt beräknat. Snarare torde man enligt riksdagens mening hava anledning räkna med att medicinalstyrelsens beräkning vore hållen i underkant. För att tillgodose önskemålet om att nedbringa examinationskapaciteten vid det nuvarande tandläkarinstitutet till högst omkring 100, men i främsta rummet för att avhjälpa den akuta bristen på tandläkare för folktandvårdens behov syntes det riksdagen uppenbart, att ökade utbildningsmöjligheter på här ifrågasvarande område med det snaraste borde anordnas. Riksdagen hade vid sin prövning av förevarande spörsmål — med hänsyn främst till det framtida behovet av tandläkare — kommit till den uppfattningen, att övervägande skäl talade för att två nya institut upprättades, och hade därför i princip fattat beslut därom. Emellertid torde det — i första hand på grund av före-

fintlig brist på lärarkrafter — icke låta sig göra att samtidigt igångsätta utbildningen vid båda de nya instituten. Riksdagen ansåge därför, att till en början i enlighet med Kungl. Maj:ts föreliggande förslag å plats, som framdeles bestämdes, borde uppföras ett nytt institut, avsett att tagas i bruk från och med den 1 januari 1948. Då det ur ekonomiska synpunkter — enligt vad riksdagen inhämtat — torde ställa sig förmånligare med anordnande av ett institut med en årlig examinationskapacitet av 80 i stället för 60 tandläkare, ansåge riksdagen, att institutet borde planläggas i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag. I detta sammanhang ville emellertid riksdagen framhålla, att det ur olika synpunkter vore till fördel för såväl undervisning som forskning, att institutet icke tilltoges för stort. Den årliga examinationskapaciteten syntes riksdagen därför böra bli högst 80 tandläkare. Vid sitt bifall till Kungl. Maj:ts förslag om att institutet planerades för utbildning av 80 tandläkare årligen hade riksdagen även beaktat nödvändigheten av att åtgärder snarast vidtoges för ett avhjälpande av rådande allvarliga tandläkarbrist. Sedan detta nya institut tillkommit och så snart tillgång på lärarkrafter och övriga på frågan inverkan omständigheter gjorde det möjligt, syntes ytterligare ett tandläkarinstitut böra uppföras å plats och med den examinationskapacitet, som framdeles kunde komma att bestämmas. Under åberopande av vad sålunda anförts anmälde riksdagen härefter, att riksdagen beslutat bland annat, att två nya tandläkarinstitut skulle inrättas å platser, som framdeles bestämdes, samt att det ena av dessa institut skulle uppföras med en årlig examinationskapacitet av högst 80 tandläkare och avsett att tagas i bruk från och med den 1 januari 1948.

För att ett nytt tandläkarinstitut i enlighet med statsmakternas beslut skall kunna stå färdigt till den 1 januari 1948 måste byggnadsarbetena påbörjas redan under innevarande år. Ett omedelbart ställningstagande i fråga om förlägningsorten för institutet och dess närmare utformning är sålunda erforderligt. Vidare måste anslag till bygget och till utrustning av institutet beviljas. Jag avser därför att i det följande under olika punkter upptaga de särskilda spörsmål, som kräva avgörande nu.

I detta sammanhang vill jag emellertid erinra, att jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 10 augusti 1945 en från 120 till 140 utökad kurs tandläkarstuderande intagits höstterminen 1945, samt att riksdagens nyssnämnda beslut jämväl innebar, att i januari 1946 fingo intagas ytterligare 40 tandläkarstuderande, som till studier för tandläkarkandidatexamen (1 år) skulle hänvisas till kurser, förlagda till medicinska fakulteten i Lund. Sistnämnda studerande skulle, efter avslutade prekliniska studier, under år 1947 fortsätta sin utbildning i Göteborg eller Malmö, där en undervisning, motsvarande andra året av tandläkarutbildningens studieplan, skulle provisoriskt anordnas. Från och med vårterminen 1948 skulle dessa studerande liksom en del av de höstterminen 1945 intagna mottagas i det nya tandläkarinstitutet. Detta innebär, att det nya institutet måste stå färdigt vid början av år 1948.

B. Frågor rörande tandläkarutbildningens organisation m. m.

1. Principiella synpunkter.

Karakteristiskt för förhållandena i Sverige är, att tandvårdsverksamhet endast får utövas av tandläkare, som avlagt tandläkarexamen och erhållit legitimation såsom tandläkare, att utbildningen är lika för alla tandläkare, samt att denna utbildning icke bygger på dessförinnan avlagd medicinsk examen eller eljest är gemensam med läkarutbildningen.

1944 års tandläkarutbildningssakkunniga ha i sitt betänkande utförligt redogjort för att även andra vägar stå till buds för att tillgodose tandvårdsbehovet och att dessa vägar även i viss utsträckning beträffas i utlandet. De sakkunniga ha sålunda framhållit, att vissa områden av tandläkarens praktiska yrkesutövning ansetts vara av enbart teknisk art och därför kunna avskiljas och begränsas samt överlämnas till tandvårdare med lägre utbildning. Förslag ha därför i olika sammanhang framförts även i Sverige att medgiva *tandtekniker* rätt att självständigt och på eget ansvar bedriva viss tandvårdsverksamhet samt att anställa särskilda s. k. *plombörer*, vilka erhållit begränsad utbildning för att i första hand bedriva enklare konserverande tandvård, och särskilda *hygienister*, vilka i tjänst hos tandläkare skulle utföra större delen av den munhygieniska behandlingen. De sakkunniga ha vidare berört det förslag till en *differentierad tandläkarutbildning*, som innebär, att två typer av tandläkare utbildas, en med lägre och en med högre utbildning. Tandläkaren med den lägre utbildningen skulle erhålla en mycket begränsad undervisning i teoretiska och medicinska ämnen. Han skulle emellertid på egen hand få utföra ordinära och enklare protesarbeten, konserverande vård av enkel, okomplicerad art samt tandkirurgiska ingrepp, som bestå i lättare extraktioner och tandkötsbehandlingsar. Denne enkle terapeut skulle ställas till förfogande för massproduktionen av protesarbeten och fyllningar inom folktandvården. Slutligen ha de sakkunniga erinrat om att i flera länder på kontinenten tandläkaren är specialist inom medicinsk yrkesutövning på samma sätt som exempelvis öronspecialisten och ögonspecialisten. Först efter fullständig medicinsk examen och erhållen legitimation som läkare begynner i dessa länder specialutbildningen som tandläkare. Dessa specialister bruka kallas *stomatologer* till åtskillnad från odontologer och sättet för utbildningen stomatologlinjen.

De sakkunniga äro ense om att avråda från ett beträdande av nämnda vägar för tillgodoseende av tandvårdens behov. Enligt de sakkunniga — till vilkas utförliga motivering jag tillåter mig hänvisa — skulle särskilt folktandvården bli lidande genom ett system med tekniker och plombörer samt högre och lägre kvalificerade tandläkare. De sakkunniga framhålla vidare, att enligt erfarenheten stomatologlinjen som enda utbildningslinje inom ett land visat sig mindre lämplig. Särskilt med hänsyn till folktandvården finna

de sakkunniga stomatologlinjen icke önskvärd. Under alla förhållanden bör den icke vara den för tandläkarutbildningen normgivande. Detta innebär emellertid icke, att kravet på tillbörlig medicinsk utbildning för tandläkaren tillbakavisas av de sakkunniga. Med en utförlig motivering ha de sakkunniga tvärtom understrukt önskvärdheten av en gemensam grundexamen för läkare och tandläkare. De ha emellertid funnit, att för närvarande oöverstigligen hinder omöjliggöra tankens genomförande, främst på grund av de medicinska fakulteternas oförmåga att vid nuvarande organisation utbilda den stora mängd medicine kandidater, som skulle behövas för att tillfredsställa såväl medicinens som odontologiens krav. Även i andra avseenden syntes tiden ännu icke vara mogen för ett omedelbart genomförande därav.

Sammanfattningsvis ha de sakkunniga härefter uttalat, att det syntes dem med säkerhet lämpligast att utbilda ett ökat antal tandläkare av i stort sett den typ som hittills utbildats i Sverige.

Ifrågavarande principiella spörsmål har berörts jämväl i vissa av de *ytt-randen*, som avgivits över de sakkunnigas betänkande. *Svenska landstingsförbundet* har sålunda förklarat sig ense med de sakkunniga, att anledning icke finnes att frångå hittills tillämpad ordning på detta område. Styrelsen för förbundet anför, att den i olika sammanhang varnat för att söka konstruera någon skillnad i detta hänseende mellan folktandvården och den privata tandvården. *Svenska tandläkaresällskapet* och *Sveriges tandläkarförbund* ha anført, att de med tillfredsställelse tagit del av de sakkunnigas ställningstaganden och helt ansluta sig till desamma. *Odontologiska föreningen* vid tandläkarinstitutet har helt anslutit sig till de sakkunnigas avrådanen. I övriga yttranden har vad de sakkunniga i förevarande avseenden anført icke föranlett erinringar eller särskilda uttalanden.

Departement-
schefen.

Allmän enighet synes råda om att tandvårdsbehovet icke bör tillgodoses med anlitande av självständigt och på eget ansvar verksamma tekniker och plombörer eller av tandläkare med differentierad utbildning. Ej heller har tanken på ett allmänt utbildande av tandläkare enligt den s. k. stomatologlinjen vunnit något stöd. Förutsättningar anses vidare icke, åtminstone för närvarande, förefinnas för att bygga tandläkarutbildningen på en för blivande läkare och tandläkare gemensam, förkortad medicine kandidatexamen. I stället har allmänt förordats eller förutsatts, att tandläkarutbildningen även i fortsättningen skall vara ordnad på principiellt samma sätt som hittills. Jag ansluter mig till denna tanke.

Det är emellertid uppenbart, att tandvårdsutövningen även innefattar en mängd behandlingsåtgärder, i vilka tandläkaren med fördel kan biträdas av lägre kvalificerade medhjälpare, särskilt tandtekniker. I ganska stor utsträckning stå redan nu dylika hjälpkrafter till förfogande. Ej minst med tanke på folktandvården är det av vikt, att den tillgängliga tandläkarkåren utnyttjas effektivt. Dylika hjälpkrafter synas därför böra i så stor utsträck-

ning som anses möjligt anlitas för att från tandläkarna avlasta mindre kvalificerade arbetsuppgifter. Jag förutsätter, att de sakkunniga beakta denna angelägenhet, när de i sinom tid verkställa sin utredning om hjälpkrafterna inom tandvården.

2. Sambandet mellan studieplanen och byggnadsplanen för ett nytt tandläkarinstitut.

1944 års tandläkarutbildningssakkunniga ha i sitt betänkande hävdad, att det råder ett mycket starkt samband mellan studieplan och ett tandläkarinstituts planering, organisation m. m. samt att därför ett nytt institut icke bör planeras till byggnad och utrustning, innan den studietid och studieplan, för vilkas tillgodoseende institutionen är avsedd att funktionera, är bestämd. Till stöd härför ha de sakkunniga ingående redogjort för, hurusom tandläkarstudierna inom högskoleundervisningen intaga en särställning därigenom, att under ledning av institutets lärarkrafter de studerande i och för sin utbildning utöva en omfattande patientvårdande verksamhet. När den studerande avlägger tandläkarexamen skall han nämligen vara kompetent att på egen hand bedriva tandläkarpraktik. Denna särpräglade undervisning ställer enligt de sakkunnigas mening sådana krav på ett instituts detaljplanering, att även obetydliga förändringar i studieplanen måste medföra betydande förskjutningar i de olika avdelningarnas storlek och utrustning. De sakkunniga erinra härutinnan främst om att ett tandläkarinstitut väsentligen är uppbyggt på specialavdelningar, som var och en äger sin bestämda karaktär och oftast sin säregna utrustning.

I detta sammanhang framhålla de sakkunniga vidare följande.

De förändringar, som alltid gå att genomföra, äro minskningar av årsgruppernas storlek, varigenom avdelningarna bliva mindre belagda och icke utnyttjade till full effektivitet. De förändringar däremot, som medföra de största svårigheterna, äro dels förlängning av studietiden, vilket alltid måste innebära platsbehov för ännu en ny årsgrupp vid dess fördelning på de olika avdelningarna, dels sådana förskjutningar olika ämnen emellan, vilka medföra förlängd studietid på en avdelning och i motsvarande grad förkortad på en annan. Ett institut kan nämligen — enligt de sakkunnigas åsikt — icke utan stor olägenhet byggas så, att det inom sig kan tillåta dylika utvidgningar eller förskjutningar. Om man såsom exempel väljer att bygga ett institut för fyra årsgrupper à 80 studenter i vardera, så är det icke förenligt med god ekonomi och planläggning att därefter utöka studietiden till fem år med fem årsgrupper à 80 studenter i vardera. Ingen ny flygel eller ny våning kan lösa de problem, som vid sådan utökning av studietiden uppställas.

Även i *yttrandena* över de sakkunnigas betänkande har sambandet mellan studieplan och planläggningen av ett nytt tandläkarinstitut vitsordats men samtidigt har hävdats, att ett institut måste och bör kunna planeras så att anpassning till ändrade förhållanden är möjlig. Enligt fleras uppfattning

ha de sakkunniga dock överdrivit sambandet mellan studieplanen och byggnadens utformning. Det har vidare framhållits, att byggnaden bör utföras så, att anpassning kan ske efter ändrade förhållanden.

Departementschefen.

Även enligt min mening måste det eftersträvas att planlägga byggnaden för ett nytt tandläkarinstitut så, att den kan anpassas efter förändrade behov och förhållanden med relativt små omdisponeringar av lokalerna. Ett väsentligt samband mellan studieplanen och planläggningen — och detta ej minst i avseende å studietidens längd — finnes dock otvivelaktigt, varför frågan om studieplanen måste beaktas i nu förevarande sammanhang. Innan jag övergår till frågan om uppförandet av ett nytt tandläkarinstitut, vill jag därför ange min ställning till det av de sakkunniga framlagda förslaget om en ändrad upplägging av tandläkarutbildningen.

3. Studieplanen.

Nuvarande studieplan.

De sakkunniga ha inledningsvis lämnat en redogörelse för den nu tillämpade studieplanen vid tandläkarinstitutet i Stockholm, vilken redogörelse i huvudsak är av följande lydelse.

Elever till tandläkarstudier intagas en gång årligen, nämligen vid början av höstterminen (den 15 september). Det första årets studier äro helt förlagda till karolinska institutets teoretiska institutioner och meddelas av därvarande professorer, som för denna undervisning uppbära särskilt arvode. Under det **första studieåret** lämnas undervisning i 1) *anatomi*, cirka 80 föreläsningar, 2) *histologi* med *embryologi*, cirka 100 föreläsningar, 3) *kemi* med *metallurgi* och *läkemedelslära*, cirka 110 föreläsningar, 4) *fysik* och *fysiologi*, cirka 80 föreläsningar, samt 5) *patologi* med *bakteriologi*, cirka 100 föreläsningar.

Undervisningen meddelas uteslutande i form av föreläsningar och demonstrationer. Några praktiska övningar i form av dissektioner och laborationer äro de studerande icke i tillfälle att utföra. Det första studieåret avslutas sista dagarna i maj med tandläkarkandidatexamen.

De tre följande läsåren äro studierna helt förlagda till tandläkarinstitutet och avslutas med tandläkarexamen. I denna ingå fyra ämnen: tandfyllningskonst, proteslära med tandreglering, tandkirurgi, allmän kirurgi. Av dessa fyra ämnen äga de tre första professurer. Det fjärde, allmän kirurgi, meddelas av särskild lärare, som för kursen uppbär arvode.

Vid sidan av dessa huvudämnen ingår undervisning i flera specialgrenar, som tillhöra respektive professurer. I ämnet tandfyllningskonst ingår sålunda undervisning dels i barntandvård, dels i rotfyllning eller s. k. pulpakirurgi. Barntandvårdsundervisningen försiggår på en från tandfyllningsavdelningen frigjord underavdelning, som i lokalavseende sammanslagits med avdelningen för tandreglering eller ortodonti. Såsom närmast ansvarig lärare för undervisningen i barntandvård står en avdelningstandläkare. Undervisningen i rotfyllning eller s. k. pulpakirurgi sker på lokal inom samma etage som tandfyllningsavdelningen. Såsom närmast ansvarig lärare för ämnet

står en laborator. Föreläsningsserierna inom såväl ämnet barntandvård som rotfyllning ingå i professuren i tandfyllning; professorn i detta ämne är även chef för underavdelningarna i barntandvård respektive rotfyllning.

Professuren i proteslära och tandreglering har såsom huvudavdelning avdelningen för proteslära. Undervisning och tjänstgöring i tandreglering försiggå inom särskilt iordningställd lokal, vilken, såsom redan nämnts, samarbetar med avdelningen för barntandvård. Såsom närmast ansvarig för undervisningen står en laborator, vilken fungerar under professorn i ämnet. Här har frigörelsen gått längre, i det att hela undervisningen i tandreglering omhänderhas av laboratorn.

Inom professuren i tandkirurgi ligger undervisningen i parodontologi och därmed den kirurgiska delen av parodontoterapi. Undervisningen försiggår i särskild lokal inom samma etage som tandkirurgiska avdelningen och står närmast under ledning av en laborator, som fungerar under professorn i tandkirurgi. Undervisningen i dental röntgendiagnostik har även placerats in under undervisningen i tandkirurgi. Undervisningen och tjänstgöringen försiggår emellertid på en från tandkirurgiska avdelningen helt avskild speciellt utrustad röntgenologisk avdelning. Frigörelsen från tandkirurgien är beträffande undervisningen fullständig, i det att professorn i tandkirurgi icke meddelar undervisning i röntgendiagnostik; denna omhänderhas helt av laboratorn i ämnet. Sammanslagningen av tandkirurgi och dental röntgendiagnostik gäller sålunda endast administration och undervisningens organisation.

Eftersom intagning av nya elever endast sker vid höstterminens början och grupper omfattande 120 studenter icke samtidigt kunna beredas undervisning i något praktiskt eller kliniskt ämne, måste eleverna uppdelas i två lika stora grupper, som terminsvis alternera med varandra.

Av det **andra studieårets** båda terminer ägna de båda grupperna en hel termin åt den *propedeutisk-tekniska* s. k. fantomkursen i *tandfyllningskonst*, vilken därmed avslutas. Den återstående terminen delas till hälften mellan en förberedande fantomkurs i *proteslära* och åt propedeutiska kurser i *tandkirurgi*, innefattande patientundersökning, anästesilära och extraktionslära samt röntgenteknik. Fantomkurser benämnas de tekniskt praktiska kurser, där studenterna ej syssla med patientbehandling, utan enbart i laboratoriet på modeller och molager, huvudsakligen extraherade tänder, utföra de kavitetpreparationer, fyllningar och protesarbeten, som de efter kursens godkännande få tillstånd utföra på patienter. Fantomkursen i proteslära meddelar de tekniska kunskaper, som äro erforderliga för att taga käk- och bittavtryck samt på härigenom erhållna modeller förfärdiga avtagbara eller fastsittande proteser.

Under det **tredje studieåret** ägnas den ena terminen helt åt den fortsatta fantomkursen i proteslära, som därmed avslutas. Den andra terminen delas till hälften mellan klinisk undervisning i *tandkirurgi*, i vilket ämne såväl parodontologien som även röntgendiagnostiken ingår, och klinisk undervisning i *ortodonti* (tandreglering) och *barntandvård*. Undervisningen i dessa kliniska ämnen avslutas därmed.

Under det **fjärde och sista studieåret** ägnas en termin åt klinisk tjänstgöring i *tandfyllningskonst*, i vilket ämne även undervisningen i rotfyllning eller pulpakirurgi ingår, och en termin åt undervisning i *proteslära*, vari även käkprotetiken ingår.

De sex utbildningsterminerna vid tandläkarinstitutet, alltså de tre av-

slutande åren av tandläkarundervisningen, uppdelas sålunda i två lika långa hälfter, varav den första helt ägnas åt s. k. fantomkurser i tandfyllningskonst och proteslära samt åt propedeutik inom tandkirurgi och röntgen. Den andra hälften ägnas helt åt klinisk undervisning och tjänstgöring i dessa ämnen jämte rotfyllning och ortodonti samt barntandvård. Undervisningen i proteslära omfattar 2½ terminer, i tandfyllningskonst 2 terminer, i tandkirurgi med parodontologi och röntgenologi 1 termin, ortodonti och barntandvård ½ termin.

Därjämte meddelas under tredje studieåret en kurs i allmän kirurgi, omfattande föreläsningar och demonstrationer på sammanlagt ungefär 70 undervisningstimmar.

Förslag till ny studieplan.

De sakkunniga.

Brister i nuvarande studieplan. De sakkunniga ha härom i sammandrag anfört följande.

Såsom en allmän svaghet hos den nuvarande studieplanen kan konstateras, att det första studieåret helt och hållet ägnas **teoretiska** studier. Tandläkarens yrke fordrar emellertid en icke obetydlig manuell färdighet, som icke alla elever kunna tillägna sig. Erfarenheten visar, att det finnes elever, som klara det första teoretiska året med vackra betyg, men som, när de komma till fantomkurserna med modelleringsarbete etc., visa sig icke äga tillräcklig manuell färdighet för att på tillfredsställande sätt genomgå kursen. Det vore därför synnerligen önskvärt, om kurser, som kunna avslöja bristande praktiska anlag, inlades redan under det första studieåret. Sådana kurser skulle även på ett tidigt stadium giva den blivande tandläkaren en föreställning om vad han i sitt yrke delvis kommer att syssla med och därigenom väcka större intresse för studierna.

Det första årets undervisning i de teoretiska ämnena lider avsevärt av att eleverna icke äro i tillfälle utföra praktiska övningar i form av dissektioner och laborationer. De kunskaper, studenterna under detta år inhämta, äro rent inlästa kunskaper, som icke grunda sig på upplevda minnesbilder och förståelse, varför de snart gå förlorade. Behållningen av de teoretiska studierna skulle avsevärt ökas, om föreläsningar och demonstrationer kunde kompletteras med dissektioner och laborationer. I själva verket ha studierna i berörda avseende under de senare decennierna försämrats, ty tidigare fingo odontologie studerande själva utföra vissa dissektioner och laborationer.

Den redan vunna erfarenheten från bland annat folktandvården har visat, att tandläkaren inom vissa stora undervisningsområden, såsom konserverande tandvård och ordinära protesarbeten och enklare tandkirurgiska behandlingar, är väl vuxen sin uppgift. Det finnes däremot påtagliga brister inom bestämda undervisningsområden, där utbildningen vid tandläkarinstitutet har för kort tid anslagen för att kunna meddela annat än ytliga kunskaper. Dessa områden äro i första hand följande: 1) diagnosen och behandlingen av de s. k. *parodontopatierna* eller tandlossnandets sjukdomar, de jämte karies vanligaste bettdestruerande folksjukdomarna, 2) *barntandvård*, särskilt vad beträffar tidiga diagnoser av munhålans sjukdomar och bettsjukdomar samt profylaktiska åtgärder mot dessa samt 3) diagnos och terapi

av *bettets anomalier och skador* såväl under uppväxtåren (ortodonti) som inom det adulta bettet, s. k. bethanalys och betterapi; denna senare spelar i nutiden en mycket stor roll även för modern protetik.

Från folktandvårdens målsmän ha vid olika tillfällen framförts krav på utökad och förbättrad undervisning i dessa ämnen, om den planerade verksamheten för folktandvården skall kunna genomföras med önskvärd effektivitet. Även från den privata tandvårdens sida ha önskemål om en sådan utökad och förbättrad undervisning uttalats. Detta har tagit sig uttryck i anordnandet av vittomfattande fortsättningskurser. Sålunda ha dylika kurser, som arrangerats av de svenska tandläkarorganisationerna, under senare år haft en allt större tillslutning av deltagare. Under 1944 ha icke mindre än 1 250 tandläkare, hälften av hela den svenska tandläkarkåren, på egen bekostnad genomgått fortsatt utbildning vid sådana kurser. Det största antalet kurser har hänfört sig till ämnesgruppen bethanalys och balanserad artikulation. Vidare kan betonas ämnesgrupperna tandreglering (odontologisk ortopedi, barntandvård, tandorganets histopatologi, röntgen samt modern protes- och tandfyllningsteknik.

En nackdel med de teoretiska studierna är, att undervisningen i metallurgi och läkemedelslära är förenad med undervisningen i kemi och att bakteriologiundervisningen är förenad med den i patologi.

För att tandläkaren skall kunna fullt behärska och förstå den praktiska tandläkarkonsten i alla dess tekniskt viktiga delar, erfordras grundliga kunskaper om de material, med vilka han arbetar. Särskilt är ingående kännedom om metallernas och deras legeringars kemiska och fysiska egenskaper av stor betydelse. En viss undervisning i *metallurgi* har hittills ingått i kemikursen, men härigenom har ämnet icke kommit till sin rätt på ett ur pedagogisk synpunkt riktigt sätt. En särskild kurs i materiallära med huvudvikten lagd vid metallurgi samt hållfasthetslära och materialprovningmetoder bör inläggas i studieschemat på ett ganska tidigt stadium.

Undervisningen i *läkemedelslära* behöver avsevärt utökas.

Då flertalet av de sjukdomar, som tandläkaren i daglig praktik behandlar, äro av infektiös art, har *bakteriologien* i nutidens odontologi erhållit allt större betydelse. Erfarenheten har till fullo bevisat, att bakteriologiundervisningen hopkoppling med patologien är olämplig.

Läran om allmänna sjukdomsföreteelser eller *allmän patologi*, jämte läran om tandens säregna sjukdomar eller *tandpatologi*, bör intaga en betydande plats på undervisningsschemat för tandläkare. Den nu gällande studieplanens anordning av undervisningen i patologi visar stora brister. I de prekliniska studierna till tandläkarkandidatexamen ingår under andra terminen en kurs på ungefär 90 timmar i föreläsningar och demonstrationer, liköppningar m. m. under benämning kurs i allmän patologi. Såsom en allvarlig brist i nuvarande utbildning framträder frånvaron av en speciell undervisning i tandpatologi till tandläkarexamen. Något särskilt undervisningsämne med den speciella tandpatologiens innehåll finnes sålunda icke i den nuvarande studieplanen, ej heller omhändertages tandpatologien av någon fackutbildad patolog såsom lärare. Denna svåra brist i undervisningsschemat har under de senare årtiondena nödtorftigt reparerats genom provisoriska anordningar, innebärande, att professorerna i tandfyllningskonst och tandkirurgi, vilka båda äga meritering i tandpatologi, sinsemellan uppdelat den speciella tandpatologien. Men följden har blivit, att både tandfyllningens och tandkirugiens undervisningsområden blivit allt för stora. Tandpa-

tologien har under de sista årtiondena visat en utomordentligt livlig utveckling och numera nått en omfattning, fullt jämförbar med övriga specialområden av medicinen. Det har visat sig nödvändigt, att ifrågavarande lärare befrias från skyldigheten att bära bördan av undervisningen i tandpatologi samt att denna undervisning väsentligt utökas.

Splittringen av tandpatologien på två kliniska undervisningsområden såsom tandfyllningskonst och tandkirurgi har även medfört betydande dubbelundervisning och därmed tidsförlust. Båda områdena beröra väsentliga delar av hårdsubstanspatologien eller benpatologien, varför båda fordra en allmän översikt av denna huvudgren av patologien för att fortsatt undervisning skall bli begriplig. Infektions- och inflammationsläroorna dominera inom all tandpatologi och måste därför beredas plats på föreläsningsschemat såväl inom tandfyllningskonst som inom tandkirurgi. Läran om avitaminoser och hormonrubbingar, om mineralstörningar och kostbrister ingå såväl i den tandpatologi, som tillhör tandfyllningskonsten, som i parodontopatologien. Samma gäller även det i nutiden så betydelsefulla området för den s. k. fokala infektionen eller allmäninfektionen med bland annat dentalt ursprung. Denna anknyter nämligen såväl till karies — pulpit — apikalos-titkomplexet, vilket ingår i tandfyllningskonstens undervisningsområde, som till parodontopatikkomplexet, som ingår i tandkirurgiundervisningen.

Ytterligare bör betonas, att man icke äger anledning förmoda, att tandpatologien för framtiden kan inrymmas inom de nämnda kliniska undervisningsområdena, icke minst därför att blivande innehavare av professurerna inom tandfyllningskonst och tandkirurgi icke måste äga specialutbildning inom tandpatologi.

En mycket stor brist i de **kliniska** studierna är, att de studerande icke därunder ägna någon tid åt medicinska ämnen. För den rätta bedömningen av odontologiska fall erfordras emellertid ofta ett allmänt medicinskt vetande. Tandläkaren bör känna till vad som med medicinsk och kirurgisk behandling kan åstadkommas av ett odontologiskt fall och han bör därför äga så grundläggande kunskaper i dessa ämnen, att han på ett annat sätt än vad nu är fallet kan kommunicera med läkare. En viss grundläggande undervisning i *internmedicin* och *pediatrik*, *käkkirurgi* och *öron-, näs- och halssjukdomar* är därför önskvärd för att icke säga nödvändig. En sådan undervisning skulle även i avsevärd grad vidga tandläkarnas möjligheter att tränga in i medicinska problem och därigenom även möjliggöra fruktbärande odontologisk forskning, som förde till en förbättrad profylax och sålunda till målet: *en minskad frekvens av tandsjukdomarna*.

Odontologiens anknytning till *internmedicinen* är av relativt sent datum.

På två vägar, bristtillståndens och sjukdomarnas inverkan på tandens hälsa och dess sjukdomar jämte tandens infektiösa sjukdomars betydelse för allmänt hälsotillstånd, har odontologien knutits allt närmare till såväl *internmedicin* som *pediatrik*. Lika betydelsefull som odontologiens anslutning är till kirurgien i fråga om behandlingsmetoder och behandlingsteknik, lika betydelsefull är dess anslutning till *internmedicin* och *pediatrik*, särskilt vad gäller bekämpandet av tandsjukdomarna genom profylaktiska åtgärder för att minska tandsjukdomarnas svåra härjningar hos vuxna och barn. Bristen på särskild undervisning i *internmedicin* och i *pediatrik* finna de sakkunniga vara sådan, att den snarast bör avhjälpas. Redan 1920 betonades bland bristerna i dåvarande tandläkarundervisning frånvaron av undervisning i *internmedicin*, varför av tillkallade sakkunniga en särskild undervisning i äm-

net föreslogs. Till skada för svensk odontologi och till hinder för effektiviteten i det profylaktiska bekämpandet av tandsjukdomarna föranledde detta de sakkunnigas förslag ingen åtgärd från statsmakterna.

Undervisningen i den *allmänna kirurgi*ns grunder bedrivs nu i form av katedrala föreläsningar och i samband därmed företages något besök å en större kirurgisk operationsavdelning. Då den allmänna kirurgien är av fundamental betydelse för varje form av specialiserad kirurgi, borde speciell omsorg ägnas detta område och den nuvarande undervisningen med dess fullständiga avsaknad av praktiska demonstrationer å sjukavdelning måste rubriceras som bristfällig. Härtill kommer, att den blivande tandläkaren under sin utbildningstid måste göras förtrogen med allmän och speciell kirurgisk verksamhet, så att han kan utnyttjas såsom assistent och lär sig skriva journaler.

Då den praktiska odontologien i så stor utsträckning representerar ett specialiserat kirurgiskt handlande, torde det vara befogat att inom undervisningsschemat för tandläkarexamen giva undervisning i den allmänna kirurgi^s grunder, tandkirurgien och den speciella *käkkirurgien* så gott utrymme och en sådan utformning, att den blivande tandläkaren bibringas grundliga och gedigna insikter i dessa ämnen.

Det förhållandet, att det icke finnes en till institutet knuten kirurgisk vårdavdelning med kirurgiskt välutbildad läkare som avdelningschef, innebär en påtaglig brist för undervisningen i kirurgi. De under pågående tandbehandling uppträdande komplikationerna, såsom septiska inflammations-tillstånd i munbotten eller käkar, luxation av tänder in i käkarnas bihålor m. m., vilka oftast kräva vård å kirurgisk avdelning, måste under nuvarande förhållanden från institutet remitteras till sjukhus. Det fortsatta sjukdomsförloppet och behandlingen undandrages helt den studerande, som sedermera i sin praxis mången gång ställs inför samma situation. Diagnostik av större käk- och munhåletumörer samt behandling av defekter, missbildningar eller deformationer av käkskelettet och komplicerade olycksfallsskador inom käkar och munhåla falla utanför den nuvarande tandkirurgiska avdelningens arbetsområde. Närmare bekantskap med de olika kirurgiska bedövningsmetoderna, särskilt narkosen, ernås icke heller genom den nuvarande undervisningen.

Den nära anatomiska samhörigheten mellan munhåla, käkar och tänder å ena sidan samt näsa, bihålssystem och svalg å den andra medför helt naturligt, att tandläkaren i sin praktiska verksamhet ofta ställs inför problem, för vars lösande insikter i *öron-, näs- och halssjukdomarnas* klinik erfordras.

Genom den fortgående utbyggnaden av skol-, militär- och folktandvården komma allt fler tandläkare att bli statligt eller kommunalt anställda. För att en tjänstetandläkare på ett tillfredsställande sätt skall kunna fylla sin uppgift i samhällets tjänst erfordras, att han är insatt i det sociala sjukvårdsväsendets allmänna organisation och att han är väl förtrogen med alla förordningar, som gälla denna och särskilt den sociala tandvården. Det måste därför betecknas som en avsevärd brist i den nuvarande studieplanen, *att de blivande tandläkarna under sin studietid ej erhålla någon som helst undervisning i socialmedicin och författningkunskap.*

De sakkunniga finna det slutligen vara en stor nackdel i den nuvarande studieplanen, *att nya elever endast kunna mottagas en gång om året* (vid höstterminens början). Detta medför nämligen för många studenter en onö-

dig väntetid. Om en nyintagning ägde rum även vid början av vårterminen, skulle detta innebära ett halvårs vinst för de elever, som i maj månad avlagt en studentexamen med så goda betyg, att de utan att genomgå fyllnadsprövningar kunna vinna inträde vid tandläkarinstitutet, men som fullgöra värnplikt fram till december månad. För många studenter är en termin tillräcklig för att genomföra nödvändig fyllnadsprövning i ett eller annat ämne. Sådan studieordningen nu är, måste även dessa studenter vänta ett helt år, innan de kunna vinna inträde vid tandläkarinstitutet. Med endast ett intag om året bli studentgrupperna så stora, att de måste halveras. Grupperna med halva antalet måste sedan, som nämnts, alternera med varandra, varav följer, att kurserna för den ena gruppen gå i en annan ordning än för den andra, vilket vållar stora störningar i studieschemats tillämpning. Till och med gränslinjen mellan fantomperiod och klinikperiod i undervisningsschemat infaller olika för de båda grupperna. Den ena gruppen har sålunda avslutat sin tjänstgöring i tandkirurgi, innan den ens fullbordat sin fantomkurs i proteslära.

Denna brist kan, såsom de sakkunniga i annat sammanhang föreslå, afhjälpas genom två nyintag av elever per år. Varje studentgrupp kan då följa studieplanerna i exakt samma följd mellan de olika ämnena.

Riktlinjer för en förbättrad undervisning. Sina förslag till en förbättrad tandläkarundervisning ha de sakkunniga sammanfattat sålunda.

Prekliniska studier till tandläkarkandidatexamen omfatta liksom hittills ett år och förläggas till medicinsk fakultet eller högskola; teoretiska läroämnena äro *anatomi, histologi, fysik och fysiologi, kemi*. Undervisningen i *allmän patologi* överföres till propedeutiska studieperioden och ingår i en föreslagen ny professur i tandpatologi vid tandläkarinstitutet.

Undervisningen i *metallurgi* frigöres från kemiundervisningen, överföres till propedeutiska studieperioden och gives av speciallärare i ämnet.

Även undervisningen i *läkemedelslära (farmakologi)* frigöres från kemiundervisningen, överföres till propedeutiska studieperioden och gives av fackman inom farmakologien. I stället överföras från propedeutiska studieperioden två kliniska kurser i *tandanatomi* och *bettlära* och givas under prekliniska studieåret av speciallärare.

Propedeutiska och kliniska studier till tandläkarexamen utökas med ett år, omfatta alltså 4 år och försiggå vid tandläkarinstitutet.

Undervisningsområdena för de tre nuvarande professorerna tandfyllningskonst, proteslära och tandreglering samt tandkirurgi ha bedömts vara för stora för de två första professorerna, vilka därför i betydande omfattning uppdelats, och för den tredje professuren äga en icke fördelaktig fördelning, varför även här en förändring av professorernas innehåll vidtagits.

Professorerna föreslås till antalet fem, nämligen följande:

1. *Odontologi, företrädesvis karieslära*, motsvarar den gamla professuren i tandfyllningskonst befriad från undervisningsskyldighet i tandpatologi, varjämte barntandvården frigöres under självständig laborator.

2. *Odontologi, företrädesvis proteslära*, motsvarar den gamla professuren i proteslära och tandreglering, vilken uppdelas så, att enbart protesläran kvarstår för professuren, medan ämnet tandreglering eller ortodonti överföres till ny professur.

3. *Tand- och käkkirurgi*, motsvarar närmast den gamla professuren i tandkirurgi, vilken befrias från undervisningsskyldighet i tandpatologi, men utökas med undervisningsskyldighet i mun- och käkkirurgi, varjämte under-

visningen i röntgendiagnostik frigöres under självständig laborator. Undervisningen i parodontologi och parodontoterapi bibehålles inom professuren men erhåller betydligt ökad tid på studieschemat.

4. *Odontologisk ortopedi*. Denna nya professur upptager såsom huvudämne tandregleringen eller ortodontien, som frigöres från professuren i protetslära; härtill kommer undervisningsskyldighet i det nya ämnet bettanalys.

5. *Tandpatologi*. Denna nya professur upptager dels undervisningen i allmän patologi, som enligt den gamla studieplanen under prekliniska studieåret meddelats av professor i ämnet vid medicinsk fakultet, dels undervisningen i tandpatologi, vilken hittills lämnats av professorerna i tandfyllningskonst och tandkirurgi.

Följande *undervisningsämnen*, som enligt den gamla studieplanen ingått i respektive professurer, ha frigjorts till *självständiga* tentamensämnen i tandläkarexamen; undervisningen meddelas av laboratorer i respektive ämnen:

1. *Barntandvård*, ämnet har frigjorts från professuren i tandfyllningskonst.

2. *Röntgendiagnostik*, ämnet har frigjorts från professuren i tandkirurgi.

På den nya studieplanen har upptagits ett *nytt undervisnings- och tentamensämne*, nämligen

Internmedicin, undervisningen meddelas av läkare på medicinska avdelningen vid det anslutna sjukhuset.

Därjämte ha följande ämnen frigjorts från undervisningskurserna under prekliniska året och inlagts under propedeutisk respektive klinisk studieperiod:

1. *Bakteriologi*, frigjort från kursen i allmän patologi med bakteriologi.

2. *Farmakologi*, frigjort från kursen i kemi med läkemedelslära.

3. *Materiallära och metallurgi*, frigjort från kursen i kemi med metallurgi.

Härutöver förordas de sakkunniga särskilda kurser med undervisning i öron-, näs- och halssjukdomar samt i socialmedicin och författningskunskap.

I detta sammanhang ha de sakkunniga upptagit frågan om *studietidens längd*. De kvalitativa förbättringar av undervisningen, som den sålunda förordade organisationen avses medföra, ha de sakkunniga, såsom redan berörts, icke ansett möjlig inrymma inom nuvarande 4-åriga studietid. Innan de tagit denna ståndpunkt, ha de emellertid närmare undersökt frågan, huruvida någon nedskärning av undervisningstiden i vissa av ämnena i tandläkarexamen kan äga rum för att studietiden därigenom skall kunna begränsas. Härom ha de sakkunniga anfört:

Efter ingående överläggningar med representanterna för ifrågavarande ämnen ha emellertid de sakkunniga kommit till den bestämda uppfattningen, att *någon dylik nedskärning icke bör ske*, såvida man icke vill riskera en avsevärd försämring i de kliniskt-tekniska kunskaper, som den nyexaminerade tandläkaren nu äger. De sakkunniga ha prövat frågan huruvida inom de båda största ämnena, protetslära och tandfyllningskonst, tid skulle kunna vinnas från den kliniska tjänstgöringsperioden genom att de studerande i större utsträckning än hittills finge använda tekniska biträden för det långvariga och tidsödande laboratoriarbetet. De sakkunniga understryka, att sådan hjälp bör lämnas de studerande i så stor utsträckning, som är möjligt

med hänsyn till deras egen utbildning. Någon besparing av undervisnings-tiden kan emellertid härigenom *icke* erhållas. De kliniskt tjänstgörande studenternas dagliga arbetsbörda inom dessa båda ämnen kan räknas till nära tio timmar om dagen, emedan de studerande ha möjlighet att utanför de sex timmarnas kliniska tjänstgöring på behandlingssal utnyttja minst två timmar dagligen för tekniskt arbete på laboratoriet, vartill komma vanligen två timmars föreläsningar dagligen. Överanstängningen bland studenterna synes vara påtaglig, och en relativt stor procent når *icke* tjänstgöringsbetyg inom anslagen tid utan tvingas komplettera studierna under en extra termin.

Härefter ha de sakkunniga konstaterat, att studenterna vid nuvarande studieplan behöva mer än åtta terminer för att nå examen, i det att de som regel måste utnyttja ytterligare en nionde termin för att nå tjänstgöringsbetyg, varefter examen avlägges under tionde terminen. Detta framgår av en av de sakkunniga utarbetad tablå av följande lydelse.

Under åren 1939—1945 utexaminerade tandläkare fördelade efter antalet använda terminer.

Studietid, terminer	Å r							Summa åren 1939—1945			Relativ fördelning, %		
	1939	1940	1941	1942	1943	1944	1945	Män	Kv.	I allt	Män	Kv.	I allt
8	1	—	—	2	—	—	—	3	—	3	1	—	—
9	42	28	13	35	34	16	32	138	62	200	39	37	39
10	14	12	22	39	31	22	43	119	64	183	34	39	35
11	6	11	8	10	7	4	14	35	25	60	10	15	12
12—	5	5	15	12	15	6	12	55	15	70	16	9	14
Summa	68	56	58	98	87	48	101	350	166	516	100	100	100

Beträffande innebörden av uppgifterna i tablå anför de sakkunniga vidare.

Den nuvarande studietiden av fyra år, varav tre vid det egentliga tandläkarinstitutet, är sålunda för flertalet studerande *icke* tillräcklig, för att de skola nå den kunskapsnivå och behandlingsteknik, som fordras enligt gällande undervisningsplan. Även om tekniska biträden ställas till förfogande för hjälp åt studenterna under den kliniska tjänstgöringens arbetsterminer, kommer detta påtagligen *icke* att kunna medföra sådan minskning av undervisningstiden i dessa ämnen, att på så sätt åstadkommes tid för andra ämnen, antingen utvidgning av redan förefintliga eller införande av nya.

Med stöd härav ha de sakkunniga kommit till den uppfattningen, att den nuvarande undervisningsplanen genom hittills tillgodosedda krav på en förbättrad utbildning visat sig vara för knappt tillmätt, samt att, eftersom ökad tid på undervisningsplanen bör lämnas åt ämnesgrupper, som nu äro dåligt tillgodosedda, och eftersom nya ämnen, som äro behövlige i tandläkarens utbildning, böra upptagas på studieplanen, tiden för denna måste förlängas.

Under erinran om att tandläkarutbildningen i de flesta länder kräver längre tid än i Sverige samt att önskemål om ytterligare förlängd studietid äro aktuella på flera håll ha de sakkunniga ifråga om längden av den erforderliga studietiden anfört följande.

Vid detaljvärdering av den utökning av studietiden, som samtliga ifrågasvarande befintliga och nytillkommande ämnen enligt de sakkunnigas mening fordra, har inom de sakkunniga visserligen den åsikten hävdats, att sexårig studietid för tandläkare vore nödvändig ur undervisningens synpunkt. Med allt beaktande av undervisningens krav ha de sakkunniga emellertid med hänsyn till nödvändigheten att ur nationalekonomisk och de studerandes egen synpunkt begränsa studietiden icke velat överskrida en studietid av fem år och ha efter långvariga utredningar över möjligheten att koncentrera undervisningen inom varje läroombåde enhälligt beslutat föreslå *en studieplan avsedd för fem års studier*.

Förutsättningarna för denna äro, *dels* att de prekliniska studierna begränsas till endast fyra ämnen, genom att såväl den allmänna patologien som farmakologien och metallurgien överföras till den propedeutiska studieperioden, *dels* att de nya ämnen av medicinsk karaktär, som inlagts i utbildningen, internmedicin, patologi och käkkirurgi, erhålla begränsad tid på studieplanen. De sakkunniga betona, att en studietid av fem år synes vara oundvikligen nödvändig, för att man skall nå en sådan standard på tandläkarexamen, att den kan sägas tillfredsställa nutidens krav. Den föreslagna studieplanen kräver emellertid tack vare genomförd koncentrerings- och omdisponering samt rationellare utnyttjande av lärarkrafter och annan personal endast i relativt ringa utsträckning längre studietid än den nuvarande, trots den avsevärda kvalitetsförbättringen.

De sakkunniga föreslå slutligen att den nya studieplanen genomföres successivt med början för de studenter, som intagas till preklinisk undervisning vid början av höstterminen 1947.

Studieplanen. Sammanfattningsvis innebär de sakkunnigas förslag till studieplan följande.

Studietiden utgör fem studieår, vardera uppdelat i en hösttermin och en vårtermin. Höstterminen börjar den 1 september och pågår till och med den 31 januari med en månads uppehåll för julferier. Vårterminen börjar den 1 februari och sträcker sig till och med den 31 maj med 4 dagars uppehåll för påskferier. Borträknas helgdagar och vissa lovdagar omfattar vardera terminen omkring 16 veckor eller 96 arbetsdagar. En arbetsdag beräknas omfatta 6 tjänstgöringstimmar.

Intagning av nya studerande sker vid början av varje termin, varvid 50 elever intagas till institutet i Stockholm och 40 till det nya institutet.

Studierna indelas i tre avsnitt:

1. De *prekliniska* studierna, omfattande 2 terminer.
2. De *propedeutiska* studierna, omfattande 3 terminer.
3. De *kliniska* studierna, omfattande 5 terminer.

De sakkunniga ha lämnat följande sammanfattande redogörelse för innehållet i sitt förslag till studieplan i jämförelse med nuvarande studieplan.

Odontologi, företrädesvis karieslära.

	Nuvarande	Förslaget
Fantom	96 dagar	68 dagar
Klinik	96 »	88 »
Rotfyllning	(18 »)	32 »
Seminarium	—	8 »
	<hr/>	<hr/>
	Summa 192 dagar	196 dagar

Odontologi, företrädesvis proteslära.

Fantom	96 dagar	68 dagar
Fantom	48 »	72 »
Klinik	96 »	104 »
Seminarium	—	8 »
	<hr/>	<hr/>
	Summa 240 dagar	252 dagar

Tand- och käkkirurgi.

Propedeutik	¹ 48 dagar	24 dagar
Poliklinik och parodontologi	¹ 48 »	40 »
Parodontoterapi	— »	24 »
Operationslära, tand-, parodonto- och käkkirurgi	—	32 »
	<hr/>	<hr/>
	Summa ¹ 96 dagar	120 dagar

Odontologisk ortopedi.

Bettanalys	— dagar	16 dagar
Ortodonti	24 »	40 »
	<hr/>	<hr/>
	Summa 24 dagar	² 56 dagar

Patologi.

	Nuvarande	Förslaget
Allmän patologi	(100 timmar)	16 dagar = 96 timmar
Tandpatologi	—	16 » = 96 »
	<hr/>	<hr/>
	Summa 100 timmar	32 dagar = 192 timmar

Allmän kirurgi (70 timmar) 16 dagar = 96 timmar

Röntgenlära.

Propedeutik	³ —	16 dagar = 96 timmar
Diagnostik	—	8 » = 48 »
	<hr/>	<hr/>
	Summa —	24 dagar = 144 »

<i>Barntandvård</i>	24 dagar	32 dagar = 192 timmar
<i>Internmedicin</i>	— »	16 » = 96 »
<i>Farmakologi</i>	— »	8 » = 48 »
<i>Bakteriologi</i>	— »	8 » = 48 »
<i>Materiallära och metallurgi</i>	— »	8 » = 48 »

¹ Röntgenundervisningen ingår i siffrorna.

² Härtill komma ett stort antal undervisnings- och tjänstgöringstimmar från kliniktjänstgöringen på mottagningsavdelningen, kliniksalarerna och parodontopatiavdelningen, vilka icke kunna på förhand beräknas.

³ Ingår nu i tandkirurgiens undervisningstid; tandkirurgien vinner sålunda på röntgenundervisningens frikoppling 24 dagar.

Översikt.

	Nuvarande	Förslaget
Odontologi, karieslära	192 dagar	196 dagar
» , proteslära	240 »	252 »
Tand- och käkkirurgi	96 »	120 »
Odontologisk ortopedi	24 »	56 »
Patologi	—	32 »
Allmän kirurgi	—	16 »
Röntgenlära	—	24 »
Barntandvård	24 »	32 »
Internmedicin	—	16 »
Farmakologi	—	8 »
Bakteriologi	—	8 »
Materiallära och metallurgi	—	8 »
	576 dagar	768 dagar.

Mot de sakkunnigas förslag, i vad det avser att ämnet parodontologi skall sammanföras med ämnena tandkirurgi och käkkirurgi, ha tre ledamöter av de sakkunniga reserverat sig. Jag hänvisar härom till betänkandet.

Yttranden över förslaget till studieplan.

a. Allmänna uttalanden om studietidens längd.

Medicinska fakulteten i Uppsala. Den nuvarande tandläkarkårens utbildningsnivå synes fakulteten icke vara av sådan beskaffenhet, att radikala åtgärder krävas för dess höjande. Den föreslagna utökningen av tiden för utbildningen från fyra till fem år förefaller diskutabel eller rent av något betänklig med hänsyn till att man på senare tid inom alla områden strävar efter en förkortning av utbildningstiden i förening med rationalisering. *Medicinska fakulteten i Lund* anser bärande motivering för en förlängning av studietiden icke vara förebragt och kan icke tillstyrka förslaget. Fakulteten förordar i detta sammanhang en utredning i syfte att undvika den tidsförlust för de studerande, som föranledes av de kompletterande studierna för att vinna inträde vid tandläkarinstitutet. *Lärarkollegiet vid karolinska institutet* uttalar, att ur flera synpunkter en förlängning av studietiden är beklaglig och endast motiverad under förutsättning att den nuvarande utbildningen visat sig otillfredsställande eller om ändrade samhällsförhållanden och den odontologiska vetenskapens utveckling nödvändiggör en ökad utbildning. Lärarkollegiet kan emellertid ej finna att dylika skäl föreligga för en utökning av utbildningstiden, åtminstone ej i den grad de sakkunniga föreslagit. Det torde behöva vidare utredas, om ej genom rationell utformning av organisationen, ökade lärarkrafter samt förbättrade undervisningslokaler en minskning av den föreslagna utbildningstiden skulle kunna ernås. I första hand torde dock undervisningstiden i såväl de prekliniska som de kliniska medicinska ämnena kunna icke oväsentligt reduceras med hänsyn till den föreslagna praktiska undervisningen i form av laborationskurser i de förra. Frågan om den inverkan betygskompletteringar efter studentexamen har på studietidens längd bör utredas. *Tandläkarinstitutets lärarråd* har framhållit, att de studerande vid nuvarande studieplan behöva mer än åtta terminer för att nå examen. Ett bibehållande i princip av fyraårig stu-

dietid kan sålunda under inga förhållanden inrymma kvalitativa förbättringar av undervisningen, som de sakkunniga och även lärarrådet anse erforderliga för att avhjälpa föreliggande brister i den nuvarande undervisningen. Lärarrådet instämmer i de sakkunnigas förslag, att studietiden bestämmas till fem år, men uttalar, att de sakkunnigas förslag till studieplan fått en omfattning, som enligt lärarrådets mening torde leda till att den faktiska studietiden för ett stort antal studerande torde komma att överstiga fem år. Lärarrådet förordar därför en överarbetning av förslaget i syfte att erhålla en effektiv begränsning av studietiden till fem år. Lärarrådet föreslår slutligen åtgärder i syfte att begränsa betygskompletteringarna efter studentexamen. Ledamoten av lärarrådet, *professor Norberg* har utgått från möjligheten av en ordinarie studietid av fyra år, dock att till denna utbildning förutsättas anknutna postkliniska påbyggnadskurser för dem, som i sitt blivande arbete eller av annan anledning anse sig i behov av vidare utbildning.

Kanslern för rikets universitet, som i egenskap av ordförande deltagit i utarbetandet av de sakkunnigas betänkande, har framhållit, att givetvis delade meningar kunna råda om nödvändigheten av att utsträcka studietiden från fyra till fem år. *Kanslern* håller emellertid för sin del före, att de sakkunniga på ett övertygande sätt motiverat sitt förslag till utökad studietid. Den föreslagna förlängningen bör emellertid väsentligen kunna till sina verkningar för de studerande neutraliseras därigenom, att de för intagning vid tandläkarinstitutet nödiga kompletteringarna till studentexamen i så stor utsträckning som möjligt göras överflödiga. Den mycket stora betydelse, dessa kompletteringar nu ha, visar en inom tandläkarinstitutet upprättad statistik, enligt vilken av de under åren 1940—1944 intagna eleverna från 84,6 procent till 94,2 procent kompletterat sin studentexamen. Åren 1943 och 1944 hade endast 9 procent respektive 9,1 procent av de antagna eleverna inträtt vid institutet samma år som studentexamen avlagts och ej mindre än 66,2 procent respektive 54,5 procent inträtt först två år eller längre tid efter studentexamen. En användning av den tid, som motsvarar dessa kompletteringar, eller del därav för ökande av de omedelbart för tandläkaryrket nyttiga kunskaperna måste vara att vida föredraga.

Medicinalstyrelsen anför, att det torde vara tydligt, att enligt de sakkunnigas förslag tandläkarexamen kan avläggas tidigast under elfte terminen, varför studietiden i realiteten blir fem och ett halvt, sannolikt sex år. De sakkunniga ha enligt styrelsens mening icke förebragt fullgod motivering för ett dylikt förlängande av studietiden. Tidsutdräkten vid tandläkarinstitutet förorsakas i väsentlig mån av att undervisningen ej kunnat organiseras på ett tillfredsställande sätt på grund av otillräckliga lokaler, för stora undervisningsgrupper m. m. En utbildningstid av mellan fem och ett halvt och sex år komme att medföra avsevärt ökade kostnader för såväl staten som de studerande. För en årskurs om 180 elever kan totala ökningen beräknas till minst 1,35 miljoner kronor. I den mån de studerande såsom hittills själva skola bekosta utbildningen torde följden bli i proportion härtill höjda taxor och ökade löner bland annat inom folktandvården. Härtill kommer det självklara förhållandet, att tiden, innan den enskilde kan inträda i förvärvsarbete, icke bör göras längre än vad som är nödvändigt med hänsyn till hans framtida arbetsuppgifter. Det är vidare nödvändigt att förkorta den genomsnittliga tid, som nu förflyter mellan avläggandet av studentexamen och inskrivningen vid tandläkarinstitutet. En utredning härom bör ske.

Under åberopande av vad sålunda och i övrigt anförts avstyrker medicinalstyrelsen att de sakkunnigas förslag till femårig studieplan antages i nu föreliggande form. Genom ändrad uppläggning av studierna på sätt framgår i det följande bör möjliggöras en begränsning av studietiden till normalt fyra år, så att de studerande skulle kunna avlägga sluttentamina och tandläkar-examen under den nionde terminen.

Statskontoret har — under framhållande att farhågor kommit till uttryck för att den effektiva studietiden vid ett genomförande av de sakkunnigas förslag i allmänhet skulle komma att överstiga fem år — uttalat, att det måste anses uteslutet att under rådande förhållanden förlänga studietiden för tandläkarexamen. Snarare synas omständigheterna med styrka tala för att en ny studieplan så utformas, att studierna normalt kunna slutföras inom den föreskrivna tiden av fyra år. Nödvändigheten av att utan dröjsmål tillhandahålla erforderligt antal tandläkare utgör härvid ett avgörande skäl. Ej heller får förbises, att befolkningens åldersfördelning under de närmaste årtiondena tvingar till en höggradig ekonomisering med tillgänglig arbetskraft. Statskontoret vill därför föreslå, att den nu tillämpade studieplanen revideras ur nu angivna synpunkter. Ämbetsverket ifrågasätter, om icke den teoretiska utbildningen borde kunna inskränkas samt undervisningen inom olika specialiteter avlastas studieplanen och i stället förläggas till frivilliga efterbildningskurser, öppna för tandläkare, som avse att specialisera sig, exempelvis i tandreglering. Över huvud kunna med fog starka betänkligheter göras gällande mot de medicinskt-kliniska expansionssträvanden, som kommittéförslaget innebär. Goda möjligheter böra föreligga att inom ramen av en fyraårig effektiv studietid i vart fall göra en tandläkare lika skickad att utöva tandläkarkonsten som en nyexaminerad läkare att utöva sitt yrke, under förutsättning att kraven naturligen begränsas till de anspråk, som skäligen böra ställas på den allmänt praktiserande tandläkaren. Ur samhällets synpunkt vore det för övrigt knappast förenat med några olägenheter, om tandläkarna i likhet med läkarna under de första åren efter examen i allmänhet bereddes tillfälle att arbeta under ledning av mera erfarna kolleger.

Styrelsen för *svenska landstingsförbundet* anser, att en förlängning av studierna ur skilda synpunkter är att beklaga, då härigenom täckandet av förefintligt behov av tandläkare fördröjes. Tendensen i dagens befolkningspolitiska läge går annars mot en förkortning av studietiden. Frågan om en nedskärning av den av de sakkunniga föreslagna studieplanen bör ägnas särskild uppmärksamhet vid ärendets fortsatta behandling. *Svenska stadsförbundets sjukvårdsdelegation* uttalar, att det i nuvarande svåra personalsituation synes tveksamt om lämpligheten av att genomföra en förlängning av studietiden.

Svenska tandläkaresällskapet och *Sveriges tandläkarförbund* — vilka gemensamt framlagt ett eget förslag till studieplan — tillstyrka den föreslagna utökningen av studietiden till fem år men hemställa samtidigt, att studieplanen, i motsats till de sakkunnigas förslag, så planeras, att tandläkarexamen kan avläggas inom de fem studieåren. De förutsätta därvid en viss utökning och ändrad indelning av terminerna. Vidare hemställa organisationerna om åtgärder för att nedbringa tiden mellan studentexamen och inträdet vid tandläkarinstituten. Detta bör ske oberoende av studietidens längd.

Svenska läkaresällskapet har icke ansett en så kraftig ökning av studietiden, som de sakkunniga föreslagit, vara tillräckligt motiverad, så mycket

mer som den officiella studietiden relativt nyligen höjts från tre till fyra år och då man samtidigt beträffande läkarutbildningen strävar att minska studietiden. En ökning av utbildningstiden är ägnad att fördyra tandvården och kan endast anses motiverad, om den nuvarande utbildningen visat sig vara otillfredsställande eller om framsteg inom tandläkarkonsten eller andra omständigheter medfört klart behov av förlängd utbildningstid. Sällskapet kan dock ej finna att dylika skäl föreligga, åtminstone icke beträffande utbildningen av det övervägande antal tandläkare, vilka skola ägna sig åt allmän tandläkarpraktik. Förslaget bör underkastas sådan omarbetning, att den nuvarande studietiden ej förlänges. *Sveriges läkarförbund* finner ej heller, att skäl förebragts för den föreslagna utökningen till fem år, allrahelst som de medicinska studierna i läkarutbildningen nu betydligt minskats, så att de fullgöras på sju år. Genom en betydande nedskärning, särskilt av vissa ämnen samt genom en rationalisering av studierna och tillgodoseende av behovet av tillräckliga lärarkrafter ävensom genom ett bättre utnyttjande av studietiden, bland annat genom en förkortning av sommarferierna, torde en fullt tillfredsställande allmän tandläkarutbildning kunna genomföras på fyra år. Genom en utökning kommer tandvården att fördyras. Den individuella praktiska patientbehandlingen bör kunna pågå under hela året genom skiftstjänstgöring av lärare och studenter. Liksom beträffande läkarutbildningen bör specialutbildning i viss erforderlig omfattning kunna ske efter avlagd tandläkarexamen. De sakkunnigas förslag bör alltså omarbetas så, att utbildningstiden ej kommer att överskrida fyra år.

Tandläkarinstitutets icke-ordinarie lärares förening anser, att genom en lämplig avvägning mellan tiden för de teoretiska och de kliniska studierna en tillfredsställande utbildning skall kunna ernås inom en verklig femårsutbildning. Föreningen ansluter sig sålunda till de sakkunnigas förslag men endast under den bestämda förutsättningen, att studieplanen ordnas så att tandläkarexamen normalt kan avläggas senast inom den elfte terminen från studiernas början. *Odontologiska föreningen* vid tandläkarinstitutet förordar en studieordning, enligt vilken studierna normalt kunna avslutas inom fem år.

b. Uttalanden om studieplanen i övrigt.

De över sakkunnigförslaget avgivna yttrandena, i vad de avse andra spörsmål än studietidens längd, innefatta ett mycket stort antal uttalanden, i stor utsträckning rörande detaljproblem, till vilka ställning icke behöver tagas i detta sammanhang. Det är icke möjligt eller erforderligt att här lämna en uttömmande redogörelse ens för flertalet uttalanden. Jag begränsar mig sålunda till att i det följande återge några i yttrandena framförda synpunkter och invändningar samt hänvisar i övrigt till handlingarna i ärendet.

Medicinska fakulteten i Uppsala anser det vara en riktig anordning att anknyta den prekliniska undervisningen till medicinsk fakultet eller högskola med hänsyn till att därigenom förutsättningar skapas för ett fruktbarande samarbete mellan tandläkare och läkare inom den medicinska forskningen. Av liknande orsaker synes det vara välbetänkt att anordna den kliniska utbildningen i nära anslutning till utbildningssjukhus eller centrallasarett. Den prekliniska utbildningen enligt sakkunnigförslaget ger i vissa punkter intryck att vara onödigt omfattande och mindre väl avvägd. Beträffande

den kliniska undervisningen synes det fakulteten, att tiden för den kirurgiska utbildningen är väl omfattande i jämförelse med motsvarande ämne inom läkarutbildningen. Det synes vidare sannolikt, att en reduktion av tiderna i första hand i prekliniska ämnena skulle möjliggöra ett förkortande av den föreslagna femåriga studietiden med en termin. *Medicinska fakulteten i Lund* tillstyrker en överarbetning av studieplanen i syfte att uppnå en rationell studiegång med tandläkarexamen under nionde terminen. *Lärarkollegiet vid karolinska institutet* biträder i princip förslaget om införande av praktiska laborationsövningar. Å andra sidan skulle detta förslag, om kurserna förlades till karolinska institutet, innebära ett betydande ingripande i institutets organisation. Under rådande förhållanden synes det kollegiet vara vanskligt att nu utöka undervisningen vid institutet med en omfattande elementär undervisning. Det kan därför ifrågasättas, huruvida tandläkarutbildning enligt de sakkunnigas plan kan förläggas till karolinska institutet. *Tandläkarinstitutets lärarråd* anser betydelsefullt, att de teoretiska föreläsningsserierna förknippas med laborationer, då eljest undervisningen i ämnena blir av föga bestående värde. Lärarrådet ifrågasätter, huruvida enligt de sakkunnigas förslag tiden för de teoretiska ämnena under det prekliniska året i alla avseenden står i rätt proportion till den samtida praktiska undervisningen. Förslaget om självständig ställning åt ämnet barn-tandvård har lärarrådet på närmare angivna skäl icke kunnat godtaga. Lärarrådet kan ej dela de sakkunnigas uppfattning, att en laborator skulle förestå röntgenavdelningen och svara för undervisningen i röntgenologi. Detta ämne har en sådan storleksordning och betydelse ur såväl undervisnings- som forskningssynpunkt, att dess företrädare bör givas professors ställning. Lärarrådet finner vidare den föreslagna anordningen, att ortodontiundervisningen skulle förenas med den i bettanalys och falla under en professur i odontologisk ortopedi mindre lämplig. Av påtaglig betydelse för undervisningen och forskningen vid institutet är, att undervisningen i patologi koncentreras och systematiseras under ledning av en patolog av facket, varför lärarrådet tillstyrker, att en professur i allmän patologi och tandpatologi inrättas. Lärarrådet understryker behovet av undervisning i internmedicin. Tiden för denna undervisning samt för kursen i allmän kirurgi synes kunna begränsas något. Den av de sakkunniga föreslagna tiden för gemensam klinisk tjänstgöring inom proteslära och karieslära — vilken av lokala skäl tills vidare icke går att genomföra i Stockholm — föreslås jämkad ämnena emellan. Den av de sakkunniga föreslagna utvidgningen av tandkirurgien till att omfatta även närliggande område av käkkirurgien tillstyrkes ej av lärarrådet. Det synes lärarrådet vara av största betydelse, att möjlighet finnes för de studerande att före utgången av den sista terminen ernå examensbetyg inom de största odontologiska ämnena. Lärarrådet tillstyrker därför förslaget om seminarium i karieslära och proteslära under sista terminen. Avsikten med seminariet är påtagligen att därigenom ernå en garanti för en sammanfattande avslutning av dessa båda ämnen under den tionde terminen, så att examen i de båda största ämnena kan säkerställas före tionde terminens slut. Enligt dessa och eljest föreslagna linjer torde den femåriga studieplanen verkligen innebära en möjlighet till examen utan nämnvärt överskridande av studietiden. Säsom redan nämnts, föreslår lärarrådet att förslaget till studieplan underkastas omprövning med beaktande av de av lärarrådet angivna synpunkterna. Ledamöterna i lärarrådet, *professorerna Petré*n och *Westin* ha i ett särskilt yttrande närmare utvecklat sina

av dem i egenskap av ledamöter av de sakkunniga framförda synpunkter. De konstatera sammanfattningsvis, att den inom lärarrådet och annorstädes förda diskussionen styrkt dem i uppfattningen, att de sakkunnigas förslag i allt väsentligt är väl motiverat och att avvägningen mellan de olika ämnena även i stort sett är tillfredsställande. De förorda emellertid en överarbetning av förslaget. Ledamoten av lärarrådet, *professor Thourén* framhåller, bland annat, att den föreslagna professuren i allmän patologi icke bör inrättas, utan föreslår i stället en forskningsprofessur för tandsjukdomarnas utforskande. Vidare bör någon gemensam klinisk tjänstgöring inom proteslära och karieslära icke ifrågakomma. Proteslärans tid bör utökas till 300 dagar. Ledamoten av lärarrådet, *professor Norberg* har med principiellt instämmande av professor Troell framlagt utkast till en studieplan, vilket förslag är avsett att visa möjligheten att inom ramen av fyra obligatoriska studieår utbilda en tandläkare. Därvid har såsom den fasta grunden i utbildningsplanen angivits möjligheten av de obligatoriska studieårens komplettering med påbyggnadskurser. En forskningsprofessur inom tandsjukdomarnas område vore av helt annat värde än en professur i tandpatologi. Det kan ifrågasättas, huruvida relationen mellan den föreslagna kursen i internmedicin och kursen i allmän kirurgi med lika lång tid tillmätt för båda, kan anses riktig.

Kanslern för rikets universitet har uttalat, att vissa av de anmärkningar, som riktats mot fördelningen av den föreslagna studietiden, särskilt ifråga om de prekliniska studierna, icke torde kunna fränkännas ett visst berättigande och böra föranleda en överarbetning av studieplanerna för att åvägbringa en ändamålsenligare användning av tiden.

Medicinalstyrelsen anser, att tandläkarutbildningen bör erhålla en i möjligaste mån odontologisk prägel. Ett fördjupande av studierna bör därför avse främst de praktisk-kliniska delarna av densamma. Först genom utbildandet av ett mycket stort antal praktiker blir det möjligt att genom systematisk tidigbehandling av den stora massan av befolkningen, speciellt barn och ungdom, nedbringa antalet komplicerade fall och därmed även minska behovet av specialister för tillgodoseendet av dessa falls behandling. Tillfälle till specialisering och vidareutbildning inom skilda delar av tandläkar-konsten bör emellertid självklart beredas varje tandläkare efter examen. Endast om den fyraåriga linjen, kompletterad med dylika fortsättningskurser, icke skulle visa sig vara tillfyllest må, sedan det mest akuta behovet av tandläkare fyllts, frågan om övergång framdeles till en femårig utbildning övervägas, varvid man bör i möjligaste mån tillgodogöra sig erfarenheterna dels från den nuvarande undervisningen, dels den statistik beträffande frekvensen av inom folktandvården önskvärda eller utförda behandlingar av olika svårighetsgrader, vilken för närvarande är under utarbetande. Med utgångspunkt från att huvudsyftet med tandläkarundervisningen bör vara att utbilda dugande praktiker finner medicinalstyrelsen, att detaljerna i den av de sakkunniga föreslagna undervisningsplanen böra omarbetas i icke ringa utsträckning. Härefter har medicinalstyrelsen framfört ett stort antal erinringar mot förslaget, för vilka en detaljerad redogörelse icke är möjlig i detta sammanhang. Emellertid må framhållas, att styrelsen icke finner särskild professur i tandpatologi motiverad. Den nuvarande professuren i tandkirurgi bör bibehållas i sin nuvarande utformning och med samma benämning. Undervisningen i dental röntgendiagnostik synes måhända för närvarande, innan närmare utredning om detta ämnesområdes omfattning

verkställt, icke erfordra, att en professur inrättas. Professuren i odontologisk ortodonti bör icke inrättas på av de sakkunniga föreslaget sätt. I stället bör skapas en särskild professur i ortodonti. Undervisningen i bettanalys bör omhänderhas av en laborator. Med hänsyn till den grundläggande betydelse, som undervisningen i barntandvård kommer att ha för folktandvården, tillstyrker styrelsen energiskt särskild avdelning för barntandvård under professors ledning. Även avvägningen av den tid, som tilldelats de olika ämnena, torde böra bli föremål för ingående förnyad prövning. Kravet på forskning bör tillgodoses genom inrättande av en fristående forskningsprofessur. Under återopande av vad sålunda och i övrigt anförts tillstyrker medicinalstyrelsen tillämpandet av en effektiviserad fyraårig studieplan, upptagande utvidgning av vissa läroämnen och införandet av nya sådana i enlighet med ett inom medicinalstyrelsen av övertandläkaren Östman upprättat förslag.

Statskontoret framhåller, att intagning varje termin vid båda instituten av elever innebär en konsekvent dubblering av bland annat föreläsningar och demonstrationer, som eljest utan olägenhet skulle kunna bevisas av en hel årskull studerande. Härigenom skulle undervisningen avsevärt förtyndas. Ämbetsverket förordar i stället en växlande studieplan för de olika terminsgrupperna eller intagning vid de två instituten å skilda tidpunkter.

Svenska tandläkaresällskapet och *Sveriges tandläkarförbund* ha, såsom berörts, i sitt gemensamma yttrande framlagt ett eget förslag till studieplan. Detta grundar sig på erinringar mot de sakkunnigas förslag i ett flertal olika hänseenden, för vilka det icke finnes möjlighet att i detta sammanhang lämna en detaljerad redogörelse. Organisationerna ha emellertid bland annat framhållit följande. Studietiden bör framförallt utnyttjas för inhämtande av fullgoda kunskaper och färdigheter i kliniska odontologiska ämnen. Det är nämligen dessa, som i första hand göra sig gällande i tandläkar Konstens utövning vid folktandpolikliniker och i privatpraxis. Iakttages denna regel, blir det nödvändigt att strängt begränsa den medicinsk-teoretiska undervisningen till att i huvudsak omfatta de områden, som beröra samarbetet mellan medicin och odontologi. Det bör tillses, att undervisningen i medicinska ämnen icke leder till någon slags kvasi-medicinsk utbildning, som saknar teoretiskt och praktiskt värde för tandläkaren. Framförallt är det av vikt att undervisningen i här ifrågakommande ämnen så inriktas, att den verkar befruktande på tandläkarens kliniska verksamhet och att det således förhindras, att det stannar vid inlärd utanläxor, som snart förblekna och försvinna ur minnet. Organisationerna konstatera med tillfredsställelse, att de sakkunniga icke funnit möjligt sammanknyta de prekliniska, odontologiska och medicinska studierna. Kontakten mellan odontologien och den övriga medicinen bör dock bibehållas och stärkas utan att förslag framläggas om införandet av en gemensam examen. Den medicinska fakulteten får icke bli bestämmande över tandläkarundervisningen och därmed tandläkar Konstens framtida utveckling. Beträffande studieplanens enskildheter föreslå organisationerna omläggningar och ändringar av undervisningstiderna för ett flertal ämnen och kurser. Ytterligare praktiska övningar böra inläggas under första studieåret. Vidare anse organisationerna, att den speciella käk-kirurgien icke bör förenas med den nuvarande professuren i tandkirurgi. Professur i dental röntgendiagnostik bör inrättas. Professuren i ortodonti bör inrättas men ortodontiundervisningen bör icke förenas med undervisningen i bettanalys. Med hänsyn till betydelsen av barntandvården bör en profes-

sur i barntandvård inrättas. Professuren i tandpatologi tillstyrkes icke. Organisationerna anse, att undervisningen i tandpatologi bör bibehållas fördelad på professurerna i tandkirurgi och i karieslära, medan undervisningen i allmän patologi bör bibehållas fristående och handhas av en patolog av facket. Forskningen på tandsjukdomarnas område bör samordnas genom upprättandet av en särskild forskningsprofessur. Beträffande studieårets uppdelning ha organisationerna framhållit, att framförallt den kliniska undervisningen i proteslära blir starkt lidande på det långa uppehållet för julferier. Det stora flertalet arbeten måste vara avslutade till julferien början, enär patienterna icke kunna gå utan behandling under en hel månad. Den korta tiden från den 15 januari till och med höstterminens slut den 31 januari kan icke effektivt utnyttjas för klinisk tjänstgöring av denna art. Ett avbrott på en hel månad i slutet av en termin måste anses som en oförlighet och direkt menligt för undervisningen även i de läroämnena, som behandlas vid tiden för avbrottet. En ändring i terminsindelningen är med hänsyn härtill önskvärd. I anslutning härtill föreslås, att höstterminen omfattar tiden den 15 augusti—den 20 december och vårterminen tiden den 15 januari—den 12 juni med fjorton dagars uppehåll i samband med påsken. Härigenom erhålles två månaders sommarferier.

Svenska läkaresällskapet anser, att den föreslagna tiden för utbildning i medicinska ämnen bör kunna förkortas och rationaliseras. Den föreslagna ökade tiden för undervisning i allmän kirurgi samt s. k. tand- och käkkirurgi synes knappast motiverad eller nödvändig. Ej heller finnas tillräckliga skäl, att professuren i tandkirurgi skulle utökas att omfatta även käkkirurgi. Sällskapet anser knappast behöfligt med en så lång propedeutisk undervisning i röntgenlära som föreslagits. Professuren i allmän patologi och tandpatologi tillstyrkes. *Sveriges läkarförbund* uttalar, att särskilt de i de prekliniska teoretiska ämnena ingående föreläsningarna böra kunna minskas betydligt. Stor vikt bör läggas vid demonstrationer och seminarieövningar. Den föreslagna tiden för allmänmedicin jämte pediatrik bör kunna minskas betydligt liksom även den totala tid, som avsetts för allmänkirurgi samt tand- och käkkirurgi. Någon professur i käkkirurgi synes ej motiverad. Professuren i patologi torde kunna ifrågasättas. Däremot har förbundet intet att erinra mot att en forskningsprofessur i tandsjukdomarnas förebyggande och bekämpande inrättas. Det synes vara av vikt, att den studerande så snart som möjligt får pröva på manuellt tekniskt arbete i en kortare preklinisk fantomkurs. Han bör på ett tidigt stadium komma i kontakt även med tandvården å den allmänna mottagningsavdelningen.

Tandläkarinstitutets icke-ordinarie lärares förening anser, att allt för stort utrymme givits åt de teoretiska studierna medan de praktisk-kliniska ämnena få stå tillbaka, när det gäller att disponera ökningen av studietiden. Det första studieåret är allt för belastat med teoretiska kurser för att studenterna skola kunna verkligt tillgodogöra sig undervisningen. Professuren i ortodonti bör icke sammankopplas med ämnet bettanalys. Professur i tandröntgendiagnostik bör inrättas. Till skillnad från de sakkunniga förordar föreningen en professur i tandkirurgi med parodontallära. I stället för professuren i tandpatologi bör en forskningsprofessur inrättas. *Odontologiska föreningen* vid tandläkarinstitutet förklarar sig taga ett bestämt avstånd från den stora belastning, som givits terminerna, framför allt den första. Rimlig avvägning måste ske mellan arbetstiden och de studerandes behov av vila och rekreation.

Fortsatt beredning av frågan om en ny studieplan.

Med hänsyn till de skilda uppfattningar om tandläkarutbildningens organisation, som kommit till uttryck i yttrandena över sakkunnigbetänkandet, har jag ansett mig böra göra frågan om studieplanen till föremål för fortsatt beredning inom ecklesiastikdepartementet. På min anmodan har sålunda landshövdingen Conrad Jonsson verkställt en överarbetning av de sakkunnigas förslag i syfte att nedbringa kursplanens och studietidens längd. Resultatet härav föreligger i en den 4 april 1946 till mig överlämnad promemoria, som innefattar — förutom utredning rörande studieplanen — även en undersökning av förutsättningarna för fortsatt preklinisk undervisning vid karolinska institutet i Stockholm. Till sistnämnda fråga återkommer jag i ett senare sammanhang.

Såsom rådgivande och medverkande vid överarbetningen har utredningsmannen tillkallat dels från 1944 års tandläkarutbildningssakkunniga övertandläkare B. Kjellgren, professorerna T. Petrén och G. Westin samt tandläkare Å. Wikblad dels och såsom representanter för tandläkarorganisationerna m. fl. tandläkare Th. Brandrup-Wognsen, docent G. Bremer och tandläkare B. Burman. Därjämte ha såsom representanter för tandläkarinstitutets icke-ordinarie lärares förening t. f. laborator G. Herulf och avdelningstandläkare O. Palmqvist beretts tillfälle att inför utredningsmannen framlägga de synpunkter, som denna förening hävdade i detta sammanhang.

I sin promemoria har *utredningsmannen landshövding Jonsson* inledningsvis anfört följande.

Mitt studium av de sakkunnigas betänkande och mina därpå följande överläggningar med företrädare för de sakkunniga och med utom kommittén stående representanter för tandläkarorganisationerna bibringade mig ganska snart den övertygelsen, att det skulle vara omöjligt att vinna ett av utredningens huvudsyften — en förbättrad och fördjupad tandläkarutbildning — genom att pressa in kursplanerna inom den tidrymd, som nu är den nominella, nämligen en fyraårig lärogång.

Detta syntes mig så mycket mera omöjligt, som redan nu ett stort antal tandläkare nödgas komplettera utbildningen med fortsättningskurser, vilka betecknats som »vittomfattande». Det har anförts av de sakkunniga, utan att ha blivit motsagt, att de blivande tandläkarna nu i »allmänhet» måste använda nio i stället för åtta terminer för att nå examen, många t. o. m. tio terminer och mera. Såsom icke fackman har jag ju också nödgats sätta tro till den på odontologiskt håll tydligen allmänt omfattade mening- en, att den samlade tidrymden för studieplanerna är för kort för att där- inom skulle kunna beredas plats för som nödvändiga betraktade vidgade studier. Bristerna i den nuvarande undervisningen ha betecknats som så stora och iögonfallande, att de lett sakkunnigkommittén till den enhälliga uppfattningen, att en femårig studietid är en av nödtvång *sammanpressad* sådan. Detta har i sin tur givit mig den misstanken, att om man icke kan skära bort något ur de föreslagna timplanerna uppstår snart det förhållan-

det, att de studerande nödgas använda elva à tolv terminer för att bli färdiga för examen.

Med dessa uppfattningar som utgångspunkt har jag sökt få fackmannarepresentanternas medverkan till en sådan revidering av kursplanerna, att det normalt skall bli möjligt för de studerande att utan överansträngning tillgodogöra sig en kvalitativt bättre utbildning på allra högst tio terminer, d. v. s. på fem år.

Utredningsmannen har härefter i promemorian meddelat, att han såsom resultat av överläggningarna med förenämnda representanter för de sakkunniga och kårorganisationerna ansett sig böra acceptera och hos departementschefen förorda en till promemorian såsom bilaga fogad studieplan, vilken till sina detaljer utarbetats främst av herrar Brandrup-Wognsen, Burman, Petrén och Westin och därefter *enhälligt* antagits av den odontologiska sakkunskap, som ställts till utredningsmannens förfogande. Beträffande denna studieplan har utredningsmannen härefter anfört följande.

Man har reservationslöst försäkrat mig, att denna studieplan är så konstruerad, att genomsnittseleven kan avlägga examen inom tio terminer samt att den inrymmer bestämda kvalitativa förbättringar gentemot den nu gällande. Dessa förbättringar ha tagit sikte på det framförallt väsentliga, nämligen en fördjupad undervisning i de rent odontologiska läroämnena.

Med hänsyn till de skäl, som förebragts, kan jag sålunda ansluta mig till den uppfattningen, att den dagliga tjänstgöringstiden vid tandläkarinstituten bör utgöra 6 arbets- och övningstimmar samt att därutöver icke må komma annan undervisning än föreläsningar till ett antal av högst 90 per termin. Erfarenheterna i fråga om studenternas möjlighet att inom nu vid tandläkarinstitutet anslagen tid inhämta de nödvändiga kunskapsstoffet samt även gällande värnpliktsbestämmelser ha övertygat mig om att terminernas längd bör maximeras till 90 dagar samt att praktiskt organisatoriska skäl utesluta möjligheten av att laborera med olika längd på terminerna under olika år. Terminerna omfatta därför vardera 90 dagar så inplacerade, att höstterminen utgöres av tiden 1 september—20 december (= 94 dagar) och vårterminen 1 februari—31 maj [= 92 (91) dagar]. Tiden 15 januari—31 januari (= 15 dagar) respektive 1 juni—20 juni (= 17 dagar) utnyttjas som reserv för klinisk tjänstgöring, laboratoriearbete, tentamensläsning m. m. och får icke beläggas med föreläsningar eller demonstrationer. Augusti månad står genomgående till förfogande för behövliga kompletteringsarbeten. Terminer med ordningsnummer 1—9 beläggas med undervisning i 90 dagar = 540 timmar. För vinnande av erforderliga garantier i fråga om studenternas möjligheter att avlägga examen inom 10 terminer finner jag i likhet med expertisen det både lämpligt och nödvändigt, att den 10:e terminen belägges med undervisning endast till hälften, medan den återstående hälften av terminen ägnas åt examensarbete och de sista tentamina.

Jag saknar givetvis möjlighet att själv avgöra, huruvida i det ena eller andra ämnet det föreslagna antalet undervisningsdagar är tillfyllest och riktigt avvägt, men anser mig ändå böra konstatera, att den sammanjämkning i fråga om tilldelad tid för olika ämnen, som skett mellan de sakkunnigas och kårorganisationernas förslag, förefaller vara rimlig ur lekman-

Tab. I. Preklinisk undervisning.

Ä m n e	A n t a l t i m m a r			Anmärkningar
	sakkunniga	organisa- tionerna	arbets- kommittén	
	1 : a t e r m i n e n			
Anatomi	90 + 60 = 150	102	75 + 30 = 105	Slutförhör i <i>tandanatomi</i> och <i>tandhistologi</i> . Tentamen i <i>anatomi</i> och <i>histologi</i> .
Spec. tandanatomi . . .	25 + 83 = 108	108	25 + 83 = 108	
Histologi	90 + 60 = 150	102	75 + 30 = 105	
Spec. tandhistologi . . .	25 + 83 = 108	54	25 + 42 = 67	
	516	366		
(Materiallära)	—	(75)	—	Flyttad till 3:e termi- nen.
Fysik och fysiologi . . .	—	—	30	
			415	<i>Återstår 22 dagar för självstudier.</i>
	2 : a t e r m i n e n			
Fysik och fysiologi . . .	90 + 60 = 150	102	75	Tentamen i <i>fysik</i> och <i>kemi</i> .
Kemi	90 + 110 = 200	152	90 + 60 = 150	Slutförhör i <i>prop. bettlära</i> och <i>bakteriologi</i> .
Prop. bettlära	25 + 49 = 74	25 + 47	25 + 60 = 85	
(Materiallära)	—	(75)	—	
Allm. bakteriologi	(48 + 24 = 72)	(48 + 24 = 72)	30	Flyttad från 3:e termi- nen.
			340	<i>Återstår 33 dagar för självstudier.</i>

synpunkt. Då den därtill, såsom nämnts, enhälligt stöddes av sakkunskapen, anser jag mig sålunda böra förorda densamma. Av samma skäl kan jag ansluta mig till förslaget om att vid tandläkarinstitutet skola finnas professorer i *proteslära*, *karieslära*, *tandkirurgi*, *odontologisk ortopedi* och *dental röntgendiagnostik* samt självständiga laboratorer i *barntandvård*, *bettanalys med parodontoprotetik* och *tandhistopatologi*.

I fråga om professuren i tandkirurgi är att märka dels att inom denna jämväl skall meddelas undervisning i parodontokirurgi, dels att innehavaren av professuren föreslagits skola vara tandläkare och läkare. Jag ansluter mig härtill, då Kungl. Maj:t i förekommande fall alltid måste förutsättas äga möjlighet att lämna erforderlig dispens till den meriterade tandläkare, som icke är läkare, men som med hänsyn till övriga kvalifikationer anses böra främst ifrågakomma för eventuell utnämning. Vad beträffar undervisningen i odontologisk ortopedi bör observeras, att undervisning i prope-
deutisk bettlära förutsättes bliva meddelad inom professuren i odontologisk ortopedi. Vidare förordas en särskild avdelning för betttanalys med parodontoprotetik företrädd av en självständig laborator i ämnet. Denna avdelning skall vara lokalt anknuten till underavdelningen för parodontokirurgi och arbeta i ständigt samarbete för patientvården. Undervisningen i tandhistopatologi har föreslagits så anordnad, att den gives av en tandhistopatolog, som är självständig laborator.

Jag vill slutligen även förorda, att kurs i materiallära gives av en föreståndare för laboratoriet för materiallära på tandläkarinstitutet samt att denna föreståndare innehar avdelningstamläkarens tjänsteställning. Han skall vara antingen specialutbildad tandläkare eller fackman med högre teknisk examen.

Ehuru ett ställningstagande faller utanför ramen för mitt uppdrag, vill jag framhålla, att fackmännen enhälligt förordat inrättandet av en *forskningsprofessur*.

Liksom jag i det föregående lämnat en översikt över de sakkunnigas förslag till studieplan finner jag mig böra i detta sammanhang återgiva det av utredningsmannen accepterade och av den s. k. arbetskommittén utarbetade nya förslaget till studieplan för tandläkarundervisningen i jämförelse med nuvarande studieplan och vissa andra förslag till studieplaner. Förslaget med åtföljande jämförelser är av den lydelse, som framgår av tab. I och II.

Tab. II. Propedeutisk och klinisk undervisning.

Ä m n e	A n t a l d a g a r			Antal föreläs.	Anmärkningar
	sakkunniga	organisationerna	arbetskommittén		
		3:e terminen			
Protesfantom	68	68	67,5	72	Tentamen i <i>allm. patologi</i> .
Materiallära	4	(25)	12		
Allm. patologi . . .	16	12	3		
(Bakteriologi) . . .	(12)	(12)	—		
Prop. bettanalys och paradontoprotetik .	(21 1/3)	(21 1/3)	7,5	— 72	Ingick under ämnet bettanalys (6:e terminen).
			90		
		4:e terminen			
Protesfantom	72	72	67,5	10	Tentamen i <i>farmakologi</i> . Kursen avslutad före 1/12 resp. 1/5.
Prop. tandkirurgi . .	24	22	22,5		
Topografisk anatomi ¹	—	—	—		
Farmakologi	—	—	—		
			90	32 42	Flyttad från 5:e terminen.
		5:e terminen			
Kariesfantom	68	68	67,5	45	Flyttad till 3:e terminen. ¹ Exkl. föreläs. ² Inkl. ³ Flyttad till 4:e terminen.
(Materiallära)	(4)	—	—		
Röntgenpropedeutik	16 ¹	21 1/3 ²	15		
(Farmakologi)	(8)	6 2/3	—		
Odontologisk ortopedi, fantom	—	—	7,5	— 45	³ Kursen tillhörde tidigare i sin helhet 6:e terminen.
Allm. kirurgi ³	—	—	—		
			90		

Ä m n e	A n t a l d a g a r			Antal föreläsning.	Anmärkningar
	sakkunniga	organisationerna	arbetskommittén		
		6 : e t e r m i n e n			
Tandkirurgi (klinik och parodontokirurgi)	40	40	37,5	30	Parodontokirurgien flyttad från 10:e terminen.
Röntgendiagnostik	13 1/3	13 1/3	12		
Bettanalys och parodontoprotetik. Bettanalys	(21 1/3)	(21 1/3)	7,5		
Allm. kirurgi	16 ¹	12 ¹	6 ²		
Internmedicin	16 ¹	8 ¹	4,5 ³		
Tandhistopatologi	16	—	7,5		
Prop. klinik i karieslära	—	—	<u>15</u> 90		
		7 : e t e r m i n e n			
Karieslära, klinik	88	84	45	}	Slutförhör i tandhistopatologi.
Proteslära, »	12	(36)	<u>45</u> 90		
		8 : e t e r m i n e n			Föreläsningar i röntgendiagnostik av professorn i röntgendiagnostik.
Karieslära, klinik	—	—	37,5		
Proteslära, »	92	(120)	<u>52,5</u> 90		
		9 : e t e r m i n e n			
Speciell bakteriologi	—	—	—	15	Slutförhör i barn-tandvård och bettanalys med parodontoprotetik samt tentamen i proteslära.
Odontologisk ortopedi, klinik	16	29	15		
Rotfyllning	32	32	22,5		
Barntandvård	32	32	30		
Bettanalys och parodontoprotetik (forts.)	(21 1/3) ¹	(21 1/3) ¹	12,5		
Seminarium ² i proteslära	—	—	<u>10</u> 90		

¹ Den sammanlagda tiden här uppdelad på tre perioder (jfr termin 3 o. 6).

² Seminarium i proteslära skall inleda terminen och vara avslutat före 1/12 resp. 1/6.

Ä m n e	A n t a l d a g a r			Antal föreläs.	Anmärkningar
	sakkunniga	organisationerna	arbetskommittén		
		I 0:e terminen			
Odontologisk ortopedi, klinik	24	29	30	6	¹ Inkl. käkkirurgi. Tentamen i karieslära, tandkirurgi och odontologisk ortopedi.
Tandkirurgi (op. 1)	32¹	16	15		
Öron, näsa, hals	2 ²/₃	2 ²/₃	2		
			47		
Socialodontologi				8	Seminarium i karieslära skall inleda terminen och vara avslutat före ¹/₁₁ resp. ¹/₄. Seminarium i tandkirurgi skall vara avslutat före ¹/₁₃ resp. ¹/₅.
Seminarium	—	—	—		
i tandkirurgi	—	—	10		
i karieslära	—	—	10		
		I allt 697			

Sammanfattningsvis innebära utredningsmannens (arbetskommitténs) och övriga förslag följande.

	Arbetskommittén dagar	Sakkunniga dagar	Organisationerna dagar	Nuvarande dagar
<i>Professurer i</i>				
proteslära	242,5	252	296	222¹
karieslära	197,5	196	184	192
tandkirurgi	85,0	120²	102³	72
odontologisk ortopedi	52,5	56⁴ (40)	58	42 (24 + 18)
dental röntgendiagnostik	27,0	24	24	24
<i>Självständiga laboratorer i</i>				
barntandvård	30,0	32	32	24
bettanalys med parodontoprotetik	27,5	(16)	16	—
tandhistopatologi	7,5	16	—	—
<i>Laboratorieföreståndare för</i>				
materiellära	12	8	(25)	—
bakteriologi	(föreläs.)	8	(12)	—
<i>Ämnen, företrädde av arvodslärare i</i>				
farmakologi	(föreläs.)	8	6 ²/₃	—
allmän patologi	3	16	12	—
allmän kirurgi	6	16	12	—
internmedicin	4,5	16	8	—
öron, näsa, hals	2	—	2 ²/₃	—
socialodontologi	(föreläs.)	(föreläs.)	(föreläs.)	—
Summa dagar	697	768	790 ¹/₃	576

¹ Fantom.ort. (18 dagar) ej medräknade.

³ Inkl. 24 dagar parodontoterapi.

² Inkl. käkkirurgi.

⁴ Inkl. 16 dagar bettanalys.

Den dagliga tjänstgöringstiden utgör 6 timmar. Därutöver må komma föreläsningar till ett antal av högst 90 per termin.

Höstterminen omfattar tiden 1 september—20 december (= 94 dagar) och vårterminen 1 februari—31 maj [= 92(91) dagar]; tiden 15 januari—31 januari (= 15 dagar) respektive 1 juni—20 juni (= 17 dagar) utnyttjas som reserv för klinisk tjänstgöring, laboratoriearbete, tentamensläsning m. m. men få icke beläggas med föreläsningar eller demonstrationer. Terminer med ordningsnummer 1—9 beläggas med undervisning i 90 dagar = 540 timmar. Den 10:e terminen belägges med undervisning i 47 dagar. Augusti månad avses som kompletteringsmånad.

Beträffande det ifrågasatta inrättandet av en *forskningsprofessur* har vid utredningsmannens promemoria fogats en av docenten G. Bremer utarbetad, så lydande motivering:

Tandsjukdomarnas alltmer ökade utbredning har icke kunnat hejdas genom tandläkekonstens nuvarande metoder. Såväl den enskilde som det allmänna står inför utsikten av ständiga utgiftsstegringar för tandvård. I fullt utbyggt skick kommer folktandvården att åsamka staten en årlig kostnad av många miljoner kronor. Vid en översyn av den i viss del av Södermanland fullt utbyggda folktandvården framgår det att stora befolkningsgrupper ändock icke kunnat erhålla tandvård, oaktat full sysselsättning funnits även för därstädes privatpraktiserande tandläkare. Detta visar till vilket omfång tandvårdsbehovet vuxit. Skall någon gräns kunna sättas för tandsjukdomarnas framfart och därmed ständigt stegrade utgifter, måste energiska åtgärder vidtagas för utforskande av verksamma profylaktiska åtgärder. Problemet är här icke endast att framgångsrikt kunna bekämpa en förstörelse av själva tuggorganet utan därjämte den menliga inverkan som en sådan förstörelse visat sig utöva på det allmänna hälsotillståndet. Hittills har detta viktiga forskningsområde icke kunnat bearbetas med erforderlig kraft, då varken tid eller anslag stått till förfogande. Lösningen av de problem, som här yppa sig, måste på grund av deras invecklade natur ställas på lång sikt. Skall emellertid tandvårdsfrågan bringas närmare sin lösning, ett önskemål, som även klart uttalats från riksdagens sida bör forskningen genom statsmakternas försorg samordnas genom inrättandet av en särskild forskningsprofessur. Till dennes förfogande bör finnas ett väl utrustat laboratorium jämte nödig personal.

Resultat av vissa amerikanska, norska och andra forskningar inge förhoppning att frågan om lämpliga profylaktiska åtgärder kan lösas. De resultat, man kommit till, böra prövas och anpassas för svenska förhållanden. Även om därvid till en början endast vissa begränsade förebyggande åtgärder kunna framläggas, torde forskningsprofessuren betala sig själv. En forskningsprofessur innebär även i och för sig en stimulans till ökad forskning. Vid det till professuren hörande laboratoriet bör plats finnas för den som genom vetenskapliga arbeten vill meritera sig. Här kan den enskilde forskaren få råd och anvisningar och genom att därstädes befintlig apparatur ställas till förfogande, torde specialundersökningar kunna utföras till rimliga kostnader.

Forskningslaboratoriet bör ligga inom eller i nära anslutning till tandläkarinstitutet. Då kontakt härigenom vinnes med odontologien i daglig praxis torde forskningsarbetet i hög grad främjas och vidare innebär denna belägenhet stora fördelar för institutets lärare och unga odontologer som

vilja ägna sig åt vetenskapliga uppgifter. Dessutom synes institutets klientel kunna ur olika synpunkt sett erbjuda ett lämpligt forskningsobjekt. I det fall att innehavaren av professuren haft sina vetenskapliga undersökningar förlagda till viss institution bör han dock få fortsätta sitt arbete vid denna institution därest detta även främjar den odontologiska forskningen. Professuren bör tillsättas för en tid av 6 år.

Departement-
schefen.

De åtgärder till en ökad tandläkarutbildning, som vidtagits under senare år, ha alla haft sin orsak i ett starkt stegrat behov av tandläkare, främst för folktandvården. För varje år har det blivit allt mera uppenbart, att bristen på tandläkare i stor utsträckning förhindrat planerade och beslutade tandvårdsklinikers upprättande. Enligt en utbredd uppfattning, som jag helt delar, äro skyndsamma åtgärder nödvändiga för att råda bot på denna brist.

Det har varit mot bakgrunden av dessa förhållanden, som Kungl. Maj:t — trots att tandläkarutbildningssakkunnigas utredning då ännu ej slutförts — i november 1945 föreslagit (propositionen 1945: 381) och riksdagen beslutat, att ett nytt tandläkarinstitut skall upprättas, avsett att tagas i bruk redan den 1 januari 1948. Av samma skäl hade Kungl. Maj:t redan dessförinnan medgivit intagning av en extra utbildningskurs för tandläkare vårterminen 1945 och en utökad undervisningskurs höstterminen 1946, varjämte riksdagens nyssnämnda, på Kungl. Maj:ts förslag fattade beslut tillika innebar, att ytterligare en extra sådan kurs skulle anordnas med början vårterminen 1946.

I nuvarande läge är det sålunda en trängande angelägenhet att utan dröjsmål åstadkomma den utbyggnad av tandläkarutbildningens organisation, som påkallas av folktandvårdens behov. Snabba åtgärder härutinnan äro nödvändiga även för att bereda fortsatt utbildning åt en del av de studerande, som intagits hösten 1945 och vintern 1946 i nyssnämnda kurser.

Som en följd av statsmakternas beslut om upprättande i första hand av ett nytt tandläkarinstitut ha tandläkarutbildningssakkunniga framlagt förslag till ett sådant institut. Ett omedelbart godtagande av detta förslag innebär, att nybyggnaden för institutet torde kunna stå färdig till den i riksdagens beslut angivna tiden eller den 1 januari 1948.

Byggnadsförslaget grundar sig emellertid på en av de sakkunniga samtidigt framlagd ny studieplan för tandläkarundervisningen, motiverad av de allvarliga kvalitativa brister, som skulle vidlåda den nuvarande utbildningen på området. Enligt de sakkunnigas framställning behöver på undervisningsplanen ökad tid givas åt vissa ämnesgrupper, som anses särskilt dåligt tillgodosedda, varjämte vissa nya ämnen anses böra upptagas på planen, allt på sätt närmare framgått av den i det föregående lämnade redogörelsen. De sakkunniga ha vidare påvisat, att de studerande vid nuvarande studieplan behöva avsevärt längre tid än de i planen beräknade åtta terminerna för att nå tandläkarexamen. En studieplan har därför av de

sakkunniga utarbetats, som är avsedd för fem i stället för enligt gällande plan fyra års studier. Mot detta förslag har emellertid av tandläkarinstitutets lärarråd och flera andra myndigheter och organisationer framhållits, att planen erhållit en omfattning, som måste leda till att den faktiska studietiden för ett stort antal studerande skulle komma att avsevärt överstiga fem år.

Med hänsyn till det samband, som onekligen finnes mellan utformningen av byggnaden för ett tandläkarinstitut och studieplanen för detsamma, måste ett ståndpunktstagande nu ske även till de sakkunnigas förslag om studieplanen.

Liksom i sakkunnigbetänkandet har i flertalet av de avgivna yttrandena vitsordats, att en utvidgning av vissa läroämnen och införandet av nya sådana ämnen i tandläkarundervisningen är behöfligt. I denna riktning uttalar sig exempelvis medicinalstyrelsen. Jag finner därför skäl tala för, att en omläggning av studieplanen är i och för sig motiverad.

Tanken på en förlängning av studierna för tandläkarexamen måste emellertid väcka starka betänkligheter. Huvudsaken i nuvarande läge är, såsom jag tidigare berört, att så snabbt som möjligt öka produktionen av tandläkare. Varje åtgärd, som innebär ett fördröjande därav eller eljest att tillgängliga utbildningsplatser av de studerande uppehållas längre tid än för närvarande, bör undvikas. Härför tala även andra vägande skäl, vilka också starkt understruktits i yttrandena över sakkunnigförslaget. Statskontoret har sålunda framhållit, att befolkningens åldersfördelning under de närmaste årtiondena tvingar till en höggradig ekonomisering med tillgänglig arbetskraft; ämbetsverket föreslår därför en revision av nu gällande studieplan ur denna synpunkt. Vidare har erinrats om, att inom andra områden strävanden göra sig gällande till en förkortning av studietiderna och detta ej minst beträffande läkarutbildningen. Slutligen har, bland annat av flera företrädare för den medicinska undervisningen, anförts, att ur utbildningssynpunkt någon förlängning av nuvarande faktiska studietid icke är av behovet påkallad. Den medicinska fakulteten i Lund framhåller sålunda, att radikala åtgärder behövas för dess höjande, och lärarkollegiet vid karolinska institutet uttalar, att den nuvarande utbildningen icke visat sig otillfredsställande på sådant sätt, att skäl föreligga för en utökning av utbildningstiden, åtminstone ej i den grad de sakkunniga föreslagit.

För egen del finner jag nämnda synpunkter vägande och jag anser mig därför ej kunna för närvarande stödja förslag om någon, i varje fall mera nämnvärd utökning av den verkliga tiden för tandläkarstudierna. Det är möjligt, att utvecklingen kan komma att påkalla en sådan utökning av studietiden. Så länge nuvarande befolkningspolitiska läge råder och väsentlig brist på tandläkare förefinnes måste i vart fall dylika frågor ställas på framtiden. Stödet för att detta ställningstagande är möjligt även ur medicinska

och odontologiska synpunkter finner jag ej minst i de medicinska myndigheternas och organisationernas yttranden.

Emellertid böra i detta sammanhang även andra omständigheter uppmärksammas. Jag har redan nämnt, att de sakkunniga påvisat, hurusom de studerande vid nuvarande studieplan i stor utsträckning behöva avsevärt längre tid än de i planen beräknade åtta terminerna för att avlägga tandläkarexamen. Enligt av de sakkunniga gjorda uträkningar ha sålunda under åren 1939—1945 39 procent av de studerande avlagt nämnda examen under nionde och 35 procent under tionde terminen samt återstoden först efter än längre tid. Dessa uppgifter synas peka hän mot, att den nuvarande studieplanen är mycket sammanträngd och måhända ställer för stora krav i olika avseenden på de studerande, ehuru förseningarna möjligen i viss mån ha sin orsak i andra omständigheter, såsom otillräckliga lokalutrymmen och bristande tillgång på lärarkrafter i samband med allt för stora undervisningsgrupper. I olika sammanhang ha också uttalanden om behovet av lättnader för studenterna framkommit. En i yttrandena över sakkunnigförslaget skymtande tanke är också, att studieplanen bör omläggas därhän, att den bättre än nu ansluter sig till den genomsnittliga *verkliga* studietiden av inemot tio terminer. Direkt uttryck har denna tanke fått bland annat därigenom, att åtskilliga myndigheter och organisationer förordat en sådan överarbetning av de sakkunnigas förslag till studieplan — vilken ansetts komma att leda till examen först efter fem och ett halvt eller sex års studier — att studietiden effektivt begränsas inom tio terminer. Jag hänvisar härutinnan till yttrandena av tandläkarinstitutets lärarråd, tandläkarorganisationerna samt icke-ordinarie lärarnas förening och odontologiska föreningen vid tandläkarinstitutet.

Även för egen del finner jag den bristande överensstämmelsen mellan den i gällande studieplan beräknade och den verkliga studietiden otillfredsställande. Härtill kommer, att den fortgående utvecklingen på de medicinsk-odontologiska områdena synes ha lett till behov av en omarbetning och omläggning av gällande studieplan ur kvalitativa synpunkter. Behovet av utökad undervisning i vissa ämnen och införande av nya ämnen på studieschemat har ganska allmänt vitsordats i yttrandena och detta även av myndigheter och organisationer, vilka eljest ställt sig starkt kritiska mot sakkunnigförslaget.

Nämnda omständigheter ha utgjort den huvudsakliga anledningen till att jag inom ecklesiastikdepartementet föranstaltat om den fortsatta beredning av frågan om studieplanen under ledning av landshövdingen Conrad Jonsson, för vilken jag i det föregående lämnat en närmare redogörelse. Det förslag, som denne under enhälligt stöd av odontologisk sakkunskap nu framlagt, synes innebära avsevärda kvalitativa förbättringar av undervisningen samtidigt som studietiden effektivt begränsas inom tio terminer eller den tid, som flertalet studerande nu behöva för att ernå tandläkar-

examen. Förslaget tillgodoser sålunda mitt i det föregående angivna huvudsyfte, att den nuvarande verkliga studietiden för de blivande tandläkarna ej bör, i varje fall nämnvärt, utökas. Ur denna synpunkt kan alltså förslaget vinna mitt stöd.

Såsom framgår av den tidigare lämnade redogörelsen, innebär utredningsmannens förslag ett införande av undervisning i vissa nya ämnen och uppdelning av några av de nuvarande ämnena. Vidare går förslaget ut på inrättandet av några nya professorer. Beträffande den prekliniska undervisningen föreslås, att föreläsningarna förenas med praktiska laborationer, vilket anses nödvändigt för att den vid föreläsningarna meddelade undervisningen skall bli av bestående värde för de studerande.

Frågan om enskildheterna i en blivande studieplan för tandläkarutbildningen är icke av beskaffenhet att behöva underställas riksdagen. Till detaljerna i den föreslagna framtida personalorganisationen vid tandläkarinstitutet behöver vidare slutlig ställning icke tagas i detta sammanhang. Med hänsyn till det samband, som förefinnes mellan studieplanen för tandläkarundervisningen och byggnaden för ett tandläkarinstitut, böra emellertid huvuddragen av den framtida studieplanen och personalorganisationen fastställas redan nu. Mot de sakkunnigas förslag ha många och vägande erinringar gjorts i de över deras betänkande avgivna yttrandena. I dessa ha även åtskilliga positiva förslag till organisation av tandläkarutbildningen framlagts. Då dessa förslag emellertid äro i hög grad skiljaktiga, har jag icke ansett dem kunna läggas till grund för ett ställningstagande. Däremot har jag funnit den lösning av hithörande frågor, som föreslagits av den av mig anlitade särskilda utredningsmannen, vara så avvägd, att den synes i görligaste mån tillgodose olika synpunkter. Jag kan därför giva förslaget min anslutning och vill alltså förorda, att de nya tandläkarinstitutet planeras på grundvalen av den studieplan, som framlagts av utredningsmannen, och med utgångspunkt bland annat från att professorer skola vara inrättade i proteslära, karieslära, tandkirurgi, odontologisk ortopedi och dental röntgendiagnostik samt självständiga laboratoriefattningar i barntandvård, bettanalys med paradontoprotetik och tandhistologi. Därest detta förslag icke möter erinran från riksdagen, böra de sakkunniga utarbeta sina slutliga förslag till studieplaner m. m. på grundval av vad sålunda förordats.

Utredningsmannen har i detta sammanhang framhållit, att de odontologiska fackmännen enhälligt förordat inrättandet av en forskningsprofessur rörande tandsjukdomarna. Dessa sjukdomars ökade utbredning och mycket stora betydelse för folkhälsan utgöra enligt fackmännen ett vägande skäl för en dylik forskningsprofessur. För min del inser jag betydelsen av att åtgärder vidtagas till tandsjukdomarnas bekämpande och utforskande. Jag är emellertid icke nu beredd att taga ställning i frågan men förutsätter, att de sakkunniga skola ägna detta spörsmål förnyad uppmärksamhet och framlägga de förslag, vartill de finna anledning.

Såsom framgått av redogörelsen i det föregående, ha de sakkunniga förordat, att elevintagning vid tandläkarinstituten hädanefter skall ske två gånger om året i stället för nu endast vid höstterminens början. Intagningar skulle sålunda äga rum jämväl vid vårterminens början. Mot detta förslag har med hänsyn till de ökade kostnaderna för den prekliniska undervisningen erinringar gjorts av statskontoret. En sådan anordning skulle emellertid, såsom de sakkunniga framhållit, möjliggöra för många studenter att endast ett halvt år efter studentexamen — i stället för nu minst ett — vinna inträde vid tandläkarinstituten. Visserligen skulle denna fördel kunna uppnås även om en anordning med alternerande intagning vid de olika instituten genomfördes. Jag har emellertid inhämtat, att en intagning två gånger om året vid varje institut medför så avsevärda vinster för utbildningen efter det prekliniska året, att de måste anses till fullo motivera kostnadsökningen. I det följande utgår jag därför ifrån att de sakkunnigas förslag om nyintagning vid instituten två gånger om året genomföres.

I detta sammanhang vill jag ytterligare upptaga ett spörsmål. I flera av de avgivna yttrandena har understrukits önskvärdheten av att förkorta den tid, som nu genomsnittligt förflyter mellan en studerandes studentexamen och hans inträde vid tandläkarinstitutet. Detta dröjsmål orsakas av de många ämnes- och betygskompletteringar, vilka studenten som regel måste underkasta sig för att komma in vid institutet. Enligt de av kanslern för rikets universitet lämnade uppgifter, för vilka jag redogjort, ha sålunda under åren 1943 och 1944 icke ens en tiondel av de studerande vunnit inträde vid tandläkarinstitutet samma år som studentexamen avlagts. Jag instämmer helt i de framförda uttalandena om det otillfredsställande i detta dröjsmål. Det innebär ett i stor utsträckning icke rationellt utnyttjande av de studerandes tid. En ändring häri bör åvägbringas och jag kommer att i annat sammanhang förorda en närmare utredning om detta spörsmål.

C. Förslag till nytt tandläkarinstitut.

1. Institutets examinationskapacitet.

Såsom redan tidigare nämnts, innebar riksdagens hösten 1945 fattade beslut, att två nya tandläkarinstitut skulle inrättas å platser, som framdeles bestämdes, samt att det ena av dessa institut — det nu närmast aktuella — skulle uppföras med en årlig examinationskapacitet av högst 80 tandläkare.

Tandläkarutbildningssakkunniga ha grundat sitt förslag helt på detta beslut. I yttrandena över förslaget har emellertid frågan om examinationskapaciteten föranlett åtskilliga uttalanden. Jag anser mig därför och av andra skäl böra ånyo uppta frågan.

I likhet med departementschefen ansåg riksdagen i samband med sitt nyssnämnda beslut ett årligt examinationsbehov av 180 tandläkare icke

vara för högt beräknat. Beräkningen ansågs snarare vara hållen i underkant. Fastställes emellertid nu det nya institutets kapacitet till omkring 80 och vidhållles meningen, att det nuvarande institutets kapacitet i sinom tid skall sänkas till omkring 100, kommer den totala tandläkareexaminationen, sedan ett tredje institut inrättats, att mycket väsentligt överstiga siffran 180 om året.

I sitt betänkande ha nu *de sakkunniga* beträffande utbildningsbehovet anfört bland annat följande.

Antalet tandläkare i riket uppgick vid slutet av år 1945 till omkring 2 730, varav cirka 300 voro anställda inom folktandvården. Antalet effektiva tandläkare kan för närvarande beräknas till omkring 2 360, varvid med »effektiv» förstås en tandläkare, som i full utsträckning ägnar sig åt tandvård under cirka 46 veckor per år. Den nuvarande bristen på tandläkare utgör ett av de största hindren för ett snabbt utbyggande av folktandvården redan enligt de planer, som för närvarande gälla. En sålunda utbyggd folktandvård har beräknats kräva omkring 1 200 tandläkare, d. v. s. i runt tal 900 mer än som för närvarande äro sysselsatta därinom.

För den militära tandvårdens del har det framtida behovet av tandläkare av försvarsväsendets tandvårdsutredning 1941 uppskattats till 100 tandläkare, såvida den av sagda utredning föreslagna organisationen genomföres.

Det totala behovet av tandläkare har tidigare av *de sakkunniga* beräknats uppgå till omkring 4 000 effektiva tandläkare. I reservationen till *de sakkunnigas* skrivelse den 6 juni 1945 ansågs detta antal för litet och det beräknades, att totalantalet tandläkare de närmaste 25—30 åren borde uppgå till 4 800, vilket erfordrade en årlig examination av 180 tandläkare. Medicinalstyrelsen delade denna uppfattning. *De sakkunniga* ha under det fortsatta utredningsarbetet anslutit sig till denna uppskattning av examinationsbehovet, vilken även riksdagen godtagit.

De sakkunniga konstatera sålunda att, om ett totalantal av 4 800 effektiva tandläkare skall ernås inom de närmaste 25 å 30 åren, bör från och med år 1950 om möjligt 180 tandläkare legitimeras årligen. Av praktiskt organisatoriska skäl kan emellertid detta antal utexamineras först från och med år 1952.

I *yttrandena* över sakkunnigförslaget ha i huvudsak följande synpunkter framförts. *Medicinska fakulteten i Lund* föreslår, att det nya institutets kapacitet inskränkes till 40—60 nyintagna elever per år. Att på en gång nyskapa en institution av den föreslagna storleksordningen och med så stor lärarstab som förutsatts torde icke vara möjligt var än institutet förlägges. *Tandläkarinstitutets lärarråd* anser det mycket fördelaktigt ur undervisnings- och lärarrekyteringssynpunkt, att nyexaminationskapaciteten vid vardera av de två nya instituten sänkes till omkring 60 årligen. Även *medicinalstyrelsen* anser, att institutet bör byggas för 60 elever årligen. Kostnaderna för två mindre institut torde ej i proportion till antalet utbildade tandläkare bli avsevärt större än för det nu för åttio elever föreslagna och ett tredje institut. Skillnaden torde helt uppvägas av fördelen ur kvalitativ synpunkt för undervisningen och den minskade risken för bristande tillgång på patienter. *Svenska landstingsförbundet* har understrukt önskvärdheten av en forcerad utbildning av tandläkare under de närmaste

åren, så att förefintligt behov snarast möjligt kan täckas och folktandvården erhålla de tandläkare, som den nu är i så stort behov av. Även *svenska stadsförbundets sjukvårdsdelegation* har framhållit angelägenheten av att tandläkarproduktionen snabbt ökas. *Svenska tandläkaresällskapet* och *Sveriges tandläkarförbund* ha allvarligt hemställt, att det nya institutet planeras och färdigställes för högst 60 studerande om året. Det synes organisationerna riktigare, att det nuvarande institutet bibehålles vid sin kapacitet om 120 per år, till dess det tredje institutet kommer till stånd och detta kan medföra erforderlig avlastning. Organisationerna framhålla i detta sammanhang betydelsen av att upprättandet av det tredje institutet icke ställes på en avlägsen framtid. Det bör komma till stånd snarast möjligt. Den sammanlagda kapaciteten bör därefter utgöra 180 om året.

Departementschefen.

Kungl. Maj:ts förslag i propositionen 1945: 381, att det nya tandläkarinstitutet skulle uppföras med en årlig examinationskapacitet av omkring 80 stod i samband med att Kungl. Maj:t därvid räknade med att hela utbildningsbehovet skulle tillgodoses vid detta och det nuvarande institutet. I och med riksdagens principbeslut om inrättande av ytterligare ett tandläkarinstitut har frågan givetvis i viss mån kommit i ett ändrat läge, vilket ock kommit till uttryck i riksdagsbeslutet, som innehåller, att det nu aktuella institutet skall uppföras för en examination av *högst* 80 tandläkare om året. Såsom redan nämnts, skulle en årlig examination av omkring 100 tandläkare vid institutet i Stockholm och omkring 80 vid ett nyupprättat institut tillsammans med examinationen vid ett tredje institut överstiga det examinationsbehov av 180 om året, varmed på längre sikt räknats. Även om sistnämnda siffra, såsom riksdagen framhållit, torde vara hållen i underkant, synas skäl dock icke nu föreligga att för en längre framtid räkna med ett behov av mer än omkring 200 nya tandläkare om året. Vid planläggning för en definitiv organisation med tre tandläkarinstitut synes det därför lämpligt att utgå från en årlig examinationskapacitet vid institutet i Stockholm — som nu anses vara alltför stort — av omkring 80 och vid de två nya instituten av tillsammans omkring 120. En sådan organisation tillgodoser de önskemål om en begränsning av de olika tandläkarinstitutens storlek, som framförts i yttrandena över sakkunnigförslaget.

Ehuru jag hyser den uppfattningen, att inom en snar framtid beslut skall kunna fattas om uppförande även av det tredje tandläkarinstitutet, måste jag likväl för ett antal år framåt räkna med examination från allenast institutet i Stockholm och ytterligare ett institut. Detta förhållande och den omständigheten att den nuvarande tandläkarstocken är allt för liten och snabbt behöver avsevärt ökas gör emellertid, att det ännu måste anstå med en begränsning av Stockholmsinstitutets storlek och att det institut, som nu närmast skall uppföras, bör planeras för att tills vidare under en följd av år kunna mottaga ett större antal nya elever än 60, förslagsvis omkring 80 om året. En sådan planering finner jag emellertid ur flera synpunkter fördelaktig. Huvudsaken i nuvarande läge är emellertid, att institutet under

en övergångstid gives största möjliga examinationskapacitet i syfte att folk-tandvårdens trängande behov av tandläkare skall kunna tillgodoses.

Under åberopande av vad sålunda anförts förordar jag, att det nya tandläkarinstitutet planlägges för att kunna tills vidare mottaga högst 80 nya elever om året.

2. Institutets förläggning m. m.

Synpunkter på frågan om förläggningsorten.

I propositionen 1945: 381 och riksdagens i anledning därav fattade beslut lämnades frågan om förläggningsorten för det nya tandläkarinstitutet helt öppen.

Tandläkarutbildningssakkunniga ha i sitt betänkande närmare behandlat frågan med utgångspunkt från att institutet bör förläggas till endera av städerna Göteborg och Malmö. I samband härmed ha de erinrat om att den s. k. norrlandskommittén i skrivelse den 16 november 1945 anhållit, att sådana beslut icke skulle fattas av statsmakterna, som i framtiden skulle förhindra inrättandet av ett norrländskt tandläkarinstitut.

För att bedöma frågan till vilken plats det första av de båda beslutade tandläkarinstituten bör förläggas ha de sakkunniga verkställt en granskning av de fordringar, som med hänsyn till undervisnings- och forskningsuppgifterna måste ställas på förläggningsorten för ett tandläkarinstitut. Vidare har undersökts, i vilken utsträckning en anknytning till folktandvården uppställer särskilda problem, för vilkas tillgodoseende de lokala förutsättningarna kunna vara olika. Slutligen har hänsyn tagits till de fördelar och nackdelar, som ett instituts placering på olika orter kan beräknas medföra för de studerandes ekonomi, trivsel m. m.

Beträffande de krav på förläggningsorten, som främst ställas med hänsyn till undervisningsuppgiften, ha de sakkunniga först anført i huvudsak följande.

Tillgång på *patienter* för undervisningen synes de sakkunniga vara den kanske främsta fordran, vars tillgodoseende ett tandläkarinstitut måste förvänta av förläggningsorten. Det är sålunda nödvändigt, att institutet ligger inom ett tillräckligt stort befolkningscentrum och inom detta centralt med hänsyn till kommunikationsmöjligheterna. Invånarantalet i Göteborg utgör cirka 315 000 och i »Stor-Göteborg» — d. v. s. inklusive samhällen och landsbygd inom 2 mils radie — cirka 400 000. I själva Malmö stad finnas 172 000 invånare och inom ett område med 2 mils radie, Malmö medräknat, finnas omkring 250 000 invånare. Båda städerna synas kunna erbjuda det klientel, från vilket ett tandläkarinstitut kan erhålla det för undervisningen nödvändiga antalet patienter.

I kommunikationshänseende torde föreslagna tomter inom Göteborg och Malmö vara tillfredsställande belägna, dock med något företräde för Malmö.

Patienttillgången torde lättare säkerställas, om det nya institutet erhåller

en patientvårdande uppgift och sålunda engageras i statligt eller kommunalt driven folktandvård. De sakkunniga förutsätta, såsom redan nämnts i kapitel 4, att institutet skall fungera såsom centraltandpoliklinik och i viss mån även såsom ersättare för distriktstandpolikliniker för den kommun, till vilken det förlägges. Beträffande Göteborg kan folktandvårdens organisation preliminärt beräknas innefatta en centraltandpoliklinik samt 19 distriktstandpolikliniker med tillhoppa 88 arbetsplatser. Föreliggande plan för framtida utbyggande av folktandvård i Malmö innefattar en centraltandpoliklinik samt 9 distriktstandpolikliniker med tillhoppa 34 arbetsplatser. Beräkningarna äro utförda vid skilda tidpunkter och äro därför icke jämförbara. Från Malmö har uppgivits, att behovet där är större. Det får anses innebära betydande fördelar för säkerställande av patienttillgången, om organisationen av folktandvården på institutets förläggningsort kan äga rum parallellt med uppbyggandet av det nya institutet. Förutsättningar för att så skall ske finnas i båda städerna.

Erfarenheterna från undervisningen vid tandläkarinstitutet i Stockholm ha visat, att *lokal anknytning till ett sjukhus* med specialavdelningar för internmedicin, kirurgi och öron-, näs- och halssjukdomar utgör ett krav, som icke bör åsidosättas vid uppförandet av ett nytt institut. En sådan anknytning är en förutsättning för den studieplan, som de sakkunniga framlagt, och i nära nog samma utsträckning även för nu gällande studieplan. I Göteborg och Malmö finnas förutsättningar för att tandläkarkandidaterna skola erhålla undervisning i klinisk medicinska discipliner. Båda städerna torde kunna ställa till förfogande erforderliga fullgoda lärare i klinisk medicinska ämnen redan genom den personal, som finnes anställd vid respektive sjukhus, vartill komma för Malmös del de resurser, som erbjudas av den medicinska fakulteten i Lund.

Med hänsyn till kraven i samband med forskningsuppgiften anföras de sakkunniga vidare.

Viktiga förutsättningar för en kvalificerad odontologisk-vetenskaplig insats skapas enligt de sakkunnigas uppfattning framför allt genom det forskningsarbete, som tandläkare få tillfälle utföra på medicinska teoretiska och kliniska institutioner. Tillgången på *medicinska teoretiska institutioner* spelar sålunda en mycket stor roll för den odontologiska forskningen. Eftersom ett tandläkarinstituts uppgift är att utbilda tandläkare och främja odontologisk forskning, bör uppenbarligen på förläggningsorten för ett institut ställas det kravet, att för forskningsarbetet nödvändiga medicinska teoretiska institutioner stå till förfogande. Inom Sahlgrenska sjukhuset har Göteborg erforderliga vårdavdelningar, som i stort sett kunna sägas motsvara de medicinska undervisningsanstalternas kliniker. Det kan i detta sammanhang vidare framhållas, att klinisk medicinsk undervisning i och för sig icke är någon nyhet för Göteborg. Stadens ledande sjukhusläkare ha sålunda handhaft medicinsk fortsättningsutbildning och vidare undervisas sedan hösten 1945 ett 40-tal norska studenter på stadens olika kliniker för avläggande av medicine licentiatexamen. Göteborg saknar däremot medicinska teoretiska institutioner.

Ett till Malmö förlagt tandläkarinstitut har möjlighet att anknytas till Lunds universitets medicinska fakultet. Universitetets teoretisk-medicinska institutioner med dess lärarkrafter och vetenskapliga resurser kunna uppenbarligen lämna erforderlig hjälp åt den odontologiska forskningen. Värdet

härav reduceras i detta fall knappast därigenom, att institutionerna äro förlagda till annan stad än själva tandläkarinstitutet.

I fråga om lärarkrafter m. m. ha de sakkunniga ytterligare framhållit följande synpunkter.

Möjligheterna att anskaffa erforderlig *lärarpersonal m. m.* för det nya institutet måste med rådande tillgång på kvalificerad personal bedömas med viss försiktighet. Då rekryteringen av den högre lärarpersonalen emellertid icke kan vara enbart lokalt bunden till förläggningsorten avstå de sakkunniga redan av denna anledning från att exemplifiera Göteborgs och Malmös möjligheter i detta hänseende. I fråga om avdelningstandläkare, assistenter och amanuenser torde dock det större antalet tandläkare i Göteborg erbjuda bättre rekryteringsmöjligheter.

Beträffande levnadskostnaderna ha de sakkunniga erinrat, att Göteborg för närvarande tillhör Ortsgrupp G och Malmö Ortsgrupp F. Levnadskostnaderna äro sålunda lägre i Malmö än i Göteborg. Skillnaden är emellertid icke av någon större omfattning och torde för ett normalhushåll uppgå till mindre än 200 kronor.

Ur nämnda och andra synpunkter företagna överbäganden ha lett till att de sakkunniga föreslå, att det första nya tandläkarinstitutet förläggas till Malmö.

Till stöd för sitt förslag ha de sakkunniga, som icke ansett möjligt att förlägga i varje fall det första nya tandläkarinstitutet till någon norrländsk stad och som även ingått på frågan om en förläggning till Lund, anfört bland annat följande.

Lund är som befolkningscentrum säkerligen otillräckligt för att en förläggning dit av själva institutet åtminstone under nuvarande förhållanden bör komma i fråga. Vad Göteborg och Malmö beträffar är det däremot klart, att i båda städerna finnas, ehuru i växlande omfattning, de betingelser, som de sakkunniga anse vara nödvändiga för ett tandläkarinstitut. Vid en detaljvärdering och granskning av de fordringar, vilka ett tandläkarinstitut ur undervisnings- och forskningssynpunkt m. m. ställer på förläggningsplatsen, ha de sakkunniga kommit till den uppfattningen, att de bästa förutsättningarna synas föreligga i Malmö. Vid denna summering av skälen för och emot i jämförelse med en förläggning till Göteborg ha framför allt möjligheterna att ansluta det nya institutet till den medicinska fakulteten i Lund fällt utslaget. När de sakkunniga intagit denna ståndpunkt, ha de icke låtit sig påverkas av det förhållandet, att kostnaderna för inrättande av ett nytt institut i Malmö beräknas bliva något lägre än motsvarande kostnader beträffande Göteborg.

Emot de sakkunnigas beslut om förläggningsorten ha *reservationer* anmälts av fyra ledamöter av de sakkunniga, vilka förorda, att det nya institutet förläggas till Göteborg. I en av reservationerna har bland annat framhållits, att Göteborg har större tillgång på patienter för ett institut, att tandläkarkåren i Göteborg är mer än dubbelt så stor som i Malmö och därigenom erbjuder bättre möjligheter att lösa de rekryteringssvårigheter, som kunna

befaras vid besättandet av det stora antalet lärartjänster vid institutet, att den i Göteborg för ändamålet erbjudna tomten är större än motsvarande tomt i Malmö, att goda möjligheter föreligga i Göteborg för den medicinskt-kliniska undervisningen och för forskning, samt att Göteborg är ett nordiskt odontologiskt centrum.

I *yttrandena* från de myndigheter och organisationer, som särskilt uttalat sig i frågan, utom stadsfullmäktige i Göteborg, har förordats, att det första nya tandläkarinstitutet skall förläggas till Malmö.

Tomt för ett nytt tandläkarinstitut m. m.

De sakkunniga ha ingått i förhandlingar med vederbörande myndigheter i Göteborg och Malmö angående tomt för ett nytt tandläkarinstitut och därmed sammanhörande frågor. Dessa ha lett till att vardera staden, under förutsättning att det första nya tandläkarinstitutet förlägges till staden, gjort vissa åtaganden.

a. *Stadsfullmäktige i Göteborg* ha den 17 januari 1946, under nyssnämnda förutsättning, i vad avser tomtfrågan beslutat

a) att, för uppförandet av föreslagen byggnad för ifrågavarande institut, till Kungl. Maj:t och kronan, med nyttjanderätt så länge ett tandläkarinstitut där är beläget, utan ersättning upplåta det å handlingarna i ärendet bilagda situationsplan utmärkta området om cirka 9 450 m² av stadsågområdet nr 8433 av stadsågan nr 8430 + 8431 + 8433 i stadsdelen Änggården;

b) att, på stadens bekostnad, framdraga ledningar för vatten, avlopp, gas och elektricitet samt anordna vägförbindelse, allt till gränsen för det upplåtna området.

I samband härmed beslöts

att såsom villkor för nämnda beslut skall gälla, att statsmakterna medgiva, att den å området uppförda epidemireservpaviljongen får rivras, utan att staden blir återbetalningsskyldig för erhållet statsbidrag;

att det till upplåtelse till Kungl. Maj:t och kronan föreslagna, å handlingarna i ärendet bilagda situationsplan angivna området av Göteborgs botaniska trädgård skall läggas till Sahlgrenska sjukhusets område, därest ett tandläkarinstitut skall uppföras å sjukhusområdet; samt

att åt det nya tandläkarinstitutet genom vederbörande verksstyrelse tillhandahålla värme, vatten, gas och elektricitet efter ersättningsgrunder, som närmare angivits i sjukhusdirektionens framställning.

De sakkunniga ha i samband med tomtfrågan i Göteborg anført, att en 47 meter lång kulvertförbindelse med den blivande sängbyggnaden för kirurgiska och medicinska vårdplatser har kostnadsberäknats till 47 000 kronor och att staden icke åtagit sig att bekosta densamma. Förbrukning av vatten, gas och elektricitet borde enligt sjukhusdirektionens förslag sammanräknas med Sahlgrenska sjukhusets totalförbrukning för erhållande av största möjliga rabatt. Ersättning för levererad värme skulle utgå enligt uträknade genomsnittspriset för producerad ånga för värmeändamål (inkluderande amortering av anläggningskostnaderna m. m.)

b. *Stadsfullmäktige i Malmö* ha den 18 januari 1946, under enahanda förutsättning, beslutat

att till staten upplåta tomten nr 4 i kvarteret nr 53 Klerken inom Södra förstaden att av staten kostnadsfritt nyttjas, så länge staten å tomten bedriver tandläkarundervisning (tandläkarinstitut) i ungefär nu planerad omfattning,

att uppdraga åt byggnadsnämnden att framlägga förslag till sådan ändring av stadsplanen för kvarteret Klerken, att å den ifrågavarande tomten kan för tandläkarinstitutet uppföras byggnad av planerad höjd och utformning,

att staden bekostar framdragning till tomtgränsen av erforderliga ledningar för vatten, avlopp, elektricitet och gas samt

att ånga för tekniskt bruk och uppvärmning mot ersättning levereras till institutet från Allmänna sjukhusets ångcentral genom servisledning, som bekostas av staten.

Beslutet, i vad det avser stadsplaneändring, har föranletts av att gällande stadsplan icke medger uppförande å tomten av byggnad till sådan höjd, som föreslagits av de sakkunniga. *Malmö stads sjukhusdirektion* har i samband härmed framhållit, att Allmänna sjukhusets ångcentral, från vilken ånga för tekniskt bruk och uppvärmning skulle erhållas, är belägen 60—70 meter från den föreslagna tomten. Kostnaden för rörkulvert inklusive ledningar mellan ångcentralen och institutsbyggnaden hade kostnadsberäknats till 81 000 kronor. Den skulle gå under Carl Gustavs väg och järnvägen. Därest så ansåges erforderligt, kunde i stället för rörkulverten anordnas en även för sängvagnar lämpad gångkulvert, i vilken jämväl rörledningarna kunde framdragas. Denna skulle erhålla en längd av omkring 145 meter och hade kostnadsberäknats till omkring 163 500 kronor. Därest i stället kommunikationerna mellan institutet och sjukhuset skulle ske genom sjukhusentrén vid Södra Förstadsgatan, bleve gångvägen från institutet till ortopediska kliniken omkring 730 meter.

De sakkunniga ha anfört, att de, oaktat så icke framgår av handlingarna, förutsatt, att leveransen av vatten, gas och elektricitet samt ånga skall ske efter stadens respektive sjukhusets självkostnadspris. Vidare ha de sakkunniga ansett, att den planerade gångkulverten kommer att möjliggöra ett rationellare utnyttjande av sjukhusets övriga kulvertförbindelser, i anledning varav icke hela kostnaden för kulverten bör åvila staten. De föreslå därför, att nya förhandlingar på denna punkt upptagas med staden för att åstadkomma en sådan ändring, att kostnaderna fördelas på sätt, som båda parternas nytta kan motivera. I anledning av vad sålunda anförts ha *stadsfullmäktige* i yttrande den 22 mars 1946 beträffande uttrycket självkostnadspris anfört, att man från stadens sida menat, att i fråga om leveranser detta ord icke borde avtalsmässigt användas, enär det alltid kunde bli föremål för olika uppfattning, vad däri inkluderades. Staden vore villig tillhandahålla nyttigheterna för billigt pris och någon meningsskiljaktighet i princip föreläge icke. Från stadens sida vore man villig ingå i förhandlingar om fördelning av kostnaderna för en gångkulvert.

Byggnadsstyrelsen har i samband med granskning av det framlagda byggnadsförslaget framhållit, att styrelsen, även om möjlighet förefunnos till viss förbättring av förslaget, likväl hyste starka betänkligheter mot att förlägga en byggnad av den omfattning och kostnad, varom det här vore fråga, på en tomt av den ringa storlek, som den i Malmö föreslagna.

Vissa kommunala åtaganden.

Det har ansetts rimligt, att den stad, till vilken ett nytt tandläkarinstitut förlägges, åtager sig även vissa andra ekonomiska förpliktelser än att ställa erforderlig tomt till förfogande. De sakkunniga ha i anledning härav ingått i förhandlingar med Göteborg och Malmö i frågan.

Utgångspunkten vid de sakkunnigas förhandlingar har varit, att tandläkarinstitutets kapacitet vid full utbyggnad i fråga om av elever utfört arbete motsvarar vad som kan utföras av en till två inom barntandvård uteslutande tjänstgörande tandläkare samt av 12 med vuxet folktandvårds-klientel sysselsatta tandläkare. De sakkunniga ha vidare ansett, att staden komme att avlastas såväl engångskostnader för dessa *poliklinikers* anordnande som även årliga kostnader för deras drift. Då institutet såsom tidigare framhållits bör fungera såsom *centraltandpoliklinik* på förläggnings-orten, medför även detta minskade engångs- och driftkostnader för staden.

De erbjudanden, som de båda städerna i anledning härav gjort, uppvisa emellertid vissa olikheter med hänsyn till dels den omfattning, i vilken städernas kommunala tandvård för närvarande är utbyggd och därav följande olika erfarenhet om kapacitet och kostnader, dels anläggnings- och driftkostnader i fråga om folktandvården i Göteborg och Malmö. Beträffande beräkningsgrunderna och motiveringarna härför hänvisa de sakkunniga till bilaga 7 och 8 i betänkandet.

Stadsfullmäktige i Göteborg ha den 17 januari 1946 i förevarande avseende beslutat

att för av det nya tandläkarinstitutet övertagen del av den verksamhet, som eljest skulle ankomma på en av staden inrättad centraltandpoliklinik, till statsverket utgiva *dels* ett engångsbidrag av 90 700 kronor och *dels* från och med den tidpunkt, då institutet börjar övertaga nämnda verksamhet, ett driftbidrag, av för de första fem åren 35 000 kronor för år räknat, och för tiden efter utgången av sagda fem år med årligt belopp, som på grundval av vad i sjukhusdirektionens framställning därom anförts för varje kommande femårsperiod bestämmes efter förhandlingar parterna emellan;

att för av det nya tandläkarinstitutet övertagen del av distriktstandvården för vuxna och barn till statsverket utgiva *dels* ett engångsbidrag av 52 000 kronor och *dels* från den tidpunkt, då institutet börjar övertaga sistnämnda verksamhet, ett driftbidrag av för de första fem åren 18 000 kronor för år räknat, utgörande nettodriftkostnaden för en tandläkare inom barntandvården, och för tiden efter utgången av sagda fem år med ett årligt belopp, som på grundval av vad i sjukhusdirektionens framställning därom anförts för varje kommande femårsperiod bestämmes efter förhandlingar parterna emellan;

att åt det nya tandläkarinstitutet genom sjukhusdirektionen tillhandahålla vårdplatser å Sahlgrenska sjukhuset i enlighet med vad i sjukhusdirektionens framställning närmare anges; samt

att såsom villkor för beslutet skall gälla att garanti, som av sjukhusdirektionen kan godkännas, lämnas för att vid det nya tandläkarinstitutet tandvård lämnas i sådan omfattning, att den svarar mot den tandvård, som kan

beräknas ankomma på två tandläkare vid centralpoliklinik samt en tandläkare inom barntandvården.

Stadsfullmäktige i Malmö ha den 18 januari 1946 i motsvarande avseenden beslutat

att Malmö stad såsom ersättning för den minskning i stadens folktandvårdskostnader, som staden kan komma att vidkännas genom tandläkarinstitutets förläggande till Malmö, skall till staten utgiva *dels* 50 000 kronor, motsvarande engångskostnader för lokaler och utrustning för huvudsakligt övertagande av den vård, som lämnas vid en centraltandpoliklinik, samt ett årligt driftbidrag, som för första femårsperioden, utlöpande med utgången av år 1951, bestämmes till 5 000 kronor och *dels* 455 000 kronor såsom engångsbidrag för lokaler och utrustning för huvudsakligt övertagande av den vård, som eljest skulle utföras av tolv distriktstandläkare i vuxentandvård och en distriktstandläkare i barntandvård (barntandläkare), samt — under förutsättning att barntandvården å institutet lämnas kostnadsfritt — ett årligt driftbidrag, som för en första femårsperiod utgår vid full utbyggnad med 20 000 kronor, motsvarande kostnaden för en barntandläkare; skolan- de de båda driftbidragen för senare perioder utgå enligt överenskommelser, som träffas för fem år i sänder,

att förklara sig i princip villig att medverka till anordnandet av en käk- kirurgisk avdelning i nuvarande ortopediska kliniken, samt

att detta och övriga samtidigt fattade beslut skola gälla under förutsättning *dels* att staten i planerad omfattning såväl igångsätter verksamheten i de provisoriska lokalerna i början av år 1947 som ock snarast fortsätter densamma i den blivande institutsbyggnaden, vars uppförande skall på- börjas fortast möjligt, och *dels* att staten förbinder sig att om och när verk- samheten vid institutet nedlägges, till staden återbetala vad staden till sta- ten erlagt såsom engångsbidrag.

Beträffande värderingen av den verksamhet, som ett tandläkarinstitut kan beräknas övertaga inom vederbörande stads folktandvård, ha *de sak- kunniga* anfört följande.

Engångskostnaden för anordnandet av en centraltandpoliklinik avsedd för en lasarettstandläkare och en biträdande lasarettstandläkare torde, med hän- syn till de lokalbehov och den utrustning, som en dylik poliklinik erfaren- hetsmässigt kräver, icke understiga 100 000 kronor, varav belöper cirka 70 000 kronor på byggnadskostnad och cirka 30 000 kronor på utrustnings- kostnader. När Malmö stad härutinnan erbjudit sig vidkännas ett engångs- bidrag om 50 000 kronor i jämförelse med ett från Göteborgs stad erbjudet engångsbidrag om 90 700 kronor, har staden motiverat en dylik begräns- ning av engångsbidraget därmed, att staden för ändamålet icke skulle be- höva uppföra helt ny byggnad utan kunna inom i Allmänna sjukhuset till- gängliga lokaler anordna en centraltandpoliklinik för ett belopp motsvaran- de hälften av eljest beräknad nybyggnadskostnad.

Beträffande engångskostnaden för anordnande av distriktstandpolikliniker torde denna kunna genomsnittligt uppskattas till cirka 35 000 kronor per tandläkare, varav belöper i runt tal 25 000 kronor på byggnadskostnad och 10 000 kronor på utrustningskostnad. Denna uppskattning har godtagits av Malmö stad, som sålunda erbjudit sig bidra med ett engångsbelopp om 455 000 kronor med hänsyn därtill, att det planerade institutets insats inom

stadens folktandvård ansetts motsvara 12 distriktstandläkare sysselsatta med vuxet klientel och en barntandläkare. Från Göteborgs stads sida åter har man hävdad en från de sakkunnigas uppfattning avvikande mening, i det man gjort gällande, att inkomsterna enligt tandvårdstaxan skulle, i vad gäller distriktstandpoliklinikerna för vuxet klientel, täcka icke blott sedvanliga driftkostnader utan därjämte även ränta å anläggningskostnaden eller hyra för lokalen. Stadens ifrågavarande engångsbelopp har därför på i sjukhusdirektionens skrivelse anförda skäl begränsats till ett utrustningsbidrag för dessa kliniker om 3 250 kronor per klinik eller 39 000 kronor för 12 dylika kliniker för vuxna, vartill kommer 13 000 kronor på polikliniken för barntandvård.

Vad härefter angår de *årliga bidragen* anse de sakkunniga, att dessa med hänsyn till ovissheten rörande den framtida löne- och konjunkturutvecklingen m. m. böra regleras för förslagsvis en femårsperiod i sänder. Av särskild vikt har därför nu varit att få principiellt klarlagt, att vederbörande stad vore villig årligen bidra till institutets drift med ett belopp, motsvarande den nettokostnad, staden skolat vidkännas för driften av den centraltandpoliklinik och det antal distriktstandpolikliniker, vars verksamhet beräknas bliva övertagen av ett blivande tandläkarinstitut.

Med hänsyn till de skiljaktiga uppgifter angående huvudmannens årliga nettokostnader för driften av en centraltandpoliklinik av den omfattning här är fråga, vilka erhållits från det fåtal centraltandpolikliniker i riket, som hittills varit i verksamhet, föreligger knappast möjlighet att med bestämdhet ange det belopp, till vilket stadens bidrag för driften av institutets centraltandpoliklinik framdeles bör avvägas. Under det att för första femårsperioden Göteborgs stad härutinnan erbjudit sig erlægga ett årligt bidrag om 35 000 kronor, har Malmö stad på i sjukhusdirektionens skrivelse anförda skäl begränsat sitt erbjudande till 5 000 kronor per år.

Vad angår kostnaderna för driften av distriktstandpoliklinikerna för vuxna ha myndigheterna i såväl Göteborg som Malmö hävdad, att dessa helt kunna beräknas bliva täckta av inflytande taxevgifter, vid vilket förhållande något årligt driftbidrag för den å tandläkarinstitutet utförda vuxentandvården icke kunnat erbjudas. Även om de sakkunniga ifrågasätta, hurvida inkomsterna enligt gällande tandvårdstaxa vid landets distriktstandpolikliniker med nu rådande löne- och konjunkturförhållanden verkligen kunna till fullo täcka de på denna vård belöpande driftkostnaderna, allrahelst i dessa kostnader jämväl inräknas lokalhyra eller förräntning av anläggningskapital, synas statsmakterna enligt de sakkunnigas uppfattning dock icke kunna, i vad gäller första femårsperioden, undgå acceptera den härutinnan av vederbörande städer intagna ståndpunkten.

Beträffande det årliga bidrag, som skulle belöpa på den å institutet utförda barntandvården (avsedd att motsvara den verksamhet, som en med dylik tandvård uteslutande sysselsatt tandläkare utför under ett år) har detta, såsom framgår av det föregående, upptagits till respektive 20 000 och 18 000 kronor av Malmö och Göteborg.

I detta sammanhang ha de sakkunniga fäst uppmärksamheten vid att organisationen av det nya institutet förutsätter, att detta skall kunna bedriva en kontinuerlig, patientvårdande verksamhet och därför vara skickat att fungera i folktandvårdens tjänst. Sålunda skall det i begränsad omfattning vara öppet för vårdsökande även under den tid, när eleverna ha ferier.

Institutets patientvårdande verksamhet bygger på den principen, att de vårdsökande skola omhändertagas och behandlas, så långt institutets kapacitet det medger, efter en taxa som i intet fall överstiger folktandvårdstaxan, oavsett om patienten behandlas av kandidat eller lärare. I den mån de vårdsökandes antal blir så stort, att institutets av de sakkunniga i detta avseende beräknade kapacitet därmed överskrides, bör däremot möjlighet finnas att på andra vägar och villkor söka tillfredsställa vårdbehovet.

De sakkunniga ha vidare erinrat om att jämlikt kungörelsen den 3 juni 1938 angående statsbidrag till folktandvård den av medicinalstyrelsen godkända planen för folktandvårdens ombesörjande jämväl skall inrymma en centraltandpoliklinik. För den skull föreslå de sakkunniga, att det måtte uppdragas åt medicinalstyrelsen att efter samråd med de sakkunniga genom omprövning respektive fastställande av plan för folktandvården för den kommun, till vilken det första nya institutet blir förlagt, inplacera tandläkarinstitutet såsom centraltandpoliklinik. Härigenom torde bland annat dessutom den i varje fall av stadsfullmäktige i Göteborg önskade garantien vinnas beträffande institutets möjligheter att fungera i folktandvården.

I de över sakkunnigförslaget avgivna *yttrandena* ha spörsmålen i samband med ifrågavarande kommunala åtaganden icke blivit föremål för särskilda uttalanden.

Föreliggande utredning ger vid handen, att valet av förläggningssort för det tandläkarinstitut, som först skall uppföras, bör stå mellan städerna Göteborg och Malmö. Emellertid vill jag i detta sammanhang ånyo uttala min uppfattning, att beslut om uppförande av ett tredje tandläkarinstitut skall kunna fattas inom en snar framtid. Jag är angelägen framhålla detta, enär det skulle vara oförmånligt, om den stad, till vilken det närmast aktuella institutet nu icke förlägges, skulle vidtaga åtgärder för utbyggnad av sin folktandvård, som innebure försämrade möjligheter att i stadens tandvårdsorganisation inpassa även ett tandläkarinstitut.

I diskussionen om förläggningssort för ett nytt tandläkarinstitut har, såsom naturligt är, övervägande framförts synpunkter, vilka sammanhöra med behovet av anknytning för institutet med medicinsk-teoretiska institutioner vid universitet eller högskola samt med frågor om lärar- och patienttillgång m. m. Frågan om en lämplig tomt utgör emellertid även ett betydelsefullt spörsmål, till vilket ställning måste tagas. Vidare har i förevarande fall de två städerna åtagit sig vissa ekonomiska prestationer, därest det första institutet förlägges till staden.

Beträffande frågan om de *ekonomiska åtagandena* vill jag först framhålla följande.

Kommunernas utfästelser i förevarande avseende ha sin grund i att tandvårdsverksamheten vid ett tandläkarinstitut medför besparingar i kommunens omkostnader för folktandvården. Det har därför begärts och av stä-

derna principiellt godtagits, att staden skall bidra till ett tandläkarinstitutets upprättande och drift med belopp, som svarar mot den nettokostnad, staden skulle ha fått vidkännas för eljest erforderliga tandpolikliniker. Stadens besparing har ansetts kunna beräknas med tillämpning av vissa av de sakkunniga angivna normer rörande kapaciteten av tandvårdsutövningen vid ett tandläkarinstitut.

Den uppställda principen om bidragsskyldighet anser jag riktig. Den bör utan eftergifter tillämpas.

De på grundval av det anförda av stadsfullmäktige i Göteborg och Malmö gjorda utfästelserna utvisa vissa påtagliga skiljaktigheter, enligt uppgift orsakade av i städerna rådande olika förhållanden. Det hade givetvis varit värdefullt, om vid remissbehandlingen myndigheterna ingått i ett närmare bedömande av de gjorda erbjudandena. Så har dock ej skett. För egen del lägger jag i denna situation huvudvikten vid att den nyssnämnda principen om bidragsskyldighet godtagits av städerna. Med hänsyn till de skäl, de sakkunniga och städerna själva framhållit, anser jag vidare att, i avvaktan på närmare erfarenheter, städernas utfästelser nu kunna principiellt godtagas utan något direkt förord för den ena eller andra stadens åtaganden. Frånsett engångsbeloppen har det nämligen förutsatts, att ersättningsfrågan skall omprövas efter loppet av fem år, därvid självfallet de fortsatta ersättningsbeloppen böra beräknas enligt enahanda grunder som nu.

Skriftligt avtal, reglerande alla enskilda frågor, synes böra upprättas mellan staten och den stad, till vilket institutet förlägges. Från statens sida synes detta lämpligen kunna ombesörjas av vederbörande länsstyrelse i samråd med de sakkunniga, dock bör avtalet underställas Kungl. Maj:t för godkännande. Vid de förhandlingar, som i anledning härav komma att föras, torde vissa jämkningar beträffande de gjorda åtagandena kunna ifrågasättas. Jag vill exempelvis påpeka, att det icke kan anses skäligt och icke heller rimligen ha av Malmö stad avsetts, att statens förpliktelse att, »om och när verksamheten vid institutet nedlägges», till staden återbetala vissa engångsbidrag skall vara till tiden obegränsad; förpliktelsen synes i stället böra successivt bortfalla. Vidare har, såsom motprestation för Malmö stads årliga driftbidrag för barntandvården vid institutet, i handlingarna förutsatts, att staden skall äga utfå statsbidrag även för de barn, som behandlas å institutet. Såvitt nu kan bedömas, är detta en mindre lämplig anordning. Jag förutsätter att vederbörande kommunala myndigheter icke komma att motsätta sig vidtagandet av rimliga jämkningar. Slutlig ställning beträffande förlägningsfrågan synes sålunda nu likväl kunna tagas.

Beträffande *tomtfrågan* framgår av handlingarna, att den av Göteborgs stad erbjudna tomten är större än motsvarande tomt i Malmö. Den förra tomten omfattar 9 450 kvadratmeter och är belägen intill Sahlgrenska sjukhuset, med vilket kulvertförbindelse kan erhållas. Tomten måste anses fullt tillräcklig och väl lämpad för ett tandläkarinstitut. I Malmö utgör den före-

slagna tomten cirka 7 700 kvadratmeter och är belägen så, att kulvertförbindelse under Carl Gustavs väg och järnvägen kan erhållas med Allmänna sjukhuset. Byggnadsstyrelsen hyser, såsom nämnts, betänkligheter mot att en byggnad av den omfattning och kostnad, varom här är fråga, uppföres på en tomt av denna storlek. Det är otvivelaktigt, att ifrågavarande tomt är väl liten. Enligt vad jag inhämtat torde emellertid vid en bearbetning av föreliggande byggnadsförslag sådana ändringar kunna vidtagas, att några hinder ur nu ifrågavarande synpunkter ej torde kunna anses föreligga att förlägga institutet till denna tomt. Jag vill ytterligare påpeka, att något behov av framtida utvidgning av institutet ej torde föreligga; i stället är avsikten, såsom tidigare berörts, att framdeles begränsa de studerandes antal vid institutet. Med hänsyn till tomtfrågan anser jag sålunda, att det nya institutet, även om tomten i Göteborg är rymligare, utan större olägenhet kan förläggas till Malmö.

Ur de *övriga synpunkter*, som äro av betydelse för förläggningsfrågan, ha de sakkunnigas majoritet och samtliga de myndigheter och organisationer, som särskilt uttalat sig i frågan, utom stadsfullmäktige i Göteborg ansett, att institutet bör förläggas till Malmö. Även jag ansluter mig till denna mening.

Under åberopande av vad sålunda och i övrigt anförts förordar jag, att det nya tandläkarinstitutet förläggas till Malmö å den av staden erbjudna tomten.

I samband med de förhandlingar, som på grund av vad i det föregående anförts utan dröjsmål böra upptagas med Malmö stad för åvägabringande av ett skriftligt avtal rörande stadens ekonomiska åtaganden, bör frågan om stadens deltagande i kostnaderna för en kulvertförbindelse mellan institutet och Allmänna sjukhuset upptagas.

Slutligen vill jag i anledning av de sakkunnigas uttalanden framhålla, att åtgärder böra vidtagas för att i sinom tid det nya tandläkarinstitutet skall bliva infogat i folk tandvårdsorganisationen i Malmö såsom centraltandpoliklinik.

3. Byggnadsfrågan.

Enligt sitt uppdrag ha tandläkarutbildningssakkunniga låtit utarbeta av preliminära ritningar och kostnadsberäkning åtföljt förslag till nytt tandläkarinstitut. Arbetet har utförts av arkitekterna N. G:son Friberg och E. Hawerman. I sitt betänkande ha de sakkunniga inledningsvis framhållit, att den tillgängliga tiden icke tillåtit utarbetande av definitiva förslag för institutets förläggning till båda de platser, vilka främst ansetts böra komma i fråga. Med hänsyn till dels den inställning en majoritet inom de sakkunniga intagit, dels vad som förekommit vid remissbehandlingen av de sakkunnigas i november 1945 avgivna förslag, ha de sakkunniga sålunda nödgats ägna Göteborgsalternativet en i viss mån summarisk behandling i vad

avser kostnadsberäkningen. De uppgjorda skissritningarna ha bifogats betänkandet.

Beträffande *förutsättningarna* för ritningsförslaget och byggnadens planläggning ha de sakkunniga inledningsvis anfört följande.

Sahlgrenska sjukhusets område är icke stadsplanlagt. Detta medför, att byggnaden där kan utföras med jämförelsevis stor frihet för planläggningen. Malmötomten är däremot stadsplanerad och bestämmelserna jämte hänsyn till kringliggande bebyggelse lägga vissa band på utformningen av en så stor byggnadsenhet som den ifrågavarande. Skissritningarnas utformning har därför i första hand bestämts av de krav, som tomten i Malmö ställer. Hänsyn har tagits till att de även skola kunna användas för tomten i Göteborg.

För att i möjligaste mån begränsa byggnadens yttre höjd har en vindsvåning inretts. Till denna ha förlagts sådana utrymmen, som lämpligen förläggas fritt eller avskilt från institutets övriga lokaler, nämligen operationsavdelning, protesavdelningens fantomlaboratorium och avdelningen för patologi med djuravdelning. För Göteborgstomten torde det vara lämpligare att höja taklisten en våning och därovan ha ett taklag med låg resning.

En gångbar kulvert förenar byggnaden med kulvertsystemet i intilliggande sjukhus, vars värmecentral levererar erforderlig värme. Byggnaden har därför ej särskilt pannrum utan endast fördelningsrum. Kulverten står i förbindelse med en sänghiss avsedd för operationsavdelningen.

Byggnaden är utformad kring en rektangulär gård med minsta mått 32,3 m och största mått 41,3 m. Det invändiga fria måttet mellan byggnadens ytterväggar är 12 m och fönstermittelavståndet är 3 m. Den fria våningshöjden är 3 m utom för den stora föreläsningssalen, där den är 5,2 m, och för därunder belägna omklädningsrum, där den är 2,6 m.

Gårdens stora vidd och byggnadens relativt smala bredd giva välbelysta lokaler. Större kliniksalar och laboratorier upptaga hela bredden från yttervägg till yttervägg och ha förlagts så, att korridor är överflödig.

Byggnaden uppföres på betonggrund med bärande pelare i fasaderna på var 3 m. Bjälklagen utföras av järnbalkar från yttervägg till yttervägg och med mellan balkarna gjutna plattor av betong. Den inredda delen av vinden gjutes av betong, hanbjälksvinden utföres av trä. Ytterväggarna muras av tegel med fogstruket fasadtegel och med vissa omfattningar jämte fritrappor av natursten. Taket belägges med taktegel.

Sousbassementvåningen har förlagts helt över gården och har därigenom blivit en värdefull och välbelyst våning. Sänghissen står i denna våning i förbindelse med kulverten från sjukhuset och den kan även nås av en ambulans, som kör in på gården genom en gårdsport. Material och sopor kunna också köras denna väg.

Studenternas och patienternas ingångar ligga på var sin motsatta sida och ha var sin huvudtrappa, kring vilken respektive lokaler gruppera sig så, att korsande strömmar undvikas och studenterna möta patienterna först i kliniksalar.

Härefter följer en utförlig *planeringsbeskrivning*, beträffande vilken jag emellertid tillåter mig hänvisa till betänkandet.

Beträffande *kostnaderna för byggnadsföretaget* ha de sakkunniga framlagt följande beräkningar.

Byggnadens volym utgör cirka 54 950 kbm varav cirka 36 650 kbm utnyttjas till med speciell utrustning försedda lokaler och cirka 18 300 kbm till övriga mera normalt inredda lokaler, enligt följande uppställning:

	Speciellt utrustade lokaler.	Normalt utrustade lokaler.
Vindsvåningen	6 300 kbm	500 kbm
Våningen 3 tr.	8 600 »	500 »
» 2 tr.	8 600 »	500 »
» 1 tr.	8 200 »	900 »
Bottenvåningen	2 670 »	7 370 »
Sousbassementvåningen	2 280 »	6 660 »
Trapphus	—	1 870 »
	<hr/> 36 650 kbm	<hr/> 18 300 kbm.

Om byggnaden uppföres i *Göteborg* kan kostnaden beräknas enligt följande uppställning, varvid är att märka att grundförhållandena i Göteborg möjligen kunna medföra att totalsumman varierar.

		Kronor.
36 650 kbm à 123 kronor	4 507 950	
18 300 » » 95 »	<u>1 738 500</u>	6 246 450
Vägar och planering samt ledningar inom tomt		35 000
Enligt sjukhusdirektionens i Göteborg skrivelse till stadsfullmäktige den 27 december 1945 beräknas kostnaderna för:		
Gångkulvert	47 000	
Servisledning för värme	<u>6 000</u>	53 000
	Summa	<u>6 334 450.</u>

Om byggnaden uppföres i *Malmö* kan kostnaden beräknas enligt följande uppställning:

		Kronor.
36 650 kbm à 116 kronor	4 251 400	
18 300 » » 89 »	<u>1 628 700</u>	5 880 100
Vägar och planering samt ledningar inom tomten		50 000
Kombinerad gång- och rörkulvert inklusive ledningar enligt bihang till Malmö stadsfullmäktiges protokoll nr 24/1946		<u>163 500</u>
	Summa	<u>6 093 600.</u>

Byggnaden för ett tandläkarinstitut enligt det uppgjorda förslaget har sålunda beräknats i avrundade tal kosta

i Göteborg	6 335 000 kronor och
i Malmö	6 100 000 kronor.

I yttrandena över sakkunnigförslaget har endast *byggnadsstyrelsen* särskilt uttalat sig om det föreliggande byggnadsförslaget och därvid inledningsvis framhållit, att en för Malmö avsedd lämplig lösning av byggnadsfrågan med hänsyn till de olika förutsättningarna i fråga om tomter icke utan vidare ginge att genomföra för Göteborg eller tvärtom. Härefter anför byggnadsstyrelsen vidare.

Beträffande det nya tandläkarinstitutet anföra de sakkunniga, att detta i lokalavseende har flera uppgifter att fylla med hänsyn till dels undervisning och forskning, dels behandling av patienter. Det anföres i betänkandet, »att om samtliga dessa krav skulle kunna tillgodoses borde möjlighet finnas att sprida avdelningarna på ett relativt stort byggnadsområde. Då så icke är förhållandet utan byggnadskropparna måste hållas samman inom ett starkt begränsat tomtområde, hava givetvis stora svårigheter förelegat att på ett tillfredsställande sätt lösa det föreliggande problemet». Byggnadsstyrelsen finner riktigheten av detta uttalande styrkt vid en granskning av det framlagda förslaget, som visar svårigheterna att få en tillfredsställande lösning på den föreliggande alltför knappt tillmätta tomten.

Även om möjlighet förefinnes till viss förbättring av det av de sakkunniga företedda förslaget, hyser styrelsen likväl starka betänkligheter mot att förlägga en byggnad av den omfattning och kostnad det här är fråga om på en tomt av den ringa storlek, som de sakkunniga föreslagit i Malmö.

Det framlagda ritningsförslaget är utformat med fyra till en enhet sammanförda huslängor, omslutande en fyrkantig gård, med hela byggnadskomplexet uppfört i fyra fulla våningar jämte vinds- och undervåning.

Byggnaden kommer enligt förslaget att med en av sina fasader förläggas endast 14 m från angränsande bostadsbebyggelse. Hela utrymmet beräknas redan från början helt taget i anspråk för att täcka föreliggande lokalbehov. Våningshöjden har genomgående begränsats till 3 m, vilken höjd styrelsen finner väl knapp, i varje fall inom de större behandlingsavdelningarna, där ett stort antal patienter och studerande komma att uppehålla sig under större delen av dagen.

För att erhålla tillräckligt utrymme har undervåningen i viss utsträckning måst utnyttjas för arbetslokaler, som få belysning genom källarfönster, och till denna våning har därjämte förlagts lokaler för de studerande, såsom omklädningsrum, kärlokaler och matsal m. m., ävensom omklädningsrum för sköterskeelever och städerskor.

I syfte att tillföra vissa i undervåningen inrymda lokaler någorlunda goda ljusförhållanden måste enligt förslaget hela gården nedschaktas till ett lägre plan än omgivande gator.

Det knappa utrymmet har medfört, att den större hörsalen beträffande luftkuben icke kommer att fylla skäliga anspråk med hänsyn till uppgivet platsantal. Det är dessutom mindre lämpligt att utforma en hörsal av denna storlek och längd och för sådant ändamål som här avses utan att sittplatserna ordnas i gradiner. Kapprummen till hörsalen äro förlagda på motsatta sidan av entrén i förhållande till salen, vilken anordning är ägnad att medföra olägenheter för de besökande till hörsalen.

Det starkt begränsade utrymmet har även haft till följd, att vissa lokaler blivit mindre lämpligt förlagda i förhållande till varandra.

De sakkunniga ha framhållit, att principen för uppbyggandet av ett nytt tandläkarinstitut bör vara den, att byggnaden konstrueras efter en studieplan, som kan anses vara av sådan kvalitet, att den kan gälla för de närmaste årtiondena eller för den tidrymd, inom vilken en institution av ett tandläkarinstituts typ kan anses tillfredsställa moderna krav.

Även om byggnadsstyrelsen helt delar den uppfattningen, att studieplanen för institutet bör fastställas före uppgörandet av slutliga ritningar, finner styrelsen det knappast förenligt med klok förtänksamhet att binda institutets utformning på det sätt ritningsförslaget utvisar. Byggnaden är en-

ligt förslaget en färdig enhet, som svårigen medgiver framtida utvidgningar, därest sådana skulle, som erfarenheten ofta visar vara fallet, bliva erforderliga. Vid alla institutioner för vetenskaplig verksamhet, vare sig det gäller medicinsk, naturvetenskaplig eller teknisk sådan, borde därför möjligheter för framtida utvidgningar och förändringar hållas öppna, och byggnadsstyrelsen utgår från, att ett tandläkarinstitut icke intager en särställning i detta avseende.

Beträffande de till 6 100 000 och 6 335 000 kronor beräknade byggnadskostnaderna enligt föreliggande förslag för ett nytt institut i Malmö respektive Göteborg har styrelsen intet att erinra.

Det nu föreliggande förslaget till byggnad för ett nytt tandläkarinstitut är helt anpassat till den utvidgade studieplan för tandläkarutbildningen, som de sakkunniga utarbetat och för vilken en utförlig redogörelse redan lämnats. Jag erinrar emellertid om att jag i det föregående på närmare angivna skäl förordat ett reviderat förslag till studieplan, som framlagts av landshövdingen Conrad Jonsson i egenskap av inom ecklesiastikdepartementet särskilt tillkallad utredningsman. Accepterandet av detta nya förslag till studieplan medför att även förslaget till byggnad behöver bearbetas. Arbetet härmed, vid vilket de av byggnadsstyrelsen gjorda erinringarna mot förslaget komma att vinna beaktande, har redan påbörjats under ledning av byggnadsstyrelsen, som erhållit Kungl. Maj:ts uppdrag att i samråd med de sakkunniga utarbeta förslag till nytt tandläkarinstitut. Bearbetningen torde emellertid icke kunna föreligga färdig inom sådan tid, att ett reviderat förslag kan föreläggas riksdagen i vår. Därest bygget skall kunna bli färdigt inom förutsatt tid, går det å andra sidan icke att uppskjuta beslutet i frågan till hösten.

Departementschefen.

I detta läge torde Kungl. Maj:t böra utverka riksdagens bemyndigande att utan dess vidare hörande taga slutlig ställning till det reviderade byggnadsförslag, som under ledning av byggnadsstyrelsen upprättas på grundvalen av föreliggande förslag.

Kostnaderna för ett nytt tandläkarinstitut i Malmö enligt det av de sakkunniga framlagda förslaget ha beräknats till 6 100 000 kronor, mot vilken beräkning byggnadsstyrelsen i sitt yttrande icke funnit anledning till erinran. Jag förutsätter, att vid den pågående bearbetningen av förslaget den sålunda beräknade kostnadsramen i huvudsak kommer att hållas. Av det beräknade beloppet torde för budgetåret 1946/47 lämpligen böra anvisas 4 000 000 kronor.

Under återopande av vad sålunda förekommit förordar jag, att byggnad för ett nytt tandläkarinstitut i Malmö uppföres i enlighet med ritningar, som utarbetas av byggnadsstyrelsen på grundvalen av nu föreliggande ritningsförslag.

4. Utrustningsfrågan.

Ett tandläkarinstitut, där patienter behandlas och de studerande skola bibringas färdighet att handha en omfattande teknisk apparatur, måste uppenbarligen förfoga över en modern och fullständig utrustning såväl i laboratorier som i kliniksalar. Denna utrustning är i vissa delar synnerligen dyrbar. *Tandläkarutbildningssakkunniga* ha beräknat kostnaderna för utrustning av det av dem föreslagna tandläkarinstitutet till sammanlagt 3 000 000 kronor enligt följande specifikation.

Röntgendiagnostiska avdelningen jämte övriga avdelningars utrustning för röntgen.

	Kronor.	
A. Röntgendiagnostiska avdelningen	65 000	
B. Övriga avdelningars röntgenutrustning	30 000	95 000

Avdelningen för tand- och käkkirurgi.

A. Tandkirurgisk poliklinik jämte allmän mottagning ..	110 000	
B. Parodontologiavdelningen, 1 tr.	115 000	
C. Operationsavdelningen, vindsvåningen	45 000	270 000

Barntandvårdsavdelningen 115 000

Avdelningen för odontologisk ortopedi.

A. Ortodontiavdelningen	135 000	
B. Bettanalysavdelningen	110 000	245 000

Laboratorier för fantom och klinik, avdelningarna för odontologi.

A. Fantomlaboratorium för odontologi, karieslära, 1 och 2 tr.	120 000	
B. Fantomlaboratorium för odontologi, proteslära, vindsvåningen	160 000	
C. Laboratorier för klinici, 2 och 3 tr.	120 000	400 000

Kliniksalar, avdelningarna för odontologi, 2 och 3 tr. 800 000

Undersökningsavdelningen, internmedicin 70 000

Rotfyllningsavdelningen 190 000

Patologiavdelningen 70 000

Laboratorier för materialprovning och för bakteriologi 70 000

Tjänste-, behandlings-, laboratorielokaler, 4 professorer, 7 laboratorer 150 000

Aula och 12 demonstrationsrum, varav 4 mindre rum 150 000

Djuravdelningen 15 000

Möbler m. m. 140 000

Studentlokalerna med köksavdelningen (40 000) 70 000

Verkstadsrum, förråd 25 000

Sterilisationsrum 125 000

Summa kronor 3 000 000.

Beträffande beräkningarna ha de sakkunniga vidare anfört följande.

Priserna per enhet av olika slag äro dagens priser och de sakkunniga vilja i detta sammanhang framhålla, att det knappast är troligt att dessa priser

komma att kvarstå vid nuvarande nivå. Möjligheterna att anskaffa utrustning äro vidare i hög grad beroende av om det land, som för närvarande torde vara den främste tillverkaren, nämligen U. S. A., kan eller över huvud taget är villigt att exportera för det nya tandläkarinstitutets utrustning nödvändiga artiklar. Vissa möjligheter härtill synas emellertid föreligga, om avtal om leverans kunde träffas på grundval av ett riksdagens beslut redan denna vår. För den skull föreslå de sakkunniga, att medel för inköp av utrustning måtte av statsmakterna ställas till förfogande redan innevarande år samt att det uppdrages åt särskild sakkunskap att så fort ske kan efter riksdagens beslut förbereda och genomföra ifrågavarande inköp. Med hänsyn till det önskvärda i att i god tid planera produktion och inköp även av sådana artiklar, vilka svensk industri nu eller efter viss planering kan tillhandahålla, förorda de sakkunniga att hela det belopp, vilket kan komma att äskas för utrustning, måtte få disponeras redan från och med budgetåret 1946/47.

I fråga om utrustningen av studentlokalerna samt köksavdelningen synes det de sakkunniga vara rimligt, att om staten tillhandahåller lokaler av viss typ för elevkåren staten jämväl bekostar dessas inredning.

I yttrandena över de sakkunnigas förslag ha kostnadsberäkningarna för utrustningen icke blivit föremål för särskilda uttalanden.

Några erinringar ha, såsom nyss berörts, icke gjorts mot de framlagda beräkningarna rörande utrustningskostnaderna. I och för sig torde de ock kunna godtagas. Jag vill emellertid understryka, att den största sparsamhet bör iakttagas vid anskaffningen utan att därigenom utrustningens kvalitet och ändamålsenlighet äventyras. De sakkunniga ha föreslagit, att staten skall bekosta inredningen och utrustningen av studenternas lokaler med tillhörande köksavdelning. Med hänsyn till att det vid början av det nya institutets verksamhet icke finnes någon kårorganisation, som torde kunna bestrida ifrågavarande utgifter, finner jag det påkallat, att staten påtager sig även denna kostnad. Ett sådant åtagande av staten får emellertid icke betraktas såsom prejudicerande för framtiden. Inredningens och utrustningens underhåll torde böra åvila den blivande studentorganisationen vid institutet.

De sakkunniga ha utgått från att anslag till utrustning snarast bör beviljas. Detta torde även enligt min mening vara nödvändigt, då leverans- och installationstiderna äro långa. Med hänsyn till det önskvärda i att i god tid planera produktion och inköp även av sådana artiklar, vilka svensk industri nu eller efter viss planering kan tillhandahålla, ha de sakkunniga förordat, att hela det belopp, vilket kan komma att äskas för utrustning, måtte få disponeras redan från och med budgetåret 1946/47. De sakkunnigas synpunkter böra tillgodoses, men enligt min mening är det likväl icke nödvändigt att redan för nämnda budgetår bevilja hela det erforderliga beloppet. Ett anslag för budgetåret 1946/47 av 1 500 000 kronor torde vara till fyllest. Då det emellertid torde ställa sig ekonomiskt förmånligare, om all eller huvuddelen av den utrustning, som kräves för institutets vidkommande, kan på en gång kontrakteras, torde Kungl. Maj:t böra äga rätt att medge,

Departementschefen.

att inom en kostnadsram av 3 000 000 kronor avtal träffas om leverans av utrustning till institutet m. m., att likvideras före utgången av budgetåret 1947/48.

5. Personalorganisationen.

I samband med byggnadsfrågan ha *tandläkarutbildningssakkunniga* framlagt fullständigt förslag till personalorganisation vid det nya tandläkarinstitutet, avpassat efter den utvidgade studieplan, de sakkunniga utarbetat. Såsom redan nämnts, innebär den föreslagna organisationen i jämförelse med motsvarande organisation vid det nuvarande tandläkarinstitutet en väsentlig utökning. I viss mån har förslaget sedermera reviderats i samband med den av landshövdingen Conrad Jonsson företagna överarbetningen. Beträffande enskildheterna i de sakkunnigas förslag tillåter jag mig hänvisa till handlingarna, men vill nämna, att förslaget till avlöningsstat för det nya institutet slutar på ett belopp av 657 000 kronor. I detta sammanhang må även nämnas, att motsvarande förslag till omkostnadsstat belöper sig på 447 000 kronor. Härtill kommer emellertid erforderligt anslag till utrustningens vidmakthållande.

I *yttrandena* över sakkunnigförslaget har flerstädes det angelägna i att institutet erhåller tillräckligt antal väl kvalificerade lärare framhållits.

Departement-
schefen.

Något ställningstagande till frågan om personalorganisationen behöver i detta sammanhang ej ske med hänsyn till att verksamheten vid det nya institutet skall begynna först under budgetåret 1947/48. Till spörsmålet om anslag för vissa provisoriska studieanordningar under nästa budgetår för vissa studerande, som framdeles skola hänvisas till det nya institutet, återkommer jag emellertid i ett senare sammanhang.

6. Institutets administration.

Tandläkarutbildningssakkunniga ha i sitt betänkande anmält, att de avse att framdeles avge förslag till organisationsplan och stadgar för tandläkarinstitutet. I annat sammanhang ha de förordat, att det skall uppdragas åt särskild sakkunskap att så fort ske kan förbereda och genomföra inköp av den för det nya tandläkarinstitutet erforderliga utrustningen.

I *yttrandena* över sakkunnigförslaget har *medicinska fakulteten i Lund* föreslagit, att det nya institutet i Malmö anknytes till Lunds universitet såsom en odontologisk sektion av den medicinska fakulteten, medan *medicinalstyrelsen* anser det vara oundgängligen nödvändigt, att det nya institutet redan från början erhåller egen styrelse och administration.

Departement-
schefen.

Av nyssnämnda yttranden framgår redan, att helt motsatta uppfattningar förefinnas rörande frågan om tandläkarinstitutets administration. De sakkunnigas förslag i ämnet bör givetvis avvaktas, innan ställning tages.

Emellertid måste — även om själva byggnadsföretaget handhas av bygg-

nadsstyrelsen — denna myndighet vid byggets genomförande biträdas av speciell sakkunskap rörande tandläkarutbildningen. Jag syftar främst på detaljutformningen av den fasta inredningen och alla de övriga mindre spörsmål, som uppstå i samband med ett bygge. Härtill kommer, såsom de sakkunniga framhållit, behovet av särskild sakkunskap för att förbereda och genomföra inköp av den omfattande utrustningen för institutet. Då denna angelägenhet icke lämpligen torde kunna anförtros åt de sakkunniga, synes den i stället böra omhänderhas av en särskild för ändamålet utsedd utrustningskommitté. Kostnaderna för denna böra, därest riksdagen icke framställer någon erinran däremot, bestridas från utrustningsanslaget. Min avsikt är att framdeles för Kungl. Maj:t anmäla frågan om utseende av en sådan kommitté. På denna kommitté torde det böra bland annat ankomma att begära de ytterligare anslag för bygget och institutets utrustning, som må böra beviljas.

Jag utgår däremot från, att tandläkarutbildningssakkunniga skola ha att i sinom tid avge beräkningar av de för det nya institutets verksamhet under budgetåret 1947/48 erforderliga anslagen. Härom torde Kungl. Maj:t framdeles böra meddela föreskrift. I samband med dessa beräkningar torde de sakkunniga böra taga den föreslagna personalorganisationen vid institutet under omprövning med beaktande, bland annat, av de synpunkter beträffande denna, som framförts i yttrandena över deras förslag och i den av landshövdingen Jonsson avgivna promemorian.

7. Sammanfattning.

Jag anser mig härefter böra sammanfatta mina i det föregående framlagda förslag om ett nytt tandläkarinstitut. De innebära i huvudsak följande.

Ett nytt tandläkarinstitut uppföres i Malmö på en av staden till förfogande för ändamålet ställd tomt och mot att staden till staten utger vissa engångs- och årliga ersättningsbelopp. Institutet, som avses att tagas i bruk från och med vårterminen 1948, planlägges för en årlig utexaminering tills vidare av 80 tandläkare, dock att examinationskapaciteten framdeles, sedan ytterligare ett tandläkarinstitut uppförts och det ökade tandläkarbehovet någorlunda tillgodosetts, bör sänkas under nämnda tal, förslagsvis till 60. Byggnaden för institutet anpassas för en studieordning, i huvudsak överensstämmande med den av landshövdingen Jonsson förordade. För bygget, som beräknas draga en kostnad av 6 100 000 kronor, anvisas för budgetåret 1946/47 ett anslag av 4 000 000 kronor. Utrustningskostnaderna ha angivits till 3 000 000 kronor, varav för budgetåret 1946/47 anvisas 1 500 000 kronor med rätt för Kungl. Maj:t att medge, att inom en kostnadsram av 3 000 000 kronor avtal får träffas om leverans av utrustning till institutet m. m., att likvideras före utgången av budgetåret 1947/48. En särskild utrustningskommitté tillsättes för att omhänderha institutets utrustningsfrågor och därmed sammanhörande spörsmål.

II. Frågor i samband med femårig studieplan.

I tandläkarutbildningssakkunnigas tidigare omnämnda promemoria den 4 mars 1946 har redogjorts för vissa ekonomiska och organisatoriska konsekvenser för tandläkarinstitutet i Stockholm vid ett genomförande av en femårig studieplan. Några av de sålunda behandlade spörsmålen torde böra i korthet beröras i detta sammanhang.

a. Den prekliniska undervisningen i Stockholm.

De sakkunniga ha i promemorian erinrat, att den femåriga studieplanen förutsatts skola tillämpas från och med de prekliniska undervisningskurser, som avses taga sin början höstterminen 1947, samt framhållit, att enligt utredningar av vederbörande professorer vid karolinska institutet den utökade prekliniska undervisningen måste föranleda ej blott avsevärda engångsutgifter för utrustning och utökade lokaler i det under byggnad varande karolinska institutet å Norrbacka i Stockholm än även ökade årliga utgifter för lärarkrafter. De sakkunniga ha därvid räknat med en nyintagning vid tandläkarinstitutet i Stockholm av femtio elever varje termin. Beträffande detaljerna i de sakkunnigas promemoria hänvisar jag emellertid till handlingarna och begränsar mig här till att återge en sammanfattning av de av de sakkunniga beräkande kostnaderna.

1. Engångsutgifter.

Undervisning i:	Kostnad Kronor	Anmärkingar
anatomi	2 000	Inredning
tandanatomi ¹	2 250	Inredning
histologi	50 000	Ökade lokaler
	58 000	Utrustning
tandhistologi	—	
fysik o. fysiologi	60 000	Ökade lokaler
	60 000	Utrustning
kemi	90 000 ²	Ökade lokaler
propedeutisk bettlära ¹	2 250	Inredning
	Summa 324 500.	

¹ Undervisningen förlagd till tandläkarinstitutet.

² Förutom kostnader för utrustning.

2. Årliga utgifter.

Undervisning i:			Kostnad Kronor
anatomi	kursgivare	8 050	
	amanuens	3 600	11 650
tandanatomi	kursgivare	6 550	
	amanuens	3 600	10 150
histologi	kursgivare	8 050	
	amanuens	3 600	11 650
tandhistologi	kursgivare		6 550
fysik och fysiologi	kursgivare	8 050	
	amanuens	3 600	11 650
kemi	kursgivare	8 050	
	amanuens	3 600	11 650
propedeutisk bettlära	kursgivare	4 750	
	amanuens	3 600	8 350
			<u>Summa 71 650.</u>

Såsom jämförelse må nämnas, att lärararvodena budgetåret 1945/46 för den prekliniska tandläkarundervisningen vid karolinska institutet uppgå till omkring 27 000 kronor.

Med hänsyn till de svårigheter för den prekliniska tandläkarutbildningens ordnande vid karolinska institutet, som ämnesrepresentanterna vid detta institut framhållit, ha de sakkunniga fäst uppmärksamheten på möjligheten av att fördela de studerande mellan karolinska institutet och medicinska fakulteten i Uppsala, varvid dock de årliga kostnaderna för undervisningen måste komma att avsevärt stiga.

Yttranden. I sitt yttrande över de sakkunnigas promemoria har *medicinska fakulteten i Uppsala* anført att, därest på sätt fakulteten i annat sammanhang förordat den föreslagna studieplanen begränsas, utgifterna för den prekliniska undervisningen torde kunna minskas. *Lärarkollegiet vid karolinska institutet* understryker, att modern preklinisk undervisning av odontologie studerande med nödvändighet kräver praktiska övningar, för vilka utrymme icke utan särskilda tillbyggnader kan beredas i de planerade nybyggnaderna för karolinska institutets teoretiska institutioner. De betydande nedskärningar, vilka företagits i de ursprungliga byggnadsplanerna, ha medfört, att det är uteslutet att inom den nuvarande ramen mottaga nämnda kurser. Detta gäller, även om varje kurs av odontologie studerande skulle omfatta blott 25 deltagare. De ifrågasatta tillbyggnaderna skulle emellertid väsentligt försvåra möjligheterna att framdeles utöka lokalerna för den rent medicinska forskningens och undervisningens eget behov, en omständighet, som är särskilt betydelsefull mot bakgrunden av de företagna nedskärningarna. Enligt kollegiets mening vore det därför ändamålsenligare att i samband med det blivande tandläkarinstitutet bygga särskilda lokaler för nämnda praktiska övningar för odontologie studerande. Eftersom dessa icke samtidigt äga rum i flera ämnen,

torde det kunna övertvägas, huruvida ej avsevärd inskränkning i lokalbehovet kan göras genom att sammanföra vissa utrymmen.

Kollegiet anser det vara betydelsefullt, att tandläkarinstitutet utvecklas till en fullt självständig institution, som inom egna lokaler och med egna lärare bestrider hela den odontologiska undervisningen. Detta hindrar naturligtvis icke, att såsom lärare kunna anställas vissa av karolinska institutets lärare, som kunna och vilja åtaga sig ifrågavarande uppgifter. Med hänsyn till den planerade intensifieringen av det vetenskapliga arbetet vid karolinska institutet, som för kollegiet framstår såsom synnerligen betydelsefull, synes det kollegiet önskvärt, att den prekliniska undervisningen av odontologie studerande anordnas så, att varken lokaler eller aktiva forskare vid karolinska institutet tagas i anspråk för den odontologiska undervisningen mer än som oundgängligen är nödvändigt. Kollegiet hänvisar i övrigt till ett av professorerna von Euler, Hammarsten och Häggqvist avgivet särskilt yttrande, som bilagts handlingarna. *Tandläkarinstitutets lärarråd* anser, att sådana anordningar böra vidtagas, att vid karolinska institutet kan meddelas undervisning åt de tandläkarstuderande ej enbart genom föreläsningar utan även i form av laborationer och dissektioner.

Kanslern för rikets universitet har framhållit, att förslaget, att den prekliniska undervisningen för de odontologie studerandena skulle förläggas till tandläkarinstitutet, redan tidigare blivit noga övertvägt och befunnits olämpligt i varje fall för närvarande.

Såsom redan berörts, har den av *landshövdingen Conrad Jonsson* i egenkap av särskild inom ecklesiastikdepartementet anlita utredningsman verkställda undersökningen omfattat även frågan om den prekliniska undervisningens ordnande för de studerande vid tandläkarinstitutet i Stockholm. Detta har föranletts *dels* av det ändrade läge, i vilket denna fråga kommit genom att i utredningsmannens förslag till ny studieplan de prekliniska föreläsningarna och de därmed förenade praktiska laborationerna starkt begränsats, *dels ock* av den avvisande inställning, som lärarkollegiet vid karolinska institutet intagit till ifrågavarande undervisnings förläggande till detta institut.

Landshövding Jonsson har i sin förenämnda promemoria den 4 april 1946 meddelat, att han i fråga om den prekliniska undervisningens ordnande i Stockholm haft överläggningar med rektor vid karolinska institutet, professor H. Bergstrand och ämnesrepresentanterna professorerna U. von Euler, E. Hammarsten, G. Häggqvist och T. Petrén. Härom har utredningsmannen anført följande.

Vad som förekommit vid överläggningarna har övertygat mig om att, såsom ämnesrepresentanterna själva understryka, en effektiv undervisning kräver laborationer. Tidigare ha olika synpunkter hävdats i fråga om både möjligheten och önskvärdheten av att denna prekliniska undervisning sker vid karolinska institutet över huvud taget. Jag anser — och har i detta hänseende vunnit stöd för min åsikt hos rektor och ämnesrepresentanterna von Euler, Häggqvist och Petrén — att denna undervisning kan ske på det nya institutionsområdet på Norrbacka utan att andra kostnadskrävande

lokala anordningar behöva vidtagas än möjligen en utbyggnad av den fysiologiska institutionen, en utbyggnad som måhända i varje fall blir nödvändig för att tillgodose kraven på utrymme för en planerad undervisning i fysik för de medicine studerandena. Med allt beaktande av fackmannens möjligheter att bedöma ifrågavarande problem kan jag icke godtaga den ståndpunkt, som professor Hammarsten intagit i fråga om möjligheterna att ordna undervisning i kemi. Det synes mig vara ett rent organisatoriskt praktiskt problem, som är möjligt att lösa med god vilja, att i en institution av den storleksordning det här gäller ordna kemiundervisningen.

På grund av vad här ovan anförts och även av andra orsaker finner jag, att en effektiviserad preklinisk undervisning av föreslagen natur — eventuellt med någon beskärning till omfånget — också bör äga rum vid karolinska institutet.

Det torde föreligga behov av utrustning av den art, att medel härför behöves äskas till innevarande riksdag. Kostnaden härför har angivits utgöra cirka 40 000 kronor för anskaffande av mikroskop på den histologiska institutionen och cirka 60 000 kronor för apparatur m. m. till den utvidgning av fysiologiska institutionen, som ovan berörts.

Det har betonats under dessa överläggningar, att det kan komma att möta svårigheter att erhålla lämplig personal för undervisningen till de arvoden, som beräknats av de sakkunniga. Jag saknar emellertid anledning att här föregripa de sakkunnigas kommande förslag och Kungl. Maj:ts prövning.

I olika sammanhang, bland annat av medicinska fakulteten i Uppsala, har det lämpliga i att anknyta den prekliniska odontologiska undervisningen till medicinsk fakultet eller högskola framhållits. Enligt uttalande av nysnämnda fakultet skapas därigenom förutsättningar för ett fruktbarande samarbete mellan tandläkare och läkare inom den medicinska forskningen. I detta sammanhang må ånyo erinras om att den medicinska fakulteten i Lund förordat, att ett nytt tandläkarinstitut i Malmö anknytes till Lunds universitet såsom en odontologisk sektion av den medicinska fakulteten därstädes. Även enligt min mening tala vägande skäl av skilda slag för att den prekliniska odontologiska undervisningen i varje fall tills vidare meddelas vid medicinsk fakultet eller högskola. Att så bör vara fallet även vid karolinska institutet synes mig givet, sedan den av landshövding Jonsson verkställda utredningen visat, att några avgörande lokala hinder eller andra giltiga skäl icke förefinnas mot att även i fortsättningen förlägga undervisning av ifrågavarande slag till institutet. Det måste förutsättas, att envar institutionsföreståndare vid institutet lojalt medverkar även till denna undervisning.

Till spörsmålet om den av utredningsmannen ifrågasatta utbyggnaden av den blivande fysiologiska institutionen vid karolinska institutet samt till frågan om anslag för viss utrustning vid institutet återkommer jag i samband med mitt förslag framdeles om anslag till nybyggnader för detta institut.

Departementschefen.

För ordnande av preklinisk undervisning vid tandläkarinstitutet i tandanatomy och propedeutisk bettlära ha de sakkunniga beräknat ett anslag av tillhoppa 4 500 kronor till anskaffande av klädskåp åt de studerande. Anslag för detta ändamål synes erforderligt för budgetåret 1946/47. Jag återkommer till frågan i ett senare sammanhang.

De av de sakkunniga beräknade årliga utgifterna för den prekliniska undervisningen synas böra av de sakkunniga göras till föremål för en överarbetning med hänsyn till de av utredningsmannen förordade ändringarna i studieplanen. Jag förutsätter, att de sakkunniga därvid närmare motivera behovet av de olika befattningarna samt ange beräkningsgrunderna för de arvoden, som föreslås.

b. Den propedeutiska och kliniska undervisningen vid tandläkarinstitutet i Stockholm.

De sakkunniga ha i sin promemoria den 4 mars 1946, i vilken de såsom nämnts utgått från att den femåriga studieplanen skall vid tandläkarinstitutet i Stockholm successivt tillämpas från och med höstterminen 1947, ingående redogjort för den inverkan å lokalbehovet vid institutet, som studieordningens omläggning kommer att medföra. Jag hänvisar beträffande detaljerna i de sakkunnigas framställning till promemorian. Av denna framgår emellertid, att tandläkarinstitutet i Stockholm kan fungera även enligt den föreslagna femåriga studieplanen fram till och med vårterminen 1951 utan att kostnadskrävande anordningar behöva vidtagas. De sakkunniga ha därvid räknat med att 120 nya elever skola intagas vid institutet höstterminen 1946 samt därefter 50 elever vid varje termins början eller sålunda 100 elever om året. Från och med höstterminen 1951 beräkna de sakkunniga, att utökade lokaler bli erforderliga. Härom ha de sakkunniga anfört, att vissa förutsättningar synas föreligga, att tandläkarinstitutet år 1951 eller tidigare skall kunna erhålla ytterligare en byggnadslänga antingen från medicinalstyrelsen eller från fångvårdsstyrelsen. Därest detta icke visar sig möjligt, torde lokaler i institutets närhet kunna beredas fantomkurserna i proteslära från och med år 1951. Vissa omändringar i de nuvarande lokalerna bli därjämte erforderliga för en kostnad av omkring 100 000 kronor. Ny utrustning har beräknats erforderlig till en kostnad av omkring 100 000 kronor.

Tandläkarinstitutets lärarråd har i sitt yttrande över promemorian understrukit att — under förutsättning att två nya tandläkarinstitut uppförts till läsåret 1950/51 — den årliga intagningen av elever vid institutet i Stockholm då bör begränsas till omkring 80. Därest så sker, torde det nuvarande institutets utrymmen bli tillräckliga även för en på fem års studier reviderad studieplan. Under sådana förhållanden skulle institutet slippa den för undervisningen mycket olämpliga utflyttningen av fantomkurserna i proteslära och i stället kunna bereda eventuella nya avdelningar plats genom omändring av nuvarande lokaler.

Då givetvis samma studieplan bör tillämpas vid samtliga tandläkarinstitut, böra i mån av behov åtgärder vidtagas vid tandläkarinstitutet i Stockholm för att därstädes bereda för en femårig studieplan erforderliga lokalutrymmen och utrustning. Såsom framgår av de sakkunnigas utredning, behöver ställning till dessa frågor dock icke tagas ännu på ett par år.

Tandläkarinstitutets lärarråd har i sitt yttrande framhållit att, om den årliga intagningen av elever vid institutet från och med läsåret 1950/51 begränsas till omkring 80 i samband med uppförande av ett tredje tandläkarinstitut, de nuvarande lokalerna äro tillräckliga, därest vissa omdisponeringar vidtagas. Jag har redan i det föregående uttalat mig för att det av riksdagen beslutade tredje tandläkarinstitutet skall uppföras snarast möjligt. Vad som nu anförts av lärarrådet utgör ytterligare ett skäl att påskynda upprättandet av ett tredje institut.

III. Provisoriska studieanordningar.

1944 års tandläkarutbildningssakkunniga avgåvo i skrivelse den 6 juni 1945 vissa förslag till provisorisk ökning av tandläkarutbildningen. I huvudsaklig anslutning till en hos de sakkunniga uttalad särmening förklarade Kungl. Maj:t, såsom redan berörts, genom beslut den 10 augusti 1945 hinder icke möta för tandläkarinstitutets lärarråd att från och med höstterminen 1945 tills vidare till elever vid institutet antaga ett från 120 till 140 utökat antal studerande. De sålunda antagna eleverna skulle av lärarrådet enligt grunder, som fastställdes av kanslersämbetet för rikets universitet, fördelas till undervisning för tandläkarkandidatexamen mellan karolinska institutet och medicinska fakulteten vid universitetet i Lund så att 100 studerande hänvisades till institutet och 40 studerande till fakulteten. Vidare uppdrog Kungl. Maj:t åt de sakkunniga att i samråd med medicinalstyrelsen snarast möjligt utarbeta och till ecklesiastikdepartementet inkomma med — förutom förslag till ett nytt tandläkarinstitut — förslag till anordnande från och med höstterminen 1946 av provisorisk undervisning av 40—60 studerande i huvudsaklig överensstämmelse med den för andra året av tandläkarutbildningen gällande studieplanen. Denna provisoriska undervisning skulle enligt då och senare meddelade föreskrifter förläggas till Malmö, Lund eller Göteborg.

Den sålunda planerade kursen vid universitetet i Lund har sedermera kommit till stånd och åtgärder erfordras alltså för att, sedan de studerande vid kursen avlagt tandläkarkandidatexamen vid slutet av vårterminen 1946, bereda dem fortsatt utbildning.

I skrivelse den 6 november 1945 avgåvo nämnda sakkunniga härefter, såsom tidigare likaledes omnämnts, ytterligare förslag i fråga om utökning av tandläkarutbildningen. De föreslogo därvid i huvudsak följande. I januari 1946 skulle intagas ytterligare 40 tandläkarelever, som för sina prekliniska studier skulle hänvisas till medicinska fakulteten i Lund. De hösten 1945 intagna 140 eleverna, som fördelats mellan tandläkarinstitutet och medicinska fakulteten i Lund, skulle fortsätta sina studier under höstterminen 1946 och kalenderåret 1947 vid tandläkarinstitutet. Härför vore viss förstärkning av institutets lärarkrafter och övriga personal erforderlig. De vårterminen 1946 intagna eleverna skulle efter avslutade prekliniska studier under år 1947 fortsätta sin utbildning i Malmö eller Göteborg, där en undervisning motsvarande andra året av tandläkarutbildningens studieplan skulle provisoriskt anordnas. En förutsättning för de sakkunnigas förslag var, att ett nytt tandläkarinstitut skulle stå färdigt att tagas i bruk vårterminen 1948.

På grund av förslag i förutberörda proposition 1945:381 medgav, såsom tidigare nämnts, riksdagen (skrivelse nr 602), att ytterligare 40 tandläkar-

studerande finge antagas vårterminen 1946 för att erhålla undervisning i den ordning, som i propositionen förordats.

Sedan numera även denna utbildningskurs kommit till stånd, erfordras åtgärder för dessa studerandes fortsatta utbildning från och med år 1947.

Tandläkarutbildningssakkunniga ha i sitt betänkande om tandläkarutbildningens ordnande m. m. avgivit förslag beträffande de provisoriska studieanordningar, som föranledas av den sålunda utökade intagningen av tandläkarstuderande. I samband därmed ha de sakkunniga jämväl framlagt vissa förslag om studieanordningar, motiverade av övergången till ny studieplan.

Jag övergår till behandlingen av de sakkunnigas olika förslag i nämnda hänseenden.

Provisoriska anordningar vid tandläkarinstitutet i Stockholm.

Som redan berörts, skola sammanlagt 140 studerande, vilka vårterminen 1946 beräknas avlägga tandläkarkandidatexamen i Stockholm och Lund, höstterminen 1946 påbörja sina propedeutiska och kliniska studier för tandläkarexamen. Enligt den av statsmakterna preliminärt godtagna planen för dessa elevers vidare studier skola 120 av dem fortsätta och avsluta studierna vid tandläkarinstitutet i Stockholm samt de återstående 20 erhålla utbildning vid institutet under höstterminen 1946 och kalenderåret 1947. Sistnämnda 20 skola enligt planen därefter under tre terminer fullborda sina studier vid det nya tandläkarinstitutet. Under höstterminen 1946 och kalenderåret 1947 komma sålunda vissa kurser vid tandläkarinstitutet i Stockholm att omfatta 140 elever mot för närvarande 120. På grund härav måste en förstärkning av tandläkarinstitutets personal ske.

1944 års tandläkarutbildningssakkunniga ha utgått från att samma studieplan skall tillämpas för samtliga ifrågavarande 140 studerande som gäller för de hittillsvarande kurserna, som omfattat 120 elever. På grund härav uppdelas de sakkunniga årskursen omfattande 140 studerande i två lika stora grupper (A och B), vardera sålunda bestående av 70 elever mot eljest 60. Studieplanen för de båda grupperna framgår av följande uppställning.

Höstterminen 1946		Vårterminen 1947		Höstterminen 1947	
Grupp A	Grupp B	Grupp A	Grupp B	Grupp A	Grupp B
Tandfyllningsfantomkurs. (Varjedags-tjänstgöring)	Protesfantomkurs. (Varannan dag) Tandkirurgisk och röntgenpropedeutik. (Varannan dag)	Protesfantomkurs. (Varannan dag) Tandkirurgisk och röntgenpropedeutik. (Varannan dag)	Tandfyllningsfantomkurs. (Varjedags-tjänstgöring)	Protesfantomkurs. (Varjedags-tjänstgöring)	Tandkirurgisk och röntgenklinik. (Varannan dag) Ortodonti och barntandvård. (Varannan dag)

Beträffande personalbehovet för en på så sätt upplagd undervisning ha de sakkunniga härefter anfört följande.

Personalorganisationen vid tandläkarinstitutet i Stockholm är mycket knappt beräknad för den undervisning, som terminsgrupper omfattande 60 elever kräva. När grupperna nu komma att utgöras av 70 elever, kommer detta dessutom att medföra, att grupperna bli för stora för att tillfredsställande kunna undervisas såsom en enhet. Liksom en klass i en skola, när elevantalet stiger över en viss nivå, uppdelas i tvenne parallellklasser, måste även 70-mannagrupperna vid tandläkarinstitutet uppdelas i två parallellgrupper, var och en med sina egna lärare. Detta skulle strängt taget nödvändiggöra en dubblering av den nuvarande lärarpersonalen vid de kurser, som belastas av 70-mannagrupperna. Vissa föreläsningar och demonstrationer kunna emellertid utan större olägenhet hållas samtidigt för hela 70-mannagruppen, varför en fullständig dubblering av ifrågakvarande lärartjänster icke är nödvändig.

Den erforderliga personalförstärkningen ha de sakkunniga i samråd med tandläkarinstitutets lärarråd beräknat sålunda:

	Avd.tand- läkare.	Assis- tenter.	Amanu- enser.	Tandskö- terskor.	Tekniska biträden.
Protesavdelningen	1	3	1	1	1
Tandfyllningsavdelningen	1	2	3	1	1
Tandkirurgiska avdelningen	1	1	2	1	
Röntgenavdelningen	1		1		
Tandreglerings- och barn- tandvårdsavdelningen		1		1	
Summa	4	7	7	4	2

Såsom för avdelningarna gemensam personal ha de sakkunniga härutöver räknat med 1 reparatör och 1 kontorsbiträde.

Till stöd för sitt förslag anföra de sakkunniga härefter följande.

Som redan tidigare framhållits är institutets nuvarande personalorganisation, som på sin tid uppgjordes gemensamt av besparingsberedningen och tandläkarinstitutets lärarråd, ytterst knappt beräknad. Såsom närmare framgår i betänkandet, belastas de olika avdelningarna vid tandläkarinstitutet icke likartat av de utökade elevgrupperna. De sakkunniga föreslå likväl, i enlighet med vad de tidigare framhållit, att denna personalförstärkning i sin helhet genomföres redan vid ingången av budgetåret 1946/47 och sedermera bibehålles även efter det elevantalet återgått till nuvarande nivå. De föreslagna tjänsterna måste nämligen anses oundgängligen nödvändiga för institutets drift och undervisningens rationella bedrivande redan vid nuvarande elevantal av 120. Under övergångstiden vårterminen 1948—höstterminen 1951 kommer enligt de sakkunnigas förslag att vid båda instituten parallellt tillämpas 4- och 5-årig studieplan. Den nya studieplanen fordrar en utökning av lärarstaben m. m., varför det kan förutsättas, att de krafter, som i detta sammanhang föreslås, komma att tagas i anspråk för att täcka detta behov.

De sakkunniga framhålla emellertid, att det utökade elevantalet även nödvändiggör en höjning av andra för institutets verksamhet beviljade an-

slag. Denna anslagsökning betingas av större materielutgifter, ökade expensutgifter samt större inköp och förbrukning av undervisningsmateriel.

De ökade årliga kostnaderna för de föreslagna åtgärderna ha de sakkunniga härefter beräknat på följande sätt.

<i>Lärarpersonal. (Arvoden.)</i>	Kronor
4 avdelningstandläkare à 7 500 kronor	30 000
7 assistenter à 5 000 kronor	35 000
7 amanuenser à 2 250 kronor	15 750
	<hr/>
Summa kronor	80 750

<i>Sköterske- och biträdespersonal. (Arvoden.)</i>	
4 tandsköterskor à 318 kr./mån.	15 264
2 tekniska biträden à 318 kr./mån.	7 632
1 reparatör à 350 kronor/mån.	4 200
1 kontorsbiträde à 350 kronor/mån.	4 200
	<hr/>
Summa kronor	31 296

Anslagshöjning.

Förbrukningsmateriel.

Protesavdelningen	4 000	
Tandfyllningsavdelningen	4 000	
Tandkirurgiska avdelningen	2 000	
Röntgenavdelningen	2 000	
Ortodonti- och barntandvårdsavdelningen	1 000	13 000

Undervisningsmateriel.

Protesavdelningen	500	
Tandfyllningsavdelningen	500	
Tandkirurgiska avdelningen	500	
Röntgenavdelningen	500	
Ortodonti- och barntandvårdsavdelningen	500	2 500
Expenser		5 000
Extra anslag för sekretariat		1 500
		<hr/>
Summa kronor		22 000

<i>Arvode till vice ordföranden</i>	3 000
---	-------

Sammanfattning.

Läraryrkesbefattningar	80 750
Sköterske- och biträdespersonal	31 296
Anslagshöjning	22 000
Arvode till vice ordföranden	3 000
	<hr/>
Summa kronor	137 046.

Slutligen ha de sakkunniga framhållit, att vissa lokalutrymmen måste iordningställas för de nya befattningshavarna. Lämpliga utrymmen härför finnas emellertid inom institutets vindsutrymmen. *Engångskostnaderna* härför ha av de sakkunniga beräknats till 40 000 kronor.

Provisoriska studieanordningar i Göteborg eller Malmö.

Såsom berörts i det föregående, har det avsetts, att de 40 studerande, som för prekliniska tandläkarstudier vårterminen 1946 intagits vid universitetet i Lund, skola genomgå det andra årets studier i provisoriska lokaler å den ort, dit ett nytt tandläkarinstitut skall förläggas, för att från och med vårterminen 1948 överflyttas till det nya institutet.

Tandläkarutbildningssakkunniga ha fört förhandlingar med representanter för respektive städer, vilka utmynnat i bindande erbjudanden från städerna att ställa lokaler till förfogande.

Enligt de sakkunnigas framställning ligga lokalerna för ifrågavarande propedeutiska undervisning i Göteborg inom Vasa sjukhus område och i Malmö inom Allmänna sjukhusets område. På båda platserna anses lokalerna fullt tillräckliga för ändamålet. De omfatta i Göteborg 1 390 kvadratmeter och i Malmö 1 000 kvadratmeter, studenternas klubbрум dock ej inräknade. Beträffande lokalerna i Göteborg ha stadsfullmäktige åtagit sig att byggnadstekniskt iordningställa dem. Kostnaden härför har beräknats till inemot 95 000 kronor. Därvid har dock förutsatts, att staden skulle bekosta erforderliga bänkar och bord i laboratorier samt annan specialinredning liksom även eventuellt erforderliga särskilda ventilationsanläggningar för fantomlaboratoriet eller andra lokaler. Beträffande lokalerna i Malmö ha stadsfullmäktige åtagit sig deras byggnadstekniska iordningställande enligt uppgjorda ritningar och förslag för en beräknad kostnad av inemot 220 000 kronor, därvid staden dock icke skall bekosta ventilationsanordningar utöver normal omfattning. Värme, vatten, gas och elektricitet skall betalas av staten efter sjukhusets självkostnadspris.

Beträffande *undervisningens anordnande* har *tandläkarinstitutets lärarråd* i yttrande över de sakkunnigas framställning den 6 november 1945 framhållit, bland annat, att enligt gällande studieplan för andra studieåret ingår i undervisningen under detta studieår följande ämnen under angivna tider: 1) tandfyllningskonst, fantomkurs (1 termin, 4 månader), 2) proteslära, fantomkurs ($\frac{1}{2}$ termin, 2 månader) och 3) tandkirurgi, propedeutisk kurs ($\frac{1}{2}$ termin, 2 månader). Lärarrådet ansåg emellertid beträffande ifrågavarande provisoriska undervisning, att den propedeutiska kursen i tandkirurgi borde utgå från andra årets studier. Kursen borde i stället flyttas till tredje läsåret. Den kliniska undervisningen i tandkirurgi, vilken enligt gällande studieplan ägde rum under tredje läsåret, borde för denna grupp studerande flyttas till fjärde läsåret, under vilket studieplanen icke hade någon undervisning i tandkirurgi. Tandkirurgiundervisningen gjorde enligt lärarrådets mening en stor vinst genom denna förskjutning.

På grundval av detta förslag har lärarrådet härefter beräknat kostnaderna för ifrågavarande undervisning på följande sätt.

Årlig kostnad.

	Lönestat.	<i>Arvode</i> kr.	
1 laborator		12 000	
2 avdelningstandläkare à 6 900		13 800	
2 assistenter à 5 000		10 000	
2 amanuenser à 2 250		4 500	
1 tandtekniker, samtidigt vaktmästare		7 200	
1 skrivbiträde		3 600	51 100

	Expenser m. m.	<i>Göteborg</i> kr.	<i>Malmö</i> kr.
1. <i>Expenser (bränsle, lyse, vatten)</i>		15 000	10 000
2. <i>Publikationstryck</i>		200	200
3. <i>Facklitteratur</i>		1 000	1 000
4. <i>Förbrukningsmaterial</i>		5 000	5 000
5. <i>Undervisningsmaterial</i>		3 000	3 000
6. <i>Vetenskaplig verksamhet</i>		3 000	3 000
7. <i>Vidmakthållande av utrustning</i>		5 000	5 000
8. <i>Oförutsedda utgifter</i>		1 000	1 000
	Summa	33 200	28 200.
			<i>Förslags-</i> <i>anslag</i>
		33 000	28 000

Engångskostnader.**Protes- och tandfyllningslaboratorier jämte demonstrationssal.**

Utrustningen avser följande lokaler:

Rum för avd.-tandläkare, assistenter, amanuenser, tekniker jämte fantomlaboratorium med biutrymmen	kronor	76 240
Demonstrationssal	»	10 000
	Summa kronor	86 240.

Sammanställning.

	<i>Göteborg</i> kr.	<i>Malmö</i> kr.
<i>Årlig kostnad</i>	84 300	79 300
<i>Engångskostnader för utrustning och inredning</i>	86 240	86 240.

Tandläkarutbildningssakkunniga — vilka tidigare förordat en studieplan för ifrågavarande undervisning, innefattande kurs i tandkirurgisk och röntgenologisk propedeutik — ha efter omprövning av frågan beslutat föreslå den lösning, vilken lärarrådet förordat. Häremot ha två av de sakkunnigas ledamöter reserverat sig, varjämte en ledamot, som i övrigt anslutit sig till de sakkunnigas majoritet, reserverat sig mot beräkningsgrunderna i lärarrådets förslag.

Studieanordningar, motiverade av övergången till ny studieplan.

Tandläkarutbildningssakkunniga ha inledningsvis framhållit följande.

När det nya tandläkarinstitutet, som är byggt med tanke på en 5-årig studieplan och för en årlig intagning av 80 elever, vid början av vårterminen 1948 står färdigt, skall det emottaga *dels* 20 av de 140 elever, som tillbringat tre terminer vid tandläkarinstitutet i Stockholm, *dels* de 40 elever, som under två terminer haft sina studier förlagda till provisoriska lokaler. Härtill komma 40 elever, som under vår- och höstterminerna 1947 bedrivit prekliniska studier. Det nya institutet, byggt för $4 \times 80 = 320$ propeudeutiskt och kliniskt arbetande elever, skulle alltså när det öppnas mottaga 100 elever. De studentgrupper, som tidigare studerat antingen i Stockholm eller i de provisoriska lokalerna, ha följt den hittillsvarande 4-åriga studieplanen och måste fullborda sina studier efter denna plan. Även den studentgrupp, som börjar sina prekliniska studier vårterminen 1947, bör följa den 4-åriga studieplanen, enär alla skäl tala för att övergången från 4-årig till 5-årig studieplan bör ske samtidigt vid institutet i Stockholm och det nya institutet. De 100 studenter, som från början belägga det nya institutet, skola alltså alla följa den 4-åriga studieplanen.

De sakkunniga anse alltså, att övergången till ny studieplan bör ske samtidigt vid Stockholmsinstitutet och det nya tandläkarinstitutet, och framhålla, att en samtidig övergång till en förlängd studietid skulle innebära, att under ett år, 1951, endast 40 tandläkare skulle utbildas. Med hänsyn till den för framtiden väsentligt utökade examinationen skulle en förlust av 100 à 140 tandläkare år 1951 kunna anses vara utan avgörande betydelse. De sakkunniga ha emellertid funnit *dels* att en sådan förlust bör undvikas med hänsyn till folkvandvårdens behov av tandläkare, *dels* att det föreslagna institutets kapacitet är sådan, att den under tiden 1948—1951 tillåter en lösning av denna fråga, som samtidigt innebär ett minskande av denna förlust och ett mera ekonomiskt utnyttjande av institutet under denna tid. Här om anföra de sakkunniga:

Det nya institutet kommer, när det öppnas, att beläggas av tre olika studentgrupper, en omfattande 20 och två omfattande 40 elever. Genom bedömning av dessas och de efterföljande terminsgruppernas successiva beläggning av institutet fram till år 1952, då institutet är fullbelagt, har för varje särskild undervisningslokal inom institutet dettas belastning i detalj kunnat fastställas. Härav framgår, att den halvårsgrupp, som börjar sina prekliniska studier vårterminen 1947 och som normalt skall omfatta endast 40 elever, utan olägenhet kan utökas till 100 elever.

De sakkunniga föreslå sålunda, att denna grupp utökas med 60 elever, varigenom erhålles ett extra tillskott av 60 nya tandläkare år 1951. Medicinska fakulteten vid universitetet i Lund har emellertid ej möjlighet att genomföra den prekliniska undervisningen för en så stor grupp som 100 studenter. De sakkunniga föreslå därför vidare, att 40 av de 100 vårterminen 1947 nyintagna eleverna mottagas vid medicinska fakulteten i Lund, medan de återstående 60 hänvisas till karolinska institutet, som är det enda medi-

cinska lärosäte, som kan mottaga en så stor studentgrupp. Ett sådant arrangemang möter enligt de sakkunniga ej några svårigheter, enär denna extra-kurs vid karolinska institutet börjar en vårtermin och sålunda alternerar med de ordinarie kurserna, som börja höstterminer.

I detta sammanhang erinra de sakkunniga om sitt förslag, att den nya femåriga studieplanen skall börja tillämpas på de studentgrupper, som intagas från och med höstterminen 1947, samt att därefter nya elever skola intagas för prekliniska studier så, att vid början av varje termin 50 intagas vid karolinska institutet och 40 vid medicinska fakulteten i Lund. Höstterminen 1946 skulle sålunda enligt nu gällande bestämmelser karolinska institutet belastas med en studentgrupp av 120 elever. De sakkunniga anföra härom, att erfarenheten visat, att det erbjuder utomordentligt stora svårigheter att vid karolinska institutet omhänderha undervisningen för en så stor grupp. De sakkunniga föreslå därför ytterligare, att 120-gruppen höstterminen 1946 uppdelas så, att 80 av eleverna få sin utbildning i Stockholm och de återstående 40 hänvisas till Lund. Enligt de sakkunniga erbjuder det icke någon svårighet för medicinska fakulteten i Lund att en hösttermin mottaga en grupp av 40 elever, enär denna alternerar med de ordinarie kurserna, som i Lund avses börja vårterminer.

Beträffande kapaciteten av den sålunda föreslagna studieordningen anföra de sakkunniga härefter sammanfattningsvis följande.

Införes den av de sakkunniga föreslagna studieordningen skulle, beräknat efter det nuvarande elevantalet vid tandläkarinstitutets olika kurser och de nyintagna elevgruppernas storlek, under den närmaste 10-årsperioden inom landet utexamineras ej mindre än omkring 1 500 nya tandläkare. Varje år skulle examination av minst 100 tandläkare äga rum och detta trots det att studietiden under denna tidsperiod förlängts med ett år. Detta åstadkommes genom intagningen av den extra grupp, som under år 1947 genomgår prekliniska studier i Stockholm och därefter fullbordar sina studier vid det nya tandläkarinstitutet, som då är lågt belastat.

De sakkunnigas förslag innebär, att under tiden höstterminen 1946—höstterminen 1947 följande prekliniska kurser, anordnade enligt nuvarande studieplan och med nedan angivna elevantal, skulle vara inrättade, nämligen

	Lund.		Stockholm.	
	1:a terminen	2:a terminen	1:a terminen	2:a terminen
Höstterminen 1946		40		
	40		80	
Vårterminen 1947		40		80
	40		60	
Höstterminen 1947		40		60

De sakkunniga ha beräknat kostnaderna för en preklinisk kurs i Lund till 23 000 kronor samt i Stockholm till 25 950 kronor, därest kursen har ett elevantal av 80, och till 24 200 kronor, därest kursen har ett elevantal av 60.

Beträffande de sakkunnigas nu ifrågavarande förslag ha i *yttrandena* över sakkunnigförslaget anförts bland annat följande. *Medicinalstyrelsen* har — vilket torde böra omnämnas även i förevarande sammanhang — liksom även andra som yttrat sig i frågan ansett, att det nuvarande överskridandet av den beräknade utbildningstiden förorsakas av bland annat otillräckliga lärarkrafter. I fråga om anordnandet av andra studieårets undervisning i tandkirurgi m. m. i provisoriska lokaler i Göteborg eller Malmö ansluter sig styrelsen till det av reservanterna framförda förslaget. *Byggnadsstyrelsen* har beträffande provisorierna vid tandläkarinstitutet i Stockholm uttalat, att möjligheter finnas att inreda ytterligare fem rum i vindsvåningen samt att kostnaderna härför, inberäknat tvättställ och två W. C:n, icke torde överskrida 30 000 kronor.

Statskontoret har anført följande. Ämbetsverket äger icke möjlighet att på den föreliggande utredningen bedöma det ökade personalbehovet vid institutet i Stockholm. Det må emellertid anmärkas, att ett bifall till framställningen lär er få anses innebära, att den av statsmakterna år 1944 efter omfattande utredningar fastställda personalorganisationen för institutet icke visat sig hållbar även om vederbörlig hänsyn tages till det ökade elevantalet. Mot bakgrunden härav förefaller det förvånande, att de sakkunniga underlåtit att närmare precisera de brister i nuvarande organisation, vilkas avhjälpande skulle motivera den avsevärda medelförstärkningen. Statskontoret vill endast understryka, att — som även de sakkunniga synas ha förutsett (sid. 174) — pensionsberättigande tjänster icke böra inrättas för att tillgodose det tillfälligt ökade behovet av personal. Slutligen må framhållas, att om statskontorets förslag om en 4-årig studietid vinner beaktande, det nya institutets lokaler under de första åren av institutets verksamhet böra kunna mera intensivt utnyttjas genom att intagningen då göres större än normalt. Härigenom skulle tandläkarbristen snabbare avhjälpas än de sakkunniga med sina utgångspunkter kunnat förutsätta.

I likhet med medicinalstyrelsen ha *Svenska tandläkaresällskapet* och *Sve- riges tandläkarförbund* i fråga om anordnandet av andra studieårets undervisning i tandkirurgi m. m. i provisoriska lokaler anslutit sig till det av reservanterna framförda förslaget. Organisationerna anser, att det är av synnerlig vikt, att det nya tandläkarinstitutet snarast kommer i kontakt med klientel för att i tid säkra tillgången på sådan för institutets under följande år utvidgade verksamhet. Av dessa skäl bör en poliklinik för tand-sjukdomar inrättas redan under första året. Denna bör förestås av en fackman. Då denne därjämte bör fungera som ledare av institutet till dess av de sakkunniga föreslagen ledning av institutet kommer till stånd, torde denna befattning bli av synnerligen maktpåliggande och ansvarsfull art, varför han redan från början bör inneha professors tjänsteställning.

Departement-
schefen.

Provisoriska anordningar vid tandläkarinstitutet i Stockholm torde vara oundgängliga, därest vid institutet under höstterminen 1946 och kalenderåret 1947 skall kunna tillfälligt mottagas ett utökat antal studerande. Under denna tid komma nämligen vissa kurser vid institutet att omfatta 140 i stället för 120 studerande. De sakkunniga och lärarrådet vid institutet ha ansett, att detta förhållande tvingar till i stort sett en fördubbling av ifrågavarande undervisning. Detta spørsmål måste ses mot bakgrunden av att lärarpersonalen vid institutet onekligen är allt för fåtalig, vilket

i olika sammanhang anmärkts från skilda håll. Såsom närmare framgår i annat sammanhang, tillkom den nuvarande personalorganisationen i samband med institutets utvidgning år 1944. Organisationsförslaget, vilket år 1942 avgavs av lärarrådet i samråd med den s. k. besparingsberedningen, innebar, att med hänsyn till då rådande förhållanden personalbehovet beräknades knappt. Det ansågs redan då klart, att i sinom tid en personalförstärkning borde komma till stånd för att utbildningens kvalitet icke definitivt skulle sjunka. I avvaktan på resultatet av de sakkunnigas utredning har lärarrådet emellertid icke ansett sig böra göra framställning i ämnet. Behovet av en personalförstärkning har även vitsordats av flera av dem, som nu yttrat sig över sakkunnigförslaget. När härtill kommer en tillfällig utökning av elevantalet, har denna förstärkning blivit ofrånkomlig. De sakkunniga ha uttryckt saken så, att liksom en klass i en skola, när elevantalet stiger över en viss nivå, uppdelas i tvenne parallellklasser, måste även 70-mannagrupperna vid tandläkarinstitutet uppdelas i två parallellgrupper, var och en med sina egna lärare.

Med hänsyn till det sålunda anförda anser jag mig, trots de därmed förenade avsevärda kostnaderna, icke kunna annat än tillstyrka de sakkunnigas förslag. Huruvida och i vilken mån den föreslagna personalförstärkningen bör bestå även efter kalenderåret 1947, torde få prövas framdeles. Jag förordar alltså, att medel beräknas till avlöning under budgetåret 1946/47 åt följande befattningshavare utöver de av andra skäl erforderliga, nämligen

4 avdelningstandläkare à 7 500 kronor	kronor	30 000
7 assistenter à 5 000 kronor	»	35 000
7 amanuenser à 2 250 kronor	»	15 750
4 tandsköterskor à 3 600 kronor	»	14 400
2 tekniska biträden à 3 600 kronor	»	7 200
1 reparatör	»	4 200
	Summa kronor	106 550.

Jag återkommer i ett senare sammanhang till frågan om medelsanvisningen liksom ock till frågorna om förstärkning av personalen på institutets kansli och anslag till omkostnader m. m.

I enlighet med de sakkunnigas förslag torde det vidare vara nödvändigt att iordningställa vissa lokalutrymmen för de nya befattningshavarna. Kostnaderna härför ha av byggnadsstyrelsen beräknats icke överstiga 30 000 kronor. Detta belopp synes böra beviljas och jag återkommer till frågan i det följande.

Beträffande förenämnda *provisoriska studieanordningar i Göteborg eller Malmö* erinrar jag, att jag i det föregående föreslagit, att det nya tandläkarinstitutet skall förläggas till Malmö. I anslutning härtill bör även ifrågasvarande provisoriska studieanordningar förläggas till Malmö.

De av Malmö stad för ändamålet erbjudna lokalerna ha ansetts fullt tillräckliga. Kostnaderna för lokalernas byggnadstekniska iordningställande bestridas av staden, dock att staden icke åtagit sig att bekosta eventuellt erforderliga ventilationsanordningar utöver normal omfattning. Värme, vatten, gas och elektricitet skall betalas av staten efter sjukhusets självkostnadspris.

Två av de sakkunniga med senare anslutning av medicinalstyrelsen och tandläkarorganisationerna ha förordat, att i denna undervisning skulle ingå en kurs i tandkirurgisk och röntgenologisk propedeutik. För denna undervisning skulle redan från och med år 1947 inrättas en professur, vars innehavare tillika skulle fungera såsom ledare av det nya tandläkarinstitutet, till dess av de sakkunniga framdeles föreslagen ledning trädde i funktion. Lärarrådet vid tandläkarinstitutet i Stockholm och majoriteten av de sakkunniga ha däremot förordat, att den propedeutiska kursen i tandkirurgi i stället förlägges till det tredje studieåret, då det nya institutet beräknas vara i verksamhet. Lärarrådet har ansett, att tandkirurgiundervisningen härigenom gör en stor vinst. För egen del förutsätter jag, att frågan om det nya tandläkarinstitutets administration skall på förslag av de sakkunniga kunna avgöras i så god tid, att den skall träda i funktion senast då verksamheten vid institutet börjar. För bestyren i samband med detta instituts utrustning m. m. har jag redan i det föregående förordat särskild anordning. I första hand med hänsyn härtill och till vad lärarrådet anfört om fördelen av en förskjutning av tandkirurgiundervisningen ansluter jag mig till det av lärarrådet och de sakkunniga stödda förslaget till anordnande av ifrågasvarande provisoriska undervisning. I detta sammanhang vill jag nämna, att jag finner lämpligt, att denna undervisning, liksom de prekliniska kurserna i Lund, står under ledning och tillsyn av lärarrådet vid tandläkarinstitutet i Stockholm, dock att eventuella frågor i samband med lokaler för undervisningen böra omhänderhas av utrustningskommittén för det nya institutet. Föreskrifter härom torde framdeles böra meddelas av Kungl. Maj:t.

Mot de sakkunnigas kostnadsberäkningar har jag icke någon erinran. För lärarpersonalen ha dessa för år räknat beräknats till 51 100 kronor, för omkostnader till 28 200 kronor samt för utgifter för utrustning och inredning till 86 240 kronor. Härav torde för budgetåret 1946/47 böra anvisas till löner och omkostnader i avrundat tal 40 000 kronor och till engångsutgifter i avrundat tal 86 000 kronor eller sålunda tillhoppa 126 000 kronor. Med hänsyn till osäkerheten i beräkningarna torde anslaget — som lämpligen bör benämnas anslaget till provisoriska anordningar för tandläkarutbildning — böra erhålla förslagsanslags natur. Beträffande nödvändigheten härav erinrar jag bland annat om att staten skall bekosta de eventuella ventilationsanordningar i lokalerna, som erfordras utöver det normala. Om och i vad mån kostnader härför och för andra provisoriska åtgärder, som kunna befinnas nödvändiga med hänsyn till inträffande förhållan-

den, uppkomma kan ännu ej bedömas. Från anslaget bör också bekostas sådana resor mellan Stockholm och Malmö, som lärarrådet finner böra företagas för ledningen och tillsyn över undervisningen, liksom lämpligen även motsvarande resekostnader till Lund för ledning och tillsyn över den därstädes pågående prekliniska undervisningen.

Jag återkommer i det följande till frågan om medelsanvisningen.

I fråga slutligen om de *studieanordningar, som motiveras av ifrågasatt övergång till ny studieplan*, vill jag framhålla följande. Under de första verksamhetsåren vid ett nytt tandläkarinstitut blir institutet icke fullt utnyttjat, därest ej särskilda åtgärder vidtagas. De sakkunniga — som förordat en femårig studietid och i samband därmed påpekat, att övergången till de längre studierna under ett år medför en minskning av tandläkarexaminationen — ha för att motverka denna minskning förordat, att den prekliniska kurs, som börjar vårterminen 1947, utökas från normalt fyrtio till etthundra elever. För sextio av dessa skulle den prekliniska undervisningen anordnas genom en extra kurs vid karolinska institutet i Stockholm. De studerande vid kursen skulle efter avlagd tandläkarkandidatexamen hänvisas till det nya institutet.

Med hänsyn till bristen på tandläkare är det angeläget att utnyttja möjligheten även av en tillfällig utökning av antalet tandläkarstuderande. Jag förordar därför, att ifrågavarande extra utbildningskurs anordnas. Genom denna kurs vinnes därjämte, att antalet studerande vid det nya tandläkarinstitutet i Malmö redan från början blir tillfredsställande. Kostnaderna för kursen, som pågår ett år, ha av de sakkunniga beräknats till 24 200 kronor, därav i runt tal 15 000 kronor belöpa på budgetåret 1946/47. Medel för ändamålet torde lämpligen böra beviljas under det nyssnämnda anslaget till provisoriska anordningar för tandläkarutbildning.

I detta sammanhang ha de sakkunniga förordat, att den kurs om 120 elever för tandläkarkandidatexamen, som skulle börja sina studier höstterminen 1946 vid karolinska institutet, uppdelas så, att 80 av eleverna få sin utbildning i Stockholm och de återstående 40 hänvisas till en för ändamålet anordnad extra kurs i Lund. Enligt de sakkunniga visar erfarenheten, att stora svårigheter förefinnas att vid karolinska institutet på en gång mottaga en så stor grupp som 120. Jag tillstyrker de sakkunnigas förslag. Kostnaderna för kursen i Lund torde uppgå till omkring 23 000 kronor. Dessa kostnader liksom kostnaderna för övrig preklinisk undervisning vid universitetet i Lund under budgetåret 1946/47, även de beräknade till omkring 23 000 kronor, alltså tillhoppa 46 000 kronor, torde lämpligen böra bestridas från nyssnämnda anslag till provisoriska anordningar för tandläkarutbildning. Ur detta anslag torde slutligen även kunna bestridas den kostnad av omkring 30 000 kronor, som enligt vad jag förut framhållit föranledes av ökat lokalbehov vid tandläkarinstitutet i Stockholm på grund av de föreslagna provisoriska anordningarna därstädes liksom ock de i det föregående

de omnämnda, till 4 500 kronor beräknade kostnaderna för anskaffning av klädsåk åt vissa studerande.

Från förslagsanslaget till provisoriska anordningar för tandläkarutbildning skulle vid bifall till vad jag sålunda föreslagit i första hand bestridas följande kostnader, nämligen

kostnader för provisoriska studieanordningar i Malmö, beräknade till	kronor	126 000
kostnader för preklinisk kurs vid karolinska institutet ..	»	15 000
kostnader för undervisning för tandläkarkandidatexamen vid universitetet i Lund, beräknade till	»	46 000
inredningskostnader i samband med vissa provisoriska studieanordningar vid tandläkarinstitutet i Stockholm, beräknade till	»	34 500
	<u>Summa kronor</u>	<u>221 500</u>

eller i avrundat tal 222 000 kronor.

Kungl. Maj:t torde äga meddela närmare föreskrifter för dispositionen av ifrågavarande förslagsanslag, som icke utan Kungl. Maj:ts medgivande bör få överskridas.

Medel till bekostande av förstärkning av personalen vid tandläkarinstitutet i Stockholm samt till ökade omkostnader m. m. därstädes beräknar jag under anslagen till detta institut i det följande.

IV. Anslag till verksamheten vid tandläkarinstituet i Stockholm budgetåret 1946/47.

Den av tandläkarinstitutets lärarråd avgivna framställningen om anslag för budgetåret 1946/47 avser dels den normala verksamheten vid institutet, dels uppehållandet av en i januari 1945 påbörjad extra tandläkarkurs, dels ock verksamheten vid tandteknikerskolan. Däremot har i framställningen icke beräknats medel för de provisoriska studieanordningar, som föranledas av att en extra tandläkarkurs intagits vid universitetet i Lund höstterminen 1945. Medelsbehovet härför har beräknats av tandläkarutbildningssakkunniga, vilkas förslag i detta hänseende jag närmare behandlat i det föregående. I samband med mina anslagsberäkningar i det följande återkommer jag emellertid även till sistnämnda förslag.

I sin petitaskrivelse har lärarrådet begärt anslag för följande särskilda ändamål, nämligen avlöningar, omkostnader, vidmakthållande av institutets utrustning samt anordnande av utbildning av tandtekniker. Inledningsvis har lärarrådet därvid understrukt, att den av 1943 och 1944 årens riksdagar beslutade omorganisationen av tandläkarinstitutet icke inneburit och icke avsetts utgöra en lösning av de organisationsproblem, som föreläge med hänsyn till tandläkarutbildningens kvalitet. De hittills beslutade åtgärderna hade i stället i huvudsak allenast tagit sikte på sådana frågor, som stode i mer eller mindre direkt samband med den år 1943 beslutade utökningen av institutets examinationskapacitet. I avvaktan på den mera djupgående omläggning av tandläkarutbildningens organisation, som numera föreslagits av tandläkarutbildningssakkunniga, hade lärarrådet icke ansett sig böra framlägga några egna förslag i ämnet. I detta sammanhang har lärarrådet framhållit ytterligare följande synpunkter.

Lärarrådet vill erinra om, att lärarrådets åren 1942 och 1943 i samråd med den s. k. besparingsberedningen avgivna organisationsförslag inneburo, att med hänsyn till då rådande förhållanden »behovet av personal beräknats mycket knappt. På flera punkter skulle en utökning av personalen vara för undervisningen och patientbehandlingen önskvärd» (skrivelse den 16 februari 1942). Sedan den utökade verksamheten vid institutet numera kommit i gång, ha också erfarenheterna visat, att — till följd av de besparingssträvanden, som gjort sig gällande vid förslagens upprättande — personalorganisationen i vissa avseenden beräknats allt för knapp. I fråga om lärarorganisationen är det sålunda klart, att undervisningsgrupperna i betydande utsträckning äro ur pedagogisk synpunkt allt för stora. Ett ökat antal lärare skulle därför vara behövligt för att möjliggöra en uppdelning av de studerande i grupper av lämpligare storlek. Det har också från början varit lärarrådets avsikt att — med åberopande av de förhållanden, under vilka organisationsförslagen avgävos — i sinom tid begära en förstärkning av lärarkrafterna. I fråga om sköterske- och biträdespersonalen vill lärar-

rådet först erinra om att verksamheten vid institutet i stor utsträckning bygger på det arbete, som utföres av eleverna vid institutets tandsköterskeskola. Institutet är sålunda med nuvarande organisation för sin verksamhet beroende av att tillströmningen av tandsköterskeelever är tillräcklig. Ansökningarna till skolan ha emellertid — till följd av det aktuella läget på arbetsmarknaden — under senaste tid varit mindre talrika, varför lärarrådet varit nödsakat överväga en begäran om förstärkning av anslagen till sköterske- och biträdespersonalen. Hittills har detta emellertid gått att undvika. Lärarrådet anser sig dock böra i detta sammanhang anmäla att, därest i fortsättningen rekryteringen av tandsköterskeskolan skulle bli otillfredsställande, lärarrådet kan nödgas att även för ett löpande budgetår begära dylik anslagsförstärkning.

I detta sammanhang synes det lärarrådet lämpligt att framhålla den ändrade uppgift, tandläkarinstitutet numera har att fullgöra. Innan folktandvården tillkom, hade institutet att tillgodose behovet av tandläkare för endast en relativt begränsad del av befolkningen. Folktandvårdens genomförande innebär, att en tandläkarkår som till storleken närmar sig läkarkåren, numera är erforderlig. Detta måste oundgängligen få sina mycket betydande ekonomiska konsekvenser för statsverket i avseende å de årliga utgifterna för tandläkarutbildningen. Även om hänsyn tages till den kortare studietiden för tandläkarna, äro statens utgifter för denna utbildning — vilken även bereder staten förhållandevis stora inkomster — ännu mycket små i jämförelse med det allmännas kostnader för läkarutbildningen. De ytterligare krav på anslagsökningar, som lärarrådet därför nödgas successivt framföra, måste enligt lärarrådets mening ses mot denna bakgrund.

Jag övergår härefter till behandlingen av de olika anslagsäskandena.

A. Tandläkarinstitutet: Avlöningar.

Förslagsanslaget till avlöningar vid tandläkarinstitutet är för budgetåret 1945/46 uppfört med 469 000 kronor och disponeras på sätt framgår av statsliggaren sid. 536 ff.

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän.

Anslagsposten är för innevarande budgetår uppförd i avlöningsstaten för tandläkarinstitutet med förslagsvis 63 000 kronor.

Kanslern för rikets universitet har i sitt utlåtande över lärarrådets petita framlagt förslag i fråga om:

a. anvisande av medel för beredande av uppflyttning i löneklass av tre professorer, samt

b. förändring av en avdelningsskötersketjänst i lönegrad 7 från extra ordinarie till ordinarie.

Beträffande *löneklassuppflyttning för tre professorer* har *kanslern* i avslutning till förslag av lärarrådet anfört, att dessa professorer torde komma att från och med den 1 juli 1946 uppflyttas i 31 löneklassen. I anledning härav bortfalla från och med nämnda dag de personliga lönetillägg å tillhoppa 664 kronor, som nu utgå till två av professorerna, så länge de tillhöra

30 löneklassen. Anslagsökningen på grund av löneklassuppflyttning utgör 1 485 kronor. Den verkliga ökningen under här ifrågavarande anslagspost blir sålunda (1 485 — 664 =) 821 kronor eller i avrundat tal 800 kronor.

I fråga om förändring av en avdelningsskötersketjänst har kanslern vidare anfört:

Lärarrådet har — under återopande av en framställning från svensk sjuksköterskeförening — anhängit, att den å röntgenavdelningen placerade avdelningssköterskan i Eo 7 måtte erhålla ordinarie anställning i A 7, samt att nuvarande befattningshavaren Gerda Brunsberg, vilken varit anställd vid institutet som röntgensköterska sedan den 1 maj 1932, måtte få utan tjänstens ledigförklarande utnämnas till innehavare av den ordinarie tjänsten. Då röntgenavdelningen under alla förhållanden och oberoende av hur en kommande omorganisation av institutet kommer att gestalta sig, har behov av en avdelningssköterska, tillstyrker kanslern lärarrådets framställning. Lönen i A 7: 11 utgör 4 218 kronor. Såsom en följd av den ordinarie tjänstens inrättande kan anslagsposten »3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal» minskas med den till en avdelningssköterska i Eo 7: 10 utgående avlöningen, utgörande 4 044 kronor.

Statskontoret har icke velat motsätta sig förslaget om förändring av avdelningsskötersketjänsten.

Enligt kanslerns förslag blir anslagsökningen under denna anslagspost sålunda (800 + 4 218 =) 5 018 kronor eller i avrundat tal 5 000 kronor.

2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t.

Anslagsposten är i avlöningsstaten för innevarande budgetår uppförd med förslagsvis 172 200 kronor.

Kanslern har framlagt förslag i fråga om:

- a. inrättande av en tjänst såsom sköterskebiträde på rotfyllningsavdelningen,
- b. anställande av ytterligare en tamburvakt,
- c. ökning av sekreterarens arvode, samt
- d. anvisande av medel för förstärkning av institutets kamerala arbetskrafter.

Lärarrådet har i fråga om inrättande av en tjänst såsom sköterskebiträde på rotfyllningsavdelningen anfört, bland annat, att till grund för lärarrådets år 1942 avgivna och av statsmakterna sedermera godkända beräkning av personalbehovet vid institutet legat en samma år uppgjord plan för ombyggnad av institutets lokaler. Denna plan blev emellertid sedermera av byggnadstekniska skäl omarbetad, med följd att rotfyllningsavdelningen icke fick direkt förbindelse med tandfyllningsavdelningen utan erhöi särskild ingång från Wallingatan. Detta förhållande har medfört behov av ytterligare en befattningshavare, lämpligen ett sköterskebiträde.

Lärarrådet och kanslern hemställa, att en befattning såsom sköterskebiträde med ett arvode av 3 450 kronor måtte inrättas.

Statskontoret har icke velat motsätta sig bifall till lärarrådets förslag.

Beträffande förslaget om *anställande av ytterligare en tamburvakt* har *kanslern* — med stöd av vad lärarrådet anfört — framhållit, att den stora tillströmningen av patienter och nödvändigheten att hålla stora kapprummet öppet under större delen av dagen — enligt under hand erhållen uppgift från klockan 8.30 till klockan 18 — gör det behövt att anställa ännu en tamburvakt. Arvodet torde böra bestämmas till 3 450 kronor, d. v. s. samma belopp, som utgår såsom arvode vid den nu befintliga tamburvaktstjänsten.

Statskontoret har icke velat motsätta sig bifall till förslaget.

I fråga om *arvodet till sekreteraren* har *kanslern* — i anslutning till lärarrådets förslag — tillstyrkt en höjning med 800 kronor till 3 600 kronor.

Statskontoret har avstyrkt förslaget.

I fråga om anslag till *förstärkning av institutets kamerala arbetskrafter* har *lärarrådet* erinrat, att Kungl. Maj:t på förslag av statens sakrevision ställt medel till förfogande för anlitan av speciell sakkunskap vid upphandling av den nya utrustning, som anskaffats under de senare åren. Enligt lärarrådets mening har det varit betydelsefullt, att dylik sakkunskap kunnat disponeras. Med hänsyn till den i olika avseenden starkt utökade verksamheten — institutet bedriver numera bland annat en stor klinisk vårdverksamhet — anser lärarrådet det kunna med skäl ifrågasättas, huruvida icke även för framtiden en förstärkning av den ekonomiska sakkunskapen vid institutet är behövt. Lärarrådet anför härom i huvudsak följande.

Redan nu anvisas årligen till institutet avsevärda anslag för inköp av materialier och förnödenheter, som äro erforderliga för institutets drift. Budgetåret 1944/45 uppgår sålunda anslaget till omkostnader vid institutet till 203 000 kronor. Även fränsett avlöningskostnader omspanner emellertid institutets medelsförvaltning vida större belopp än omkostnadsanslaget utvisar. Den omfattande och successivt växande patientvården medför inkomster och utgifter av betydande storlek samt medverkar till att den årliga upphandlingen vid institutet går till relativt stora summor. I annat sammanhang utvecklar lärarrådet närmare, att ett vidmakthållande av institutets nya utrustning i gott skick och denna utrustnings komplettering med hänsyn till nya tekniska uppfinningar årligen komma att kräva betydande anslagsbelopp. Enbart för löpande underhåll nödgas lärarrådet sålunda på grundval av verkställd utredning räkna med belopp av inemot 100 000 kronor om året. Härav framgår att, även sedan den nu pågående nyanskaffningen genomförts, stora upphandlingsproblem komma att föreligga. I samband härmed och av andra orsaker kommer institutets medelsförvaltning att avsevärt stiga.

De kamerala uppgifterna vid institutet handhas vid nuvarande organisation dels av karolinska institutets kamrerare, som ombestyr upprättande av avlöningslistor och bokslut m. m., dels ock av två vid tandläkarinstitutet anställda kassörskor, av vilka den ena sköter de omfattande räkenskaperna och den andra tar emot patientavgifter m. m. Det torde icke kunna förnekas, att den omständigheten att tandläkarinstitutet icke har en egen kam-

rerare innebär påtagliga olägenheter redan i fråga om de vanliga kamerala uppgifternas bestridande. Härtill kommer, att någon som helst enhetlig skötsel av upphandling och därmed sammanhörande spørsmål knappast kan förekomma vid nuvarande organisation.

En väsentligt bättre tillsyn över den ekonomiska förvaltningen — och därvid främst upphandlingen — skulle kunna ernås, om även i fortsättningen liksom under det senaste budgetåret en på området sakkunnig person finge anställas. Bland dennes åligganden skulle bland annat ingå att ha kontroll över och ansvar för upphandlingen samt att i övrigt öva tillsyn över den ekonomiska förvaltningen (anslagens disposition) och biträda vid handläggningen av frågor av ekonomisk natur. Ifrågavarande tjänst torde kunna innehas såsom bisyssla. Det med tjänsten förenade arvodet synes i avvaktan på närmare erfarenheter kunna beräknas till 250 kronor i månaden eller sålunda till 3 000 kronor för år.

Kanslern anser, att förslaget om en speciellt sakkunnig person att biträda lärarrådet och förvaltningsnämnden vid institutet vid tillsyn över den ekonomiska förvaltningen, främst upphandlingen, berör en fråga, som måste tillmätas stor betydelse. En definitiv lösning av problemet förutsätter en närmare utredning, vilken lämpligen torde bära verkställas genom tandläkarutbildningssakkunniga. Såsom en provisorisk åtgärd tillstyrker kanslern lärarrådets förslag och uttalar, att det föreslagna arvodesbeloppet, 3 000 kronor, synes skäligt.

Statskontoret anser, att det behov av kameral kunskap, som kan komma att framdeles erfordras i samband med upphandlingen, bör kunna bliva tillfredsställande tillgodosett — förutom genom anlitande av redan till förfogande stående arbetskraft — genom etablerande av samarbete med de myndigheter, vilka inom sina verksamhetsområden förvärvat erfarenhet angående hithörande spørsmål och vilka utan särskild ersättning bära lämna institutet erforderligt biträde med kamerala arbetsuppgifter av berörda slag. Statskontoret kan därför icke tillstyrka bifall till lärarrådets framställning.

Enligt kanslerns förslag blir anslagsökningen under ifrågavarande anslagspost — under förutsättning att ett av kanslern under senare punkt framlagt förslag bifalles om inrättande av en hantverkarbefattning i lönegrad Eo 6 i stället för ett med arvode av 3 450 kronor avlönat reparatörsbiträde — $(3\ 450 + 3\ 450 + 800 + 3\ 000 - 3\ 450 =)$ 7 250 kronor eller i avrundat tal 7 300 kronor.

3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal.

Anslagsposten är i avlöningsstaten för innevarande budgetår uppförd med förslagsvis 196 200 kronor.

Kanslern har framlagt förslag i fråga om:

a. inrättande av ytterligare en tandskötersketjänst och en tjänst såsom tekniskt biträde, båda i lönegrad Eo 6, på tandfyllningsavdelningen,

b. inrättande av ytterligare en tandskötersketjänst i lönegrad Eo 6 på ortodonti- och barntandvårdsavdelningen,

- c. inrättande av två befattningar såsom hantverkare i lönegrad Eo 6,
- d. anvisande av medel för jourtjänst, samt
- e. anvisande av medel för undervisning av 1945 års extra tandläkarkurs.

Till stöd för förslaget om inrättande av ytterligare *en tandskötersketjänst* och *en tjänst såsom tekniskt biträde på tandfyllningsavdelningen* har lärarrådet framhållit, att behov av dessa tjänster uppstått som en följd av den omDispositionering av tandfyllningsavdelningens lokaler, för vilken en redogörelse lämnats i det föregående. Den ursprungliga planen för lokaldispositionen innebar, att tandfyllningsavdelningens båda kliniksalar skulle förläggas till samma våning. Denna lokaldisposition möjliggjorde att — i syfte att spara — antalet tandsköterskor för tandfyllningsavdelningen begränsades till två. Den slutliga dispositionen av lokalerna innebar, att kliniksalar förlades i olika våningar, och medför oundgängligen ett ökat behov av sköterske- och biträdespersonal.

Kanslern har uttalat, att omförmälda uppdelning av lokalerna på olika våningsplan motiverar anställande av ifrågavarande befattningshavare, samt beräknar härför en anslagsökning under denna post av ($2 \times 3\ 126 =$) 6 252 kronor.

Statskontoret har uttalat, att ämbetsverket på föreliggande utredning och i avsaknad av någon plan för demonstrationssalarnas utnyttjande icke kunnat bedöma behovet av ifrågavarande personalförstärkning. Mot den föreslagna lönegradsplaceringen för befattningshavarna syntes icke vara något att erinra.

I fråga om inrättande av ytterligare *en tandskötersketjänst på ortodonti- och barntandvårdsavdelningen* har *kanslern* — i anslutning till vad lärarrådet anfört — framhållit, att avdelningen disponerar två behandlingssalar och att å densamma tjänstgöra en extra ordinarie avdelningssköterska och en extra ordinarie tandsköterska. Ytterligare en tandsköterska, närmast avsedd för barntandvårdsavdelningen, torde vara erforderlig. Då denna tandsköterska i likhet med övriga dylika befattningshavare bör placeras i lönegrad Eo 6, blir anslagsökningen 3 126 kronor.

Statskontoret har med hänsyn till den ökade tillströmningen av barn-tandvårdsfall ansett skäl tala för inrättandet av den föreslagna befattningen.

Beträffande förslaget om inrättande av *två befattningar såsom hantverkare i lönegrad Eo 6* har *lärarrådet* förebragt en utförlig motivering. Enligt *lärarrådet* bör dels i stället för den nuvarande, med arvode förenade reparatörsbiträdestjänsten inrättas en befattning såsom hantverkare i lönegrad Eo 6, dels ytterligare en sådan extra ordinarie befattning inrättas, dels ock den nuvarande tjänsten som reparatör i lönegrad A 7 omändras till förste reparatörstjänst i lönegrad A 9.

Kanslern har anfört, att den utrustning, som institutet nu disponerar över, är mångdubbelt större än den, som fanns före utvidgningen, och den utnyttjas intensivt samt är därför utsatt för en stark förslitning. En utök-

ning av reparatörspersonalen är säkerligen ekonomiskt fördelaktig, då det härigenom i stor utsträckning bör bli möjligt att undvika att för reparationer anlita enskilda firmor. Kanslern förordar därför förslaget om inrättande av två hantverkarbefattningar i lönegrad Eo 6. Anslagsökningen blir ($2 \times 3\,126 =$) 6 252 kronor. Såsom förut framhållits kan som en konsekvens härav anslagsposten till Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, minskas med 3 450 kronor. Frågan om den ordinarie reparatörens uppflyttning i högre lönegrad har kanslern icke ansett böra upptagas till prövning i nu förevarande sammanhang.

Statskontoret har tillstyrkt kanslerns förslag.

I fråga om anvisande av *medel för jourtjänst* har *kanslern* — i anslutning till lärarrådets motivering för förslaget — uttalat, att från institutets sida det länge varit ett viktigt önskemål att få möjlighet att uppehålla en poliklinik för akuta tandvårdsfall. Detta förutsätter jourtjänstgöring på kvällar samt på sön- och helgdagar. Kvällstjänstgöringarna kunna enligt lärarrådets uppgift ordnas inom ramen för den befintliga organisationen. För att kunna hålla polikliniken öppen under sön- och helgdagar kräves däremot särskilt anslag. Lärarrådet beräknar anslagsbehovet på följande sätt: jourhavande lärare (45 jurer à 30 kronor =) 1 350 kronor, assisterande sköterska (45 jurer à 8 kronor =) 360 kronor, således tillhoppa 1 710 kronor. Lärarrådet framhåller, att denna anslagsökning i viss utsträckning kommer att kompenseras genom inflytande behandlingsavgifter. Kanslern tillstyrker lärarrådets hemställan och har ingenting att erinra mot det begärda beloppet, som dock synes kunna avrundas till 1 700 kronor.

Statskontoret finner för sin del behovet av den föreslagna jourtjänstgöringen icke tillräckligt styrkt. Med hänsyn härtill och då utvidgandet av jourtjänstgöringen icke synes ha påkallats ur undervisningssynpunkt, kan ämbetsverket icke tillstyrka, att medel anvisas för ändamålet.

I fråga om anslag för *undervisning av 1945 års extra tandläkarkurs* erinrar jag, att med hänsyn till vissa förhållanden, som stodo i samband med övergången till en ny studieplan vid institutet, lärarrådet i skrivelse till universitetskanslersämbetet den 18 december 1944 föreslog, att en extra kurs om 60 studerande skulle intagas vid institutet vårterminen 1945. Genom beslut den 4 januari 1945 bemyndigade Kungl. Maj:t härefter lärarrådet att i januari 1945 å institutet intaga en extra grupp av 60 studerande ävensom anordna den extra undervisning, som kunde befinnas nödvändig för att framföra dessa studerande till tandläkarkandidatexamen och tandläkarexamen.

Enligt den plan för undervisningen, som bifogades lärarrådets nyssnämnda skrivelse, erfordras för höstterminen 1946 för ifrågavarande ändamål ytterligare för tandkirurgiska avdelningen en assistent och två amanuenser, för röntgenavdelningen en assistent och en amanuens samt för protesavdelningen en avdelningstandläkare och en assistent ävensom en tandsköterska.

Lärarrådet har nu beräknat kostnaderna för dessa befattningshavare enligt nedanstående tablå:

1 avdelningstandläkare à 7 500 kronor för år	kronor	3 750
3 assistenter à 5 000 kronor för år	»	7 500
3 amanuenser à 2 250 kronor för år	»	3 375
1 tandsköterska à 4 100 kronor för år	»	2 050
		Summa kronor 16 675.

Kanslern har hemställt om en medelsanvisning av i avrundat belopp 16 700 kronor.

Statskontoret har uttalat, att frågan om medelsanvisningen för ifrågavarande ändamål undandraget sig ämbetsverkets bedömande.

Enligt kanslerns förslag blir anslagsökningen under ifrågavarande anslagspost — under förutsättning att ett av kanslern i det föregående tillstyrkt förslag bifalles om förändring av en extra ordinarie avdelningsskötersketjänst till ordinarie — (6 252 + 3 126 + 6 252 + 1 700 + 16 700 — 4 044 =) 29 986 kronor eller avrundat 30 000 kronor.

4. Rörligt tillägg.

Anslagsposten är i avlöningsstaten för innevarande budgetår uppförd med förslagsvis 37 600 kronor.

Kanslern har föreslagit att, därest de av honom förordade förslagen bifallas, ifrågavarande anslagspost höjes med 2 700 kronor.

Departement-
schefen.

I enlighet med kanslerns, av statskontoret tillstyrkta förslag förordar jag, att en avdelningsskötersketjänst i lönegrad Eo 7 förändras till ordinarie i samma lönegrad. Nuvarande befattningshavaren — vilkens tjänstgöring enligt vad jag erfarit för närvarande är förlagd till den nyinrättade mottagningsavdelningen — torde böra utan tjänstens ledigkungörande utnännas till ordinarie, varom Kungl. Maj:t framdeles torde meddela föreskrift. Vid bifall till förslaget torde *anslagsposten till avlöningar till ordinarie tjänstemän* böra ökas med 4 218 kronor. Posten synes vidare böra undergå höjning för att bereda löneklassuppflyttning åt de tre professorerna vid institutet. I samband med denna uppflyttning bortfaller emellertid de personliga lönetillägg å tillhoppa 664 kronor, som nu utgå till två av professorerna, varför kostnadsökningen för löneklassuppflyttningarna begränsar sig till (1 485 — 664 =) 821 kronor. Anslagsposten bör sålunda för budgetåret 1946/47 beräknas till (63 000 + 4 218 + 821 =) 68 039 kronor eller avrundat 68 000 kronor, vilket i förhållande till innevarande budgetår innebär en ökning av 5 000 kronor.

I fråga om *anslagsposten till arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t*, vill jag inledningsvis erinra, att jag i propositionen 1945: 381 angående åtgärder för ökad utbildning av tandläkare framhöll, att med

hänsyn till närmare angivna omständigheter en förstärkning av institutets administrativa ledning kunde bli nödvändig redan från den 1 januari 1946 samt att härför särskilt borde övervägas att bereda lärarrådets vice ordförande befrielse från större eller mindre del av hans undervisnings- och examinationsskyldighet för att han i stället såsom föredragande i lärarrådet skulle kunna påtaga sig en del av arbetsbördan. Jag förutsatte, att Kungl. Maj:t skulle äga vidtaga erforderliga åtgärder. Dessa uttalanden föranledde icke någon erinran från riksdagens sida. Kungl. Maj:t har den 1 mars 1946 meddelat beslut i ämnet och därvid tillika medgivit, att tills vidare under tiden den 1 januari 1946—den 30 juni 1947 må till vice ordföranden i lärarrådet utgå ett arvode av 1 800 kronor för år räknat. I anledning härav bör under ifrågavarande anslagspost för nästa budgetår beräknas ett belopp av 1 800 kronor.

Genom beslut den 12 januari 1946 har Kungl. Maj:t vidare anvisat medel för anställande intill utgången av juni 1946 av ytterligare ett biträde å institutets kansli. Då detta biträde är erforderligt även under budgetåret 1946/47, beräknar jag i detta sammanhang för hennes avlöning ett belopp av 3 600 kronor.

I enlighet med kanslerns, av statskontoret tillstyrkta förslag förordar jag, att medel anvisas till anställande av ett sköterskebiträde på rotfyllningsavdelningen och ytterligare en tamburvakt med (3 450 + 3 450 =) 6 900 kronor.

Kanslerns förslag om höjning av arvodet till sekreteraren har avstyrkts av statskontoret. Jag finner mig icke kunna för närvarande stödja kanslerns förslag.

I likhet med kanslern anser jag, att lärarrådets förslag om tillsyn över den ekonomiska förvaltningen, främst upphandlingen, berör en fråga av betydelse. Såsom biträde vid de senare årens stora nyanskaffning av utrustning vid institutet har lärarrådet enligt beslut av Kungl. Maj:t kunnat disponera en person med särskild erfarenhet om upphandling och kamerala frågor i allmänhet. Enligt vad jag erfarit har detta medfört icke oväsentliga besparingar för statsverket och över huvud en effektivare disposition av tillgängliga anslag. Med hänsyn till institutets i olika hänseenden starkt utökade verksamhet kommer, såsom närmare framgår i senare sammanhang, institutets ekonomiska förvaltning att även i fortsättningen vara av relativt stor omfattning. En betydande upphandling kommer årligen att behövas. För att uppnå en önskvärd avvägning av upphandlingen för de olika avdelningarna och ett enhetligt uppträdande utåt vid upphandlingen liksom i övrigt en effektivare kontroll över medelsdispositionen vid institutet anser jag det ekonomiskt fördelaktigt, att till institutet knytes en person med speciell sakkunskap på området. Såsom kanslern framhållit, förutsätter en definitiv lösning av problemet en närmare utredning, vilken lämpligen torde böra verkställas av 1944 års tandläkarutbildningssakkunniga. Såsom

en provisorisk åtgärd vill jag därför trots statskontorets avstyrkande förordna, att medel beviljas till förstärkning av institutets kamerala arbetskrafter av likartad beskaffenhet som den, vilken under senare år åstadkommits med anlitanande av utrustningsanslaget. Kanslern har i överensstämmelse med lärarrådets förslag förordat, att arvodet till denne sakkunnige bestämmas till 3 000 kronor. För min del vill jag förordna, att arvodet begränsas till 1 800 kronor för år räknat, med vilket belopp ifrågavarande anslagspost bör uppräknas.

I det följande kommer jag att förordna, att den med arvode av 3 450 kronor förenade tjänsten såsom reparatörsbiträde utbytes mot en extra ordinarie tjänst såsom hantverkare. Detta förslag föranleder en sänkning av ifrågavarande anslagspost med 3 450 kronor.

Under åberopande av vad sålunda anförts beräknar jag för budgetåret 1946/47 anslagsposten till arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, till $(172\ 200 + 1\ 800 + 3\ 600 + 6\ 900 + 1\ 800 - 3\ 450 =)$ 182 850 kronor eller avrundat 182 900 kronor, innebärande i förhållande till innevarande budgetår en ökning av 10 700 kronor. Anslagsposten är för närvarande förslagsvis beräknad. Med hänsyn till svårigheten att under rådande organisatoriska förhållanden på förhand i detalj överblicka personalbehovet vid institutet beräknar jag alltfört posten förslagsvis med rätt för Kungl. Maj:t att medgiva dess överskridande.

I enlighet med kanslerns av statskontoret tillstyrkta förslag förordar jag dels inrättande av ytterligare en tandsköterskebefattning i lönegrad Eo 6 för ortodonti- och barntandvårdsavdelningen, dels ock förändring av en arvodesbefattning såsom reparatörsbiträde till en befattning såsom hantverkare i lönegrad Eo 6 samt inrättande av ytterligare en befattning såsom hantverkare i lönegrad Eo 6. För dessa ändamål bör *anslagsposten till avlöningar till övrig icke-ordinarie personal* ökas med $(3 \times 3\ 126 =)$ 9 378 kronor. I likhet med kanslern finner jag vidare övertygande skäl vara anförda för att å tandfyllningsavdelningen anställas ytterligare en tandsköterska och ett tekniskt biträde, båda i lönegrad Eo 6. För detta ändamål beräknar jag en anslagshöjning av $(2 \times 3\ 126 =)$ 6 252 kronor.

Förslaget om anvisande av medel för jourtjänst i syfte att kunna uppehålla en poliklinik för akuta tandvårdsfall har icke vunnit stöd från statskontoret. Ämbetsverket finner behovet icke vara tillräckligt styrkt och ej heller att jourtjänstgöringen påkallas ur undervisningssynpunkt. Enligt vad jag inhämtat anser lärarrådet denna poliklinikverksamhet utgöra ett icke oviktigt led i strävandena att säkerställa en tillräcklig och allsidig patienttillgång vid institutet och därmed möjliggöra en fullgod utbildning av de studerande. Därest en mera allmän kännedom om polikliniken sprides genom annonsering på lämpligt sätt, anses verksamheten kunna bli av verklig betydelse. Vid sådant förhållande anser jag mig icke nu böra motsätta mig,

att erforderliga medel, av lärarrådet för nästa budgetår angivna till 1 710 kronor, anvisas för ändamålet.

I det föregående har jag tillstyrkt, att en extra ordinarie befattning såsom avdelningssköterska skall ombildas till ordinarie tjänst. Detta förslag föranleder en sänkning av medelsbehovet under denna anslagspost med 4 044 kronor.

På grund av det sålunda anförda beräknar jag för budgetåret 1946/47 anslagsposten till avlöningar till övrig icke-ordinarie personal till (196 200 + 9 378 + 6 252 + 1 710 — 4 044 =) 209 496 kronor eller avrundat 209 500 kronor, innebärande i förhållande till innevarande budgetår en anslagshöjning av 13 300 kronor. Ifrågavarande anslagspost är sedan budgetåret 1944/45 upptagen med förslagsvis betecknat belopp. Anledningen härtill är främst, att enligt meddelade bestämmelser hela kostnaden för vikarier å de ännu ej tillsatta laboratorsbefattningarna belastar denna anslagspost. Härigenom uppkommer ett under denna post avsevärt ökat medelsbehov, som dock motsvaras av minskad belastning å anslagsposten till rörligt tillägg och anslaget till kristillägg. Detta förhållande kommer att kvarstå även under budgetåret 1946/47. Med hänsyn till svårigheten att under rådande organisatoriska förhållanden vid institutet på förhand i detalj överblicka personalbehovet finner jag emellertid, att möjlighet bör tills vidare hållas öppen för Kungl. Maj:t att även av andra skäl bevilja institutet ökat anslag för icke-ordinarie personal. I detta sammanhang erinrar jag också om lärarrådets uttalande om den ovissa tillströmningen av tandsköterskelever, vilket förhållande kan komma att framtvinga en omedelbar förstärkning av sköterske- och biträdespersonalen. Vidare kan eventuell tjänstledighet för den professor, som tjänstgör såsom lärarrådets vice ordförande medföra kostnader, vilka icke tillsammans med andra vikariekostnader kunna inrymmas under posten. Anslagsposten torde därför även för nästa budgetår böra upptagas med förslagsvis betecknat belopp, vilket icke bör få överskridas utan Kungl. Maj:ts medgivande.

I enlighet med förslag av lärarrådet har kanslern under nyssnämnda anslagspost till avlöningar till övrig icke-ordinarie personal beräknat 16 700 kronor till undervisning vid 1945 års extra tandläkarkurs om 60 studerande, vilka intogos vid början av vårterminen 1945. Jag erinrar, att jag i enlighet med förslag av 1944 års tandläkarutbildningssakkunniga under III i det föregående förordat vissa provisoriska anordningar för att under tiden den 1 juli 1946—den 31 december 1947 mottaga ett ökat antal studerande vid institutet. I anledning härav uppkommande avlöningsutgifter under budgetåret 1946/47 ha beräknats till 106 550 kronor. Jag anser det lämpligt, att anslag såväl till dessa utgifter som till nyssnämnda kostnader för 1945 års extra tandläkarkurs i avlöningsstaten upptagas under en förslagsvis beräknad anslagspost, som icke bör få utan Kungl. Maj:ts tillstånd överskridas. Pos-

ten, som torde kunna benämnas *Arvoden och ersättningar vid extra undervisning*, bör uppföras med (16 700 + 106 550 =) 123 250 kronor eller avrundat 123 300 kronor.

Anslagsposten till rörligt tillägg bör i enlighet med kanslerns förslag uppräknas med 2 700 kronor till (37 600 + 2 700 =) 40 300 kronor.

Avlöningsanslaget i sin helhet bör sålunda för nästa budgetår uppföras med (68 000 + 182 900 + 209 500 + 123 300 + 40 300 =) 624 000 kronor.

I personalförteckningen för tandläkarinstitutet bör med hänsyn till vad som av chefen för finansdepartementet i bilaga till 1946 års statsverksproposition under rubriken För flera huvudtitlar gemensamma frågor anförts angående vissa tjänstebenämningar tjänsten såsom kassörska ändras till tjänst såsom kassör. Därjämte föranleder ett bifall till mitt förslag om omändring till ordinarie av en extra ordinarie avdelningsskötersketjänst ytterligare ändring i samma förteckning. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att vidtaga dessa ändringar.

B. Tandläkarinstitutet: Omkostnader.

Förslagsanslaget till omkostnader vid tandläkarinstitutet är för budgetåret 1945/46 uppfört med 203 000 kronor och disponeras enligt en omkostnadsstat, införd å sid. 538 i statsliggaren.

1. Sjukvård m. m.

I överensstämmelse med förslag av lärarrådet har *kanslern* — under erinran att belastningen å posten budgetåret 1944/45 uppgick till 1 600 kronor — hemställt, att posten uppräknas från nuvarande 500 kronor till 1 500 kronor.

2. Expenser.

a. Bränsle, lyse och vatten.

Ifrågavarande delpost är i gällande omkostnadsstat beräknad till förslagsvis 62 000 kronor.

Kanslern har icke ifrågasatt någon ändring av posten.

b. Övriga expenser.

Ifrågavarande delpost är i gällande omkostnadsstat beräknad till 58 000 kronor.

I överensstämmelse med lärarrådets förslag har *kanslern* förordat en höjning av posten med 45 000 kronor till 103 000 kronor. Tillika har kanslern framhållit, att av det begärda anslagsbeloppet 15 000 kronor hänföra sig till engångsutgifter för inköp av kontorsmaskiner (en kvitteringsmaskin och en

stencileringsmaskin), samt att ökningen av anslagsbehovet till en betydande del syntes bero på utvidgade lokaler och ökat elevantal vid institutet.

Till motivering för förslaget har *lärarrådet* anfört bland annat följande.

Delposten till övriga expenser var för budgetåret 1944/45 i omkostnadsstaten uppförd med 58 000 kronor. Genom beslut den 7 juli 1944 och den 4 maj 1945 medgav emellertid Kungl. Maj:t, att delposten fick under budgetåret överskridas med tillhopa 26 600 kronor, varför sålunda ett belopp av 84 600 kronor då stod till förfogande till bestridande av utgifter för övriga expenser.

Beträffande *städningen* framhölls i den skrivelse, som låg till grund för Kungl. Maj:ts beslut den 4 maj 1945, att under budgetåret 1943/44 och fram till och med november 1944 städningen varit utlämnad på entreprenad. Från och med den 1 december 1944 omhänderhades den i institutets egen regi. En kostnadsökning syntes följa redan av denna omständighet. Lärarrådet hade emellertid under återopande av föreskrift i Kungl. Maj:ts cirkulär den 12 januari 1945 (nr 6) samt med hänsyn till de vid institutet rådande speciella förhållandena i skrivelse till byggnadsstyrelsen den 2 februari 1945 anhållit om styrelsens biträde vid reglering av städningstvilkoren. Byggnadsstyrelsens utredning pågår för närvarande och det är icke möjligt att, innan den avslutats, göra mera exakta kostnadsberäkningar. Redan nu synes det dock klart, att kostnaderna för städningen, om den skall utföras ordentligt och på ett för utrustningen aktsamt sätt, bli avsevärt högre än tidigare, då den handhafs av entreprenör. De senare månadernas erfarenheter ge vid handen, att lärarrådet för budgetåret 1946/47 måste räkna med en kostnad för städning av 54 000 kronor.

Kostnaderna för *tvätt* beräknades i lärarrådets ovannämnda skrivelse för budgetåret 1944/45 till 10 200 kronor. Vid bedömandet av de framtida tvättkostnaderna bör emellertid beaktas, att till följd av institutets ombyggnad verksamheten var inställd under en del av höstterminen 1945. Kostnaderna för tvätt under budgetåret 1946/47 måste därför beräknas högre än för löpande budgetår. Lärarrådet beräknar, att för ändamålet skall bli erforderligt ett belopp av omkring 13 000 kronor.

I fråga om kostnader för *telefon* erinrar lärarrådet, att 1945 års riksdag medgivit inrättandet av en automatisk lokaltelefonväxel vid institutet för en kostnad beräknad till 27 480 kronor.

De löpande utgifterna för telefon beräknas för budgetåret 1944/45 till omkring 7 500 kronor. Med hänsyn till den ökning av antalet telefonapparater, som nu sker i och med iordningställandet av institutets avdelningar, torde — trots den väntade kostnadsbesparingen i samband med en telefonväxel — för budgetåret 1946/47 anslagsbehovet icke kunna beräknas lägre än till nyssnämnda belopp eller 7 500 kronor.

Kostnaderna för *annonsering* ha för budgetåret 1944/45 beräknats uppgå till omkring 3 800 kronor. Då annonsering utgör ett viktigt medel för att tillförsäkra institutet ett tillräckligt stort patientklientel, anser lärarrådet sig böra även för framtiden räkna med en rätt omfattande sådan. På grund härav beräknar lärarrådet för budgetåret 1946/47 medelsbehovet för ifrågasvarande ändamål till 3 000 kronor.

Genom beslut den 4 maj 1945 bemyndigade Kungl. Maj:t lärarrådet att, därest så befunes erforderligt, för tiden till och med utgången av juni 1946

anordna *bevakning nattetid* av institutets lokaler samt föreskrev, att kostnaderna härför skulle bestridas av institutets omkostnadsanslag. Lärarrådet anser nödvändigt, att den nu medgivna bevakningen, som fullgöres enligt avtal med AB. Svensk nattvakt, fortsätter även under budgetåret 1946/47. Kostnaderna uppgå till 540 kronor i kvartalet, varför lärarrådet för nyssnämnda budgetår beräknar ett medelsbehov av 2 160 kronor.

Från ifrågavarande anslagspost till övriga expenser skola i övrigt bestridas kostnader av olika slag. Dessa *övriga utgifter*, som bland andra avse kostnader för kontorsutensilier, ha för innevarande budgetår beräknats till omkring 6 900 kronor. Med hänsyn främst till den utökade verksamheten vid institutet — lärarrådet erinrar om att enbart under läsåret 1944/45 sammanlagt 180 mot förr omkring 90 studerande intagits vid institutet — beräknas medelsbehovet under denna post för budgetåret 1946/47 till minst 8 500 kronor.

I fråga om förberörda *engångsutgifter* har lärarrådet vidare anfört.

En på initiativ av institutets inspektor verkställd undersökning synes ha ådagalagt, att institutets uppbörd av patientavgifter och i samband därmed stående medelsredovisning icke är ordnad på ett tillfredsställande sätt. En effektiv kontroll över att dessa avgifter verkligen komma statsverket tillhanda förefinnes icke. Av enahanda skäl har vid många anstalter av liknande slag som tandläkarinstitutet under senare tid inköpts särskilda kvitteringsmaskiner. Då starka skäl synas tala för att en dylik maskin bör inköpas även för tandläkarinstitutet, har inspektor underhandlat med AB. National Kassa Register, som förbundet sig att — under förutsättning att anslag för ändamålet beviljas institutet — före utgången av budgetåret 1946/47 leverera en National kvitteringsmaskin klass 2 000 typ AK-2207/5/-UP-Sp för ett pris av 12 975 kronor minus 3 procent kassarabatt med tillägg av högst 5 procent av nettopriset för vissa eventuella merkostnader i samband med importen av maskinen ävensom av eventuell omsättningsskatt. Lärarrådet hemställer, att anslag beviljas för inköp av ifrågavarande kvitteringsmaskin.

Lärarrådet får vidare meddela, att den stencileringsmaskin, som finnes å institutets kansli, numera är så dålig, att ett ofrånkomligt behov av en ny maskin förefinnes. Lärarrådet får hemställa, att medel anvisas jämväl för detta nyinköp.

Sammanlagda kostnaden för inköpen har beräknats till högst 15 000 kronor.

Statskontoret har anfört, att behovet av nyssberörda nyanskaffning undandragar sig dess bedömande. I övrigt har statskontoret, bland annat med framhållande, att bevakningen av institutet nattetid borde kunna inskränkas till allenast själva läsåret eller tiden 1 september—31 maj, ansett anslagshöjningen kunna begränsas till något lägre belopp än vad i ärendet föreslagits. Anslaget till övriga expenser syntes kunna upptagas med 98 000 kronor.

3. Publikationstryck.

Ifrågavarande anslagspost till publikationstryck har ansetts bära för budgetåret 1946/47 uppföras med oförändrat belopp av förslagsvis 500 kronor.

4. Övriga utgifter.

a. Biblioteket.

Delposten till biblioteket är i gällande omkostnadsstat uppförd med 1 500 kronor.

Lärarrådet har hemställt om höjning av anslaget med 3 500 kronor till 5 000 kronor ävensom att 2 400 kronor anvisas till arvode åt bibliotekarien. Ur delposten bestrides för närvarande arvode till bibliotekarien med 480 kronor.

Kanslern har framhållit, att det för inköp och inbindning av böcker och tidskrifter m. m. disponibla beloppet med hänsyn till institutets storlek och arbetsuppgifter obestridligen är alldeles för lågt och behöver undergå en avsevärd höjning. Kanslern föreslår, att delposten höjes med 4 500 kronor till 6 000 kronor, vilket bör möjliggöra för lärarrådet att även höja bibliotekariearvodet till skäligt belopp.

Statskontoret har tillstyrkt anslag med 2 700 kronor, därav 1 200 kronor till arvode.

b. Förbrukningsmateriel för institutets praktiska verksamhet.

Delposten är i gällande omkostnadsstat uppförd med förslagsvis 60 000 kronor. Anslaget fördelas av kanslern mellan institutets olika avdelningar.

Kanslern har i anslutning till lärarrådets framställning anfört.

Lärarrådet upplyser, att anslaget, i den mån detta lämnat utrymme här för, använts till bestridande av kostnaderna även »för underhåll av utrustningen och anskaffning av enstaka apparater och annat sådant». Där est ett av lärarrådet framlagt förslag om beviljande av ett särskilt anslag för bestridande av kostnaderna för utrustningens vidmakthållande och komplettering vunnit bifall, borde här ifrågavarande delpost — med beaktande av materielbehovet vid ortodonti- och barntandvårdsavdelningen samt vid mottagningsavdelningen, för vilka avdelningar hittills några medel till förbrukningsmateriel ej beräknats — upptagas med ett belopp av 57 000 kronor. Härtill skulle så komma medel för 1945 års extra tandläkar kurs, beräknade till 3 500 kronor. Hela anslagsbehovet skulle således uppgå till 60 500 kronor. Kanslern föreslår, att posten upptages med ett till 60 000 kronor jämkat belopp.

Statskontoret — som finner lämpligt att ett särskilt anslag beviljas för utrustningens vidmakthållande och komplettering — anser, att medelsanvisningen till förbrukningsmateriel bör kunna begränsas till 50 000 kronor.

c. Undervisnings- och åskådningsmateriel.

Delposten är i gällande omkostnadsstat uppförd med 10 900 kronor och fördelas av kanslern mellan institutets avdelningar.

För att tillgodose ortodonti- och barntandvårdsavdelningens behov av undervisnings- och åskådningsmateriel föreslår lärarrådet, att posten höjes

med 2 000 kronor. På grund av 1945 års extra tandläkarkurs bör posten ytterligare höjas med 2 500 kronor. *Kanslern* föreslår i anslutning härtill, att delposten beräknas till 15 400 kronor.

d. Institutets vetenskapliga laboratorier.

Ifrågavarande delpost är i gällande omkostnadsstat uppförd med 6 000 kronor.

Lärarrådet har hemställt, att delposten ökas till minst 20 000 kronor och till stöd härför anfört:

Institutets lokaler inrymma numera förutom det histo-patologiska laboratoriet, som är gemensamt för hela institutet, följande laboratorier, nämligen det kliniska laboratoriet och det fototekniska laboratoriet för tandfyllningsavdelningen, tandkirurgiska avdelningens laboratorium, protesavdelningens laboratorium, metallurgiska laboratoriet, bakteriologiska laboratoriet, rotfyllningsavdelningens laboratorium samt djurlaboratorierna. Dessa laboratorier äro avsedda att tillgodose *undervisningens* behov. De komma nämligen att till största delen utnyttjas för rutinarbeten, nödvändiga för den dagliga undersökningen av klientelet, diagnoser och bestämningar av terapeutiska åtgärder.

Kanslern har med bifogande av en införskaffad promemoria med redogörelse för de vetenskapliga laboratoriernas verksamhet och med hänsyn till den roll dylika laboratorier spela i en modern tandläkarutbildning ansett sig böra tillstyrka den begärda anslagsökningen.

Statskontoret har föreslagit, att anslagsökningen begränsas till 6 000 kronor.

e. Vissa ersättningar.

Delposten har förutsatts böra för nästkommande budgetår uppföras med oförändrat belopp av förslagsvis 3 600 kronor.

I detta sammanhang erinrar jag om de provisoriska studieanordningar vid tandläkarinstitutet under tiden höstterminen 1946—höstterminen 1947, som föreslagits av 1944 års tandläkarutbildningssakkunniga och för vilka närmare redogjorts under III i det föregående. Såsom framgått av redogörelsen, krävas för genomförandet av dessa anordningar vissa höjningar av delposterna under omkostnadsanslaget. Sålunda ha de sakkunniga beräknat en ökning av expensanslaget med 5 000 kronor, av anslaget till förbrukningsmateriel för den praktiska verksamheten med 13 000 kronor och av anslaget till undervisnings- och åskådningsmateriel med 2 500 kronor.

Departementschefen.

I enlighet med myndigheternas förslag beräknar jag för budgetåret 1946/47 *anslagsposten till sjukvård m. m.* till förslagsvis 1 500 kronor, innebärande en anslagsökning av 1 000 kronor, samt *delposten till bränsle, lyse och vatten* till oförändrat belopp, förslagsvis 62 000 kronor.

Medelsbehovet under *delposten till övriga expenser* har efter omorganisationen av institutet stigit i hög grad och vida överskridit de av lärarrådet i samband med omorganisationsförslagen beräknade. I olika sammanhang har lärarrådet redogjort för orsakerna till utgifternas stegring (lokalutvidgningar, provisoriska studieanordningar, ändrade villkor för städningen m. m.). Kungl. Maj:t har genom särskilda beslut lämnat medgivande till överskridande av ifrågavarande delpost, för budgetåret 1944/45 med 26 600 kronor och för budgetåret 1945/46 med 40 000 kronor. I sina på grundvalen av gjorda erfarenheter verkställda beräkningar för budgetåret 1946/47 har lärarrådet uppskattat medelsbehovet till 103 200 kronor, därav dock 15 000 kronor belöpa å vissa engångsutgifter. Åtgärder i syfte att begränsa utgiftsstegringen ha vidtagits. I denna riktning verkar nämligen det numera godkända förslaget om anordnande av en lokal, automatisk telefonväxel. Med stöd av kungörelsen 1945: 6 har lärarrådet vidare påkallat biträde av byggnadsstyrelsen för reglering av villkoren för städning av institutets lokaler. Enligt vad jag inhämtat kommer denna utredning att visa, att kostnaderna för städningen, vilka under innevarande budgetår anses komma att överstiga de av lärarrådet för nästa budgetår beräknade med inemot 8 000 kronor, icke kunna nämnvärt nedbringas genom den vidtagna regleringen av villkoren. Härvid har emellertid icke räknats med den kostnadsökning, som torde komma att bli en följd av de provisoriska studieanordningar, som föreslagits av tandläkarutbildningssakkunniga.

Vid en av riksräkenskapsverket under hand företagen undersökning angående uppbörderna av patientavgifter m. m. har det vitsordats, att behov föreligger av en kvitteringsmaskin. Genom försorg av statens organisationsnämnd har vidare på min föranstaltan utredning rörande den lämpligaste typen igångsatts. Det torde få bero på resultatet därav, om den av lärarrådet föreslagna eller annan apparat bör inköpas. Medel för inköpet torde emellertid nu böra beräknas enligt lärarrådets förslag. På Kungl. Maj:t bör ankomma att framdeles meddela beslut beträffande inköpet.

Med hänsyn till det sålunda anförda anser jag mig ej böra liksom statskontoret ifrågasätta någon begränsning av det av lärarrådet beräknade medelsbehovet till övriga expenser. Tvärtom måste jag förorda en ytterligare höjning av anslaget till följd av den kostnadsökning (cirka 8 000 kronor) beträffande städningen utöver den beräknade, för vilken jag nyss redogjort, och de merkostnader för expenser (5 000 kronor), som beräknats följa av de provisoriska studieanordningarna vid institutet under nästa budgetår. För dessa två ändamål begränsar jag mig emellertid till att föreslå en sammanlagd anslagsökning av 10 000 kronor. Kostnadskalkylen beträffande de provisoriska studieanordningarna måste emellertid betraktas såsom approximativ. Delposten till övriga expenser beräknar jag sålunda i anslutning till kanslerns förslag till $(103\ 000 + 10\ 000 =)$ 113 000 kronor, innebärande en anslagsökning av 55 000 kronor.

I likhet med myndigheterna beräknar jag *anslagsposten till publikationstryck* till oförändrat belopp, förslagsvis 500 kronor.

I likhet med kanslern finner jag, att de för inköp av böcker och tidskrifter m. m. disponibla medlen med hänsyn till institutets storlek och arbetsuppgifter äro otillräckliga. Jag kan emellertid icke för närvarande ansluta mig till lärarrådets förslag om en anslagsökning av 5 900 kronor, därav 2 400 kronor skulle utgå till arvode åt bibliotekarien. I överensstämmelse med kanslerns förslag, förordar jag, att anslagsökningen begränsas till 4 500 kronor, vilket bör ge utrymme även för ett förhöjt bibliotekariearvode. Jag beräknar sålunda *delposten till biblioteket* med ett från 1 500 kronor till 6 000 kronor förhöjt belopp.

Delposten till förbrukningsmateriel för institutets praktiska verksamhet, för innevarande budgetår beräknad till förslagsvis 60 000 kronor, är rätteligen avsedd för bestridande av kostnaderna för egentlig förbrukningsmateriel, såsom apoteksvaror, kemikalier, sprit, fyllnings- och protesmateriel och dylikt, vid patientbehandlingen och de studerandes arbeten i laboratorier m. m. Dessa utgifter uppvägas emellertid av inkomsterna av patientavgifter, vilka redovisas skilda från utgifterna. Hittills har tandläkarinstitutet icke disponerat något anslag för vidmakthållande och komplettering av utrustningen, varför lärarrådet, i mån av utrymme under anslaget till förbrukningsmateriel, måst därur bestrida även kostnader för underhåll och anskaffning av enstaka apparater. I likhet med myndigheterna anser jag lämpligt, att nämnda två utgiftsändamål för framtiden särskiljas samt att alltså ett anslag beviljas till förbrukningsmateriel i egentlig mening samt ett till vidmakthållande av utrustningen. Medel till förbrukningsmateriel synas böra alltfört beräknas under omkostnadsanslaget, varemot ett särskilt anslag synes böra beviljas till utrustningens vidmakthållande. Härtill återkommer jag i det följande.

Medelsbehovet under delposten till förbrukningsmateriel har, därest nyssnämnda uppdelning verkställes, av lärarrådet — med beaktande av materielbehovet vid ortodonti- och barntandvårdsavdelningen samt vid mottagningsavdelningen, för vilka avdelningar hittills några medel till förbrukningsmateriel icke beviljats — uppskattats till 57 000 kronor, vartill skulle komma erforderligt belopp för 1945 års extra tandläkarkurs med 3 500 kronor. I likhet med kanslern har jag ingen erinran mot denna beräkning men erinrar, att de av tandläkarutbildningssakkunniga föreslagna provisoriska studieanordningarna vid institutet angivits medföra en kostnadsökning under förevarande delpost med 13 000 kronor. I anslutning härtill uppför jag posten med ett förslagsvis beräknat belopp av $(57\ 000 + 3\ 500 + 13\ 000 =)$ 73 500 kronor, innebärande en anslagsökning av 13 500 kronor.

För att tillgodose medelsbehovet vid ortodonti- och barntandvårdsavdelningen samt vid mottagningsavdelningen ävensom för 1945 års extra tandläkarkurs har föreslagits, att *delposten till undervisnings- och åskådnings-*

materiel höjes från 10 900 kronor till 15 400 kronor. Jag förordar förslaget men erinrar, att nyssnämnda provisoriska studieanordningar vid institutet beräknats medföra en kostnadsökning under ifrågavarande delpost med 2 500 kronor. Posten bör därför uppföras med 17 900 kronor, innebärande en anslagsökning med 7 000 kronor.

I samband med institutets omorganisation har inrättats ett antal nya laboratorier, för vilka en närmare redogörelse återfinnes i handlingarna. För dessa laboratoriers drift har lärarrådet begärt och kanslern tillstyrkt, att *delposten till institutets vetenskapliga laboratorier* höjes från 6 000 kronor till 20 000 kronor. Tidigare har endast ett vetenskapligt laboratorium funnits. Med hänsyn till den betydelse för undervisningen, som ifrågavarande laboratorier måste anses äga, tillstyrker jag förslaget och förordar alltså, att delposten uppföres med ett till 20 000 kronor förhöjt belopp. Beloppet torde bära av kanslern fördelas mellan de olika laboratorierna.

Slutligen synes *delposten till vissa ersättningar* kunna uppföras med oförändrat belopp, förslagsvis 3 600 kronor.

Omkostnadsanslaget i sin helhet bör sålunda uppföras med (1 500 + 62 000 + 113 000 + 500 + 6 000 + 73 500 + 17 900 + 20 000 + 3 600 =) 298 000 kronor, innebärande en anslagsökning av 95 000 kronor.

C. Tandläkarinstitutet: Nyanskaffning och underhåll av utrustning.

Såsom jag redan nämnt, har tandläkarinstitutet hittills icke disponerat något anslag för vidmakthållande och komplettering av utrustningen, varför lärarrådet, i mån av utrymme under anslaget till förbrukningsmateriel, måst därur bestrida även kostnader för underhåll och anskaffning av enstaka apparater. De allvarliga följderna härav ha visat sig. Då uppmärksamheten kom att närmare riktas på förhållandena vid tandläkarinstitutet i samband med planerna på institutets omorganisation befanns det, att redan för det dåvarande elevantalet utrustningen var otillräcklig samt i hög grad omodern och icke ändamålsenlig. I sin framställning den 16 februari 1942 rörande omorganisationen fann sålunda lärarrådet frågan om utrustningens förnyande vara av den allvarliga beskaffenhet, att lärarrådet såsom närmast ansvarig för tandläkarutbildningen icke ansåg sig kunna underlåta att — trots då rådande allmänna förhållanden — framlägga omfattande förslag till nyanskaffningar. Vad lärarrådet anförde ledde sedermera till att statsmakterna beviljat omkring 1 200 000 kronor till utrustningens förnyelse och utökning vid institutet. Det torde icke kunna förnekas, att grunden till institutets i avseende å utrustningen då prekära läge låg däri, att institutet saknat medel ens för ett tillfredsställande underhåll av den dåvarande i förhållande till nu mycket begränsade utrustningen. Numera disponerar institutet över en i det stora hela god och tillräcklig utrustning. Det är givet-

vis ett ekonomiskt och pedagogiskt intresse av vikt för staten, att denna utrustning underhålles och icke får på sätt tidigare skett förfalla. För att undgå detta torde emellertid betydande årliga anslag vara ofrånkomliga.

I de nu avgivna petita har *lärarrådet* förklarat sig ha sökt verkställa en så ingående utredning rörande hithörande anslagsbehov som möjligt. *Lärarrådet* har emellertid därvid särskilt understrukit, att de gjorda beräkningarna avse allenast kostnader för underhåll och reparation samt nyanskaffning i anledning av förslitning, varvid förutsatts att underhålls- och reparationsarbetena skulle i största möjliga utsträckning fullgöras av den vid institutet anställda reparatörspersonalen. Vidare har *lärarrådet* framhållit, att behov av nyanskaffning föreligger även på grund av det tekniska framåtskridandet och andra omständigheter. Det kan sålunda, uttalar *lärarrådet*, vara nödvändigt att anskaffa exempelvis apparatur av visst slag för att de studerande skola lära känna och få vana vid de hjälpmedel för modern tandbehandling, av vilka de böra begagna sig i sin framtida verksamhet. Anslag för sådan nyanskaffning har *lärarrådet* emellertid ansett böra begäras i vederbörlig ordning allt eftersom behov av dylik anskaffning uppstår. *Lärarrådet* har vidare anfört i huvudsak följande.

Moderna tandläkarutrustningar äro i vissa väsentliga delar underkastade en relativt snabb förslitning. Att så är förhållandet framgår bland annat därav, att en privatpraktiserande tandläkare äger att i sin självdeklaration varje år såsom utgift för rörelsen göra avdrag för slitage m. m. å utrustningen med 15 procent av dess anskaffningskostnad. Redan detta utvisar, att de kostnader för staten, varom nu närmast är fråga för tandläkarinstitutets del, bli betydande.

Den utrustning, varöver institutet disponerade före den nu verkställda moderniseringen, var av vida mindre omfattning än den nuvarande. Vad staten tillhandahöll exempelvis i kliniksalarerna begränsade sig i huvudsak till själva patientstolarna. Däremot saknades specialbelysningar, sprayapparatur och jämförliga apparater och de studerande fingo själva bestå sig med bormaskiner och andra apparater av just den beskaffenhet, som är underkastad stark förslitning. Sedan numera — i syfte att åstadkomma en effektiv utbildning och förbilliga de studerandes utgifter — staten tillhandahåller större delen av denna apparatur, har den utrustning, som på statens bekostnad måste underhållas och förnyas, mångdubblats. Såsom exempel härå må nämnas, att envar av de 113 arbetsplatserna å tandfyllningsavdelningen erhållit fullständig utrustning i fråga om instrument, bormaskiner, belysning och switchboards samt att i jämförelse med tiden före nyutrustningen detta innebär, att den utrustning å avdelningen, som på statens bekostnad måste erhålla ständig tillsyn och underhåll, mer än tjugodubblats. Då dessa arbetsplatser utnyttjas mycket hårt och av ännu icke yrkeskunniga personer, blir slitaget å utrustningen och ersättningsbehovet mycket betydande.

Medelsbehovet för utrustningens vidmakthållande skulle givetvis med en viss grad av säkerhet kunna på grundvalen av erfarenheter från enskilda tandläkares verksamhet beräknas till en viss procent av utrustningens anskaffningskostnad. För att riktigt klarlägga situationen har *lärarrådet* emellertid ansett sig böra begagna en mindre schematisk beräkningsgrund. I samarbete med representanter för de firmor, som levererat institutets ut-

rustning, och de vid institutet anställda reparatörerna har lärarrådet i stället gjort en detaljerad uppskattning av de årliga kostnaderna för ett vidmakthållande av apparaturen av olika slag. För detta ändamål har utrustningen indelats i ett antal grupper. Kostnaderna för vidmakthållandet av utrustningen inom varje grupp har därefter beräknats.

I sin framställning har lärarrådet härefter i detalj angivit, dels de olika grupperna, dels den beräknade årliga kostnaden för vidmakthållande av utrustningen inom varje grupp, dels ock antalet inom varje grupp å institutets olika avdelningar, varvid uttryckligen framhållits, att den för varje grupp angivna årliga kostnaden utgör en *minimikostnad*, som icke torde kunna underskridas, därest utrustningen skall vidmakthållas, ävensom att vid beräkningen hänsyn tagits till de underhålls- och reparationsarbeten, som avses skola utföras av institutets egna reparatörer.

På grundvalen av nämnda detaljberäkningar har lärarrådet härefter angivit den årliga totalkostnaden för underhållet till en summa av 89 425 kronor. Härom anför lärarrådet vidare.

Sistnämnda belopp, 89 425 kronor, skulle sålunda utgöra medelsbehovet under ifrågavarande anslag till vidmakthållande av tandläkarinstitutets utrustning enligt de beräkningar, som inom lärarrådet verkstälts i samråd med särskilda sakkunniga personer. Till följd av att institutets utrustning under senaste tid till stor del nyanskaffats, blir emellertid reparations- och underhållsbehovet under en övergångstid något mindre än det för framtiden genomsnittligt uppskattade. Lärarrådet beräknar därför, att ifrågavarande anslag åtminstone för det första anslagsåret skall kunna upptagas med omkring 10 procent lägre belopp än som eljest bort ske. På grund härav föreslås, att anslaget för budgetåret 1946/47 beräknas till i avrundat tal 81 000 kronor. Det bör emellertid i detta sammanhang uppmärksammas, att tillfälliga omständigheter kunna föranleda, att vissa år utgifterna bli större än som kunnat förutses. Det kan sålunda — utan att därför oaktsamhet föreligger — inträffa, att dyrbara apparater, såsom exempelvis röntgenrör, vissa belysningsanordningar eller annat liknande, måste ersättas tidigare än som beräknats. Sådant kan icke undgås. Med hänsyn härtill synes anslaget böra erhålla förslagsanslags natur, dock att anslagssumman icke må överskridas utan Kungl. Maj:ts tillstånd.

Anslaget synes böra fördelas mellan de olika avdelningarna av kanslersämbetet efter förslag av lärarrådet. Även om en sådan fördelning sker, bör dock i sista hand det reella behovet av anslag vara avgörande för medelsdispositionen. Kanslerns fördelning av anslaget synes därför icke böra utgöra hinder för institutets förvaltningsnämnd att besluta annan disposition, allenast anslagets slutsumma icke överskrids.

I detta sammanhang har emellertid lärarrådet beträffande vissa brister i utrustningen anfört följande.

Lärarrådet anser sig här böra framhålla jämväl följande omständigheter. Vid inköpen för protesavdelningen framgick, att avdelningschefen — i syfte att hålla statsverkets kostnader nere — räknat med en mindre omfattande nyutrustning än som ägt rum för de övriga avdelningarna. Följden har blivit, att protesavdelningen såväl ifråga om ett antal arbetsplatser i klinik-

salar som beträffande laboratorierna nu är mindre väl utrustad än övriga delar av institutet. Det är självfallet, att den utrustning, som sålunda saknas, icke heller drager utgifter för underhåll och reparation m. m. I det föregående har lärarrådet likväl räknat med anslag även härför. En ytterligare komplettering av avdelningens utrustning synes nämligen nödvändig för att den skall komma i nivå med de andra avdelningarna. Lärarrådet finner därför lämpligt föreslå, att de belopp ur ifrågavarande anslag som, därest avdelningens utrustning varit komplett, skulle ha åtgått till vidmakthållandet av det som nu saknas, i stället må användas till successiv ytterligare nyanskaffning för avdelningen. Även för tandkirurgiska avdelningen erfordras av enahanda skäl ytterligare en mycket begränsad nyanskaffning.

Kanslern har icke ansett sig böra göra någon erinran mot det av lärarrådet för ifrågavarande ändamål begärda beloppet, 81 000 kronor, men har ifrågasatt, om det icke vore i närmare överensstämmelse med anslagets konstruktion och syfte, att anslaget blir reservationsanslag. De underhålls-, reparations- och ersättningskostnader, som skola täckas med detsamma, böra rimligtvis kunna växla ganska väsentligt under olika år, och möjligheten att från ett år, då anslaget icke utnyttjas, kunna reservera ett belopp till ett följande år, bör vara en stor fördel. Genom denna möjlighet bör också den eventualiteten kunna mötas, att vissa år större utgifter kunna på grund av tillfälliga omständigheter bli nödiga än som kunnat förutses. Sådana händelser böra genomsnittligt utjämnas av andra år, då väsentligt mindre utgifter erfordras.

Statskontoret instämmer i förslaget om att anslaget bör få karaktär av reservationsanslag samt framhåller, att med hänsyn till den omfattande nyanskaffning, som verkställts för institutets räkning under senare år, svårigheter synas föreligga att med någon större grad av säkerhet beräkna storleken av de medelsanvisningar, som erfordras för nästa budgetår. Emellertid anser statskontoret, att kostnaderna för vidmakthållande av utrustningen under en övergångstid måste bli av jämförelsevis ringa omfattning. Med utgångspunkt från en enligt de framlagda approximativa beräkningarna såsom normal ansedd årlig underhållskostnad av 90 000 kronor borde medelsanvisningen för ändamålet för nästkommande budgetår kunna begränsas till 25 000 kronor.

I detta sammanhang vill jag nämna, att i en under hand till ecklesiastikdepartementet ingiven, *inom tandläkarinstitutet upprättad promemoria* den 8 april 1946 erinrats om, att under budgetåren 1943/46 betydande anslag beviljats för anskaffning i samband med institutets ombyggnad och utvidgning av ny utrustning vid institutet. I promemorian har framhållits, att vissa av de fasta inredningsarbeten, som utförts genom försorg av byggnadsstyrelsen, dragit en kostnad, som med 20 å 25 procent överstigit det belopp, varmed institutet i sina anslagsberäkningar ansett sig behöva räkna. Den huvudsakliga anledningen till kostnadsstegringen torde ha varit,

att byggnads- och inredningsarbetena måst forceras för att undervisningen vid institutet icke skulle bli lidande, vilket med nödvändighet blivit fallet om leveranstiderna, varvid billigare priser erhållits, förlängts. I anledning av nämnda förhållanden förefunnes svårigheter för att fullfölja utrustningsprogrammet i sin helhet inom den uppgjorda kostnadsramen. Det hade sålunda icke varit möjligt anskaffa utrustning för den särskilda mottagningsavdelning, om vilkens inrättande Kungl. Maj:t den 30 juni 1944 meddelat beslut. För dessa arbeten synes ett belopp av ytterligare 25 000 kronor erfordras.

Jag har redan inledningsvis uttalat, att det utan tvivel är ett både ekonomiskt och pedagogiskt intresse för staten, att tandläkarinstitutets utrustning underhålles och icke på sätt tidigare skett får förfalla samt att betydande årliga anslag torde vara ofrånkomliga, om en sådan utveckling skall förhindras. Lärarrådet har till stöd för sitt uttalande om ett normalt anslagsbehov för ändamålet av minst 90 000 kronor förebragt en omfattande och detaljerad utredning. Nyanskaffningen av utrustning för institutet har kostat omkring 1 200 000 kronor och värdet av den kvarvarande äldre utrustningen torde kunna uppskattas till omkring 1 000 000 kronor. Nuvarande kostnader för en helt ny utrustning av ifrågasvarande omfattning torde emellertid vida överstiga nämnda belopp. Därest man i detta sammanhang räknar med ett totalvärde på institutets utrustning av 2 000 000 kronor och ett årligt avskrivningsbehov, begränsat till 10 procent å instrumentariet och 5 procent å övrig utrustning, leder detta till en beräkning av den årliga underhållskostnaden av omkring 175 000 kronor. Med hänsyn till att underhålls- och reparationsarbetena i största utsträckning handhas av institutets egen personal kan emellertid denna kostnad avsevärt nedbringas, såvitt lärarrådet för närvarande beräknar, till 90 000 kronor om året. Det måste i detta sammanhang beaktas, att utrustningen vid institutet utnyttjas väsentligt hårdare än vad som genomsnittligt sker i en privatpraktik, enär instrumentariet handhas av studerande, som sakna den rutin i arbetet, utan vilken förslitningen ej kan hållas på eljest möjlig nivå. Jag anser mig därför böra, i avvaktan på närmare erfarenheter, godtaga den beräkning av kostnaderna för utrustningens vidmakthållande och komplettering, som lärarrådet framlagt.

Fråga har emellertid väckts, huruvida icke, med hänsyn till att utrustningen till stor del är nyanskaffad, kostnaderna för dess vidmakthållande kunna under en övergångsperiod bli av mindre omfattning. Lärarrådet har av denna anledning för nästa budgetår räknat med ett till 81 000 kronor sänkt anslagsbehov under det att statskontoret ifrågasätter en avsevärt lägre medelsanvisning. Jag har under hand anmodat representanter för lärarrådet att ytterligare komplettera utredningen i detta avseende och resultatet därav har blivit, att jag, på grund av nödvändigheten att icke efter-

Departementschefen.

sätta utrustningens underhåll, icke anser mig kunna förorda en nedskärning av lärarrådets anslagsberäkning. Härtill har då medverkat även följande omständigheter. Vid den tidpunkt, då det nya anslaget blir tillgängligt, har huvuddelen av utrustningen redan varit i bruk omkring ett och ett halvt år; medel till fortlöpande underhåll ha därunder icke stått till förfogande. Lärarrådet har vidare framhållit, att inom vissa avdelningar, särskilt protesavdelningen, utrustning av äldre, icke god beskaffenhet allt fort förekommer, som successivt bör utbytas mot ny materiel. En viss ytterligare komplettering av utrustningen synes med hänsyn härtill böra ske. Jämväl på grund av dessa omständigheter tillstyrker jag, att ett anslag nu beviljas för ifrågavarande ändamål med 81 000 kronor. Med hänsyn till vad som anförts i nyssnämnda promemoria den 8 april 1946 synes för nästkommande budgetår ytterligare 25 000 kronor böra anvisas för att möjliggöra anskaffning av utrustning till den nyinrättade mottagningsavdelningen. Sammanlagt torde sålunda anslag nu böra beviljas med 106 000 kronor. Anslaget torde lämpligen böra erhålla benämningen Tandläkarinstitutet: Underhåll och nyanskaffning av utrustning samt i enlighet med kanslerns förslag få karaktären av reservationsanslag. Anslaget bör fördelas av kanslern.

D. Anordnande av utbildning för tandtekniker.

I propositionen 1944:194 (sid. 48 ff.) äskades under ovanstående rubrik för budgetåret 1944/45 ett anslag av 70 000 kronor, därav 30 000 kronor för viss engångsutgift. Riksdagen (skrivelse 367) beviljade det begärda anslaget. För budgetåret 1945/46 är för ifrågavarande ändamål anvisat ett reservationsanslag av 40 000 kronor, vilket disponeras i enlighet med bestämmelser, som framgå av statsliggaren sid. 539.

Kanslern har i enlighet med lärarrådets förslag tillstyrkt en anslagsökning med 7 100 kronor till 47 100 kronor.

Lärarrådet har föreslagit:

a. höjning av huvudlärarens arvode från 7 200 kronor till 10 000 kronor.

Till stöd härför har anförts, att enligt gällande föreskrifter huvudläraren har en undervisningsskyldighet av minst 18 veckotimmar, varjämte ansvaret för administrationen påvilar honom. Administrationsgöromålen taga enligt huvudlärarens uppgift en tid av i genomsnitt 1 till 1½ timme varje dag. Per undervisningstimme utgör huvudlärarens arvode omkring 10 kronor för timme. Speciallärarna erhålla 20 kronor för undervisningstimme. Huvudläraren har nu framhållit, att undervisningen tillsammans med administrationsgöromålen taga i anspråk så stor del av hans tid, att det icke är möjligt att samtidigt bedriva en tillräckligt lönande tandläkarpraktik. Han har därför anhållit om förmånligare anställningsvillkor vid tjänsten. Med hänsyn till att tandteknikerutbildningens organisation för närvarande torde vara föremål för tandläkarutbildningssakkunnigas överväganden finner sig lärarrådet icke nu böra föreslå, att huvudläraren, såsom han begärt, beredes

extra ordinarie anställning. En ökning av arvodet är däremot erforderlig för att den nuvarande huvudläraren skall kvarstå vid befattningen, vilket ur institutets synpunkt är önskvärt.

b. höjning av arvoden för tandteknikern och tekniska biträdet från 7 800 kronor respektive 3 600 kronor till 8 400 kronor respektive 3 900 kronor, enär dessa arvoden icke liksom andra s. k. huvudsysslearvoden från och med budgetåret 1945/46 höjts med 6—8 procent.

c. höjning av anslagen till förbrukningsmateriel och städning m. m. med 3 000 kronor respektive 400 kronor.

Statskontoret har icke funnit någon erinran mot förslagen om höjning av arvoden till tandteknikern och tekniska biträdet samt anslagen till förbrukningsmateriel och städning m. m. Däremot har statskontoret bestämt avstyrkt en ökning av arvodet till huvudläraren.

Frågan om anställningsformen för huvudläraren torde komma att prövas av tandläkarutbildningssakkunniga. I avvaktan härpå bör befattningen vara förenad med arvode. Om en jämförelse göres med motsvarande befattningshavare vid tandläkarinstitutet, synes en ökning av arvodet icke oskäligen. Med hänsyn jämväl till vad lärarrådet i övrigt anfört tillstyrker jag därför, att arvodet beräknas med ett till 10 000 kronor förhöjt belopp. I likhet med myndigheterna förordar jag även de övriga anslagsökningarna och förordar sålunda, att anslaget för budgetåret 1946/47 beviljas med 47 100 kronor.

Departementschefen.

V. Hemställan.

Under åberopande av vad jag i det föregående anfört hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

1. bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga av mig angivna ändringar i personalförteckningen för tandläkarinstitutet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1946/47;

2. godkänna följande avlöningsstat för tandläkarinstitutet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1946/47:

Avlöningsstat.

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	kronor	68 000
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, <i>förslagsvis</i> ..	»	182 900
3. Arvoden och ersättningar vid extra undervisning, <i>förslagsvis</i>	»	123 300
4. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal, <i>förslagsvis</i>	»	209 500
5. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	»	40 300

Summa kronor 624 000;

3. till *Tandläkarinstitutet*: *Avlöningar* för budgetåret 1946/47 anvisa ett *förslagsanslag* av kronor 624 000;

4. till *Tandläkarinstitutet*: *Omkostnader* för budgetåret 1946/47 anvisa ett *förslagsanslag* av kronor 298 000;

5. till *Tandläkarinstitutet*: *Nyanskaffning och underhåll av utrustning* för budgetåret 1946/47 anvisa ett *reservationsanslag* av kronor 106 000;

6. till *Provisoriska anordningar för tandläkarutbildning* för budgetåret 1946/47 anvisa ett *förslagsanslag* av kronor 222 000;

7. till *Anordnande av utbildning för tandtekniker* för budgetåret 1946/47 anvisa ett *reservationsanslag* av kronor 47 100;

8. till *Uppförande av ett tandläkarinstitut i Malmö* för budgetåret 1946/47 å kapitalbudgeten under rubrik Statens allmänna fastighetsfond anvisa ett *investeringsanslag* av kronor 4 000 000;

9. till *Utrustning av ett tandläkarinstitut i Malmö* för budgetåret 1946/47 anvisa ett *reservationsanslag* av kronor **1 500 000.**

Med bifall till denna, av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

C. A. Ekbom.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

	Sid.
I. Inrättandet av ett nytt tandläkarinstitut	3
A. Inledning	3
B. Frågor rörande tandläkarutbildningens organisation m. m. ..	5
1. Principiella synpunkter	5
2. Sambandet mellan studieplanen och byggnadsplanen för ett nytt tandläkarinstitut	7
3. Studieplanen	8
Nuvarande studieplan	8
Förslag till ny studieplan	10
Yttranden över förslaget till studieplan	19
Fortsatt beredning av frågan om en ny studieplan	27
C. Förslag till nytt tandläkarinstitut	38
1. Institutets examinationskapacitet	38
2. Institutets förläggning m. m.	41
Synpunkter på frågan om förläggningsorten	41
Tomt för ett nytt tandläkarinstitut m. m.	44
Vissa kommunala åtaganden	46
3. Byggnadsfrågan	51
4. Utrustningsfrågan	56
5. Personalorganisationen	58
6. Institutets administration	58
7. Sammanfattning	59
II. Frågor i samband med femårig studieplan	60
A. Den prekliniska undervisningen i Stockholm	60
B. Den propedeutiska och kliniska undervisningen vid tandläkar- institutet i Stockholm	64
III. Provisoriska studieanordningar	66
IV. Anslag till verksamheten vid tandläkarinstitutet i Stockholm budgetåret 1946/47	79
V. Hemställan	104